

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Pedagogika - sociální práce

Kombinovaná forma

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Lenka Lukešová

Učitelská profese v očích Jesenické společnosti

Prohlašuji, že jsem závěrečnou diplomovou práci vypracovala samostatně.
Veškeré literární a ostatní prameny, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně a v systému studijní agendy Univerzity Palackého v Olomouci.

V Lipové Lázni.....2013

.....

Děkuji PhDr. Heleně Skarupské, PhD. za odborné vedení mé diplomové práce, a její cenné rady, trpělivost, ochotu, vstřícný a vlídný přístup.

Dále bych chtěla poděkovat Univerzitě Palackého v Olomouci za poskytnuté vzdělání, kterého si velmi vážím.

Mé poděkování patří i Státnímu okresnímu archívu v Jeseníku a jeho zaměstnancům, kteří mi umožnili nahlédnout do literatury, ze které jsem čerpala při psaní diplomové práce.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Lenka Lukešová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PhDr. Helena Skarupská, PhD.
Rok obhajoby:	2013

Název práce:	Učitelská profese v očích Jesenické společnosti
Název v angličtině:	The Profession of a teacher in the eyes of the society in Jeseník district
Anotace práce:	Tato práce se zabývá historickým vývojem pedagogické profese na Jesenicku a faktory ovlivňující sociální vztahy v této společnosti. Dále představuje edukační filozofii některých významných pedagogických osobností u nás i v zahraničí. Výzkum se zaměřuje na zjišťování názorů týkajících se Jesenického školství u pedagogické i nepedagogické části populace a přináší návrhy řešení negativních faktorů.
Klíčová slova:	Jesenicko, společnost, profese, výchova, vzdělání, školství, osobnost, pedagog, žák, vývoj, vztah, současnost, historie,
Anotace v angličtině:	This thesis deals with the historical development of teacher's profession in Jeseník district and factors affecting social relationships in this society. It also introduces educational philosophy of some important personalities dealing with education. The research is focused on survey of opinions on educational system of teachers and people outside this system. It suggests solution of the negative factors.
Klíčová slova v angličtině:	Jeseník district, society, profession, education, educational system, personality, teacher, pupil, development, relationship, present, history
Přílohy vázané v práci:	Dotazník pro respondenty Dotazník pro pedagogy Anketa pro pedagogické pracovníky Odpovědi na anketu pro pedagogické pracovníky
Rozsah práce:	111
Jazyk práce:	český

OBSAH

ÚVOD.....	7
1 JESENICKO.....	9
1.1 Celková charakteristika Jesenicka.....	9
1.2 Ekonomická, sociální a demografická situace.....	10
1.3 Jesenická příroda a její zajímavosti.....	11
1.4 Město Jeseník.....	12
2 HISTORIE JESENICKA A FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ SOCIÁLNÍ VZTAHY VE SPOLEČNOSTI.....	15
2.1 Vývoj osídlení v pravěku a době slovanské do doby počátků husitských válek.....	15
2.2 Období od husitských válek do roku 1848.....	18
2.3 Období od první světové války do roku 1945.....	20
2.3.1 Odsun Němců z Frývaldova po roce 1945.....	22
2.4 Období od roku 1945 do roku 1989.....	23
2.5 Čarodějnické procesy na Jesenicku.....	24
2.5.1 Fenomén čarodějnických procesů.....	25
2.5.2 Výjimečné postavení čarodějnických procesů na Jesenicku.....	26
2.6 Lázeňství na Jesenicku.....	30
2.6.1 Život a význam Vincenze Priessnitze.....	30
3 VÝVOJ PEDAGOGICKÉ PROFESY OD NEJSTARŠÍCH STÁDIÍ AŽ PO SOUČASNOST U NÁS I VE SVĚTĚ A JEJÍ NEJVÝZNAMNĚJŠÍ OSOBNOSTI.....	34
3.1 Výchova a vzdělání v otrokářské společnosti.....	34
3.1.1 Výchova a vzdělání v antickém Řecku.....	35
3.1.2 Antická Sparta.....	36
3.1.3 Antické Athény.....	36
3.2 Výchova a vzdělání v antickém Římě.....	38
3.3 Výchova a vzdělání ve středověku.....	39
3.3.1 Počátky školství na českém území v období středověku.....	40
3.4 Výchova a vzdělání v období renesance a humanismu.....	41
3.5 Jan Amos Komenský.....	42
3.6 Novověk a doba moderní.....	44

3.7 Pedagogické myšlenky a názory v období 19. století.....	47
3.8 Pedagogické teorie v období konce 19. století a počátku 20. století.....	50
3.9 Vzdělávání dospělých.....	52
4 HISTORICKÝ VÝVOJ ŠKOLSTVÍ NA JESENICKU.....	54
4.1 Všeobecný přehled ve vývoji od 13. století po únor 1948.....	54
4.2 Život kantorů na Moravě a ve Slezsku v 17. – 19. století.....	57
4.2.1 Příjmy kantora.....	59
4.2.2 Sociální poměry a postavení kantora ve společnosti.....	60
4.3 Počátky jesenického školství a gymnaziální tradice v regionu.....	63
4.4 Školství za okupace.....	64
4.4.1 Školství v období od roku 1945 do roku 1953.....	66
5 VÝZKUM.....	68
5.1 Vymezení problému.....	69
5.2 Cíle průzkumu.....	69
5.3 Předpoklady.....	69
5.4 Výběrový soubor a metody.....	70
5.5 Údaje k výzkumu pro respondenty.....	70
5.6 Údaje k výzkumu pro pedagogy.....	70
5.7 Údaje k anketnímu šetření.....	71
5.8 Výsledky k výzkumu dotazníků pro respondenty.....	73
5.9 Výsledky k výzkumu dotazníků pro pedagogy.....	85
5.10 Vyhodnocení předpokladů.....	99
5.10.1 Vyhodnocení předpokladu číslo 1.....	99
5.10.2 Vyhodnocení předpokladu číslo 2.....	99
5.10.3 Vyhodnocení předpokladu číslo 3.....	99
5.10.4 Vyhodnocení předpokladu číslo 4.....	100
5.11 Výsledky k anketnímu šetření.....	100
5.11.1 Vyhodnocení otázky číslo 1.....	100
5.11.2 Vyhodnocení otázky číslo 2.....	101
5.11.3 Vyhodnocení otázky číslo 3.....	102
5.11.4 Vyhodnocení otázky číslo 4.....	102
5.11.5 Vyhodnocení otázky číslo 5.....	103
5.12 Návrhy na zlepšení situace ve školství.....	104

ZÁVĚR.....	106
POUŽITÁ LITERATURA.....	108
SEZNAM PŘÍLOH	

ÚVOD

Ve své diplomové práci se zaměřuji na vztah jesenické společnosti k učitelské profesi v tomto kraji. **Cílem** je zjistit skutečný názor na současnou situaci ve školství ze strany pedagogické i nepedagogické veřejnosti a na základě ankety pro pedagogy určit nejčastěji se vyskytující problémové jevy a v neposlední řadě nabídnout, po obhájení diplomové práce, výsledky anketního průzkumu ředitelům a ředitelkám zdejších základních škol, středních škol a gymnázií.

Teoretická část mé práce je v první kapitole zaměřena na celkovou charakteristiku jesenického okresu po stránce ekonomické, sociální, demografické, ale také i na přírodní krásy. Znalost horských podmínek a nehostinnost tohoto kraje je stěžejní informací, pro mnoho odpovědí, týkajících se sociálních vztahů, které formovaly zdejší společnost po mnoho staletí. Právě tato problematika se stává tématem druhé kapitoly. Začátek je věnován vývoji osídlení v pravěku a době slovanské. Následuje období husitských válek až do roku 1848. Nevyhnutelnou součástí jesenických dějin je také první a druhá světová válka, nemluvě o bouřlivém poválečném čase po roce 1945. Dále je stručně popsán časový úsek od roku 1945 do roku 1989. Velmi důležitou součástí tohoto kraje se staly nechvalně známé čarodějnické procesy, které měly na Jesenicku výjimečné postavení. Paradoxně se právě v těchto temných dějinách objevuje nejvýznamnější léčitel své doby Vincenz Priessnitz se svou vodoléčbou. První léčebný ústav tohoto typu na světě otevřel dveře zdejšímu lázeňství.

Třetí kapitola popisuje pedagogickou profesi od nejstarších stádií až po současnost u nás i ve světě a její nejvýznamnější osobnosti. Výchova a vzdělání jsou popsány od období otrokářské společnosti, přes antické Řecko, Spartu, Athény a Řím. Následuje období středověku a počátky českého školství v tomto čase. Navazuje období renesance a humanismu, dále pak novověku a doby moderní. V této části jsou také popsány pedagogické myšlenky a názory některých významných osobností 19. a 20. století. Podkapitola 3.5 je věnována největší osobnosti pedagogické sféry všech dob a to Janu Amosu Komenskému. Téma vzdělávání dospělých pak uzavírá tuto kapitolu.

Poslední díl teoretické části diplomové práce se zabývá historickým vývojem školství na Jesenicku. Je zde zanesen počátek 13. století, život kantorů na Moravě a ve Slezsku v 17. – 19. století, školství od okupace až po rok 1953.

Výzkum je rozdělen na kvantitativní a kvalitativní část. Kvantitativní část tvoří dotazníky pro pedagogickou a nepedagogickou veřejnost. Výsledky jsou znázorněny v tabulkách a grafech.

Kvalitativní část byla vytvořena pomocí ankety pro pedagogické pracovníky. Ti se měli vyjádřit na pět otevřených otázek, které byly položeny na základě výsledků některých odpovědí, které se objevily v dotazníku pro pedagogy. Výsledky ankety se staly klíčovými pro návrhy na zlepšení situace ve školství.

Závěr práce pak tvoří zhodnocení výsledků výzkumu a vytvoření návrhů na řešení problémových jevů, která v současnosti ovlivňuje aktuální stav školské sféry.

1 Jesenicko

V této kapitole se věnuji charakteristice Jesenicka. Jedná se nejen o statistické údaje, ale také o představení oblasti samotné. Tvrdé horské podmínky, neúrodná půda, lesnaté hory, mechové tůně a rašeliniště opředené bohatými pověstmi i tajuplné chodby v podzemí, které sloužily lidem k dobývání železných rud, stříbra i zlata a mnohem víc ukrývá krásný kraj Chráněné krajinné oblasti Jeseníky. Nejsou to však jen přírodní vlivy, které formovaly tuto oblast. Důležitým faktorem se stávají také dějiny, které jsou mnohdy drsné tak, jako místní horské podnebí a krajina. Keltové, Slované, husité, Švédové, inkvizitoři čarodějnických procesů, Němci, nacisté i ruští vojáci, ti všichni se zapsali nesmazatelně, bohužel mnohdy krvavým písmem, do historie Jesenicka.

1.1 Celková charakteristika Jesenicka

Hanzlík 2011 uvádí, že Jesenický region se nachází v nejsevernějším výběžku Slezska a Moravy, v těsné blízkosti s Polskou republikou. Na jihozápadě sousedí s okresem Šumperk a na severovýchodě s okresem Bruntál, který se nachází v Moravskoslezském kraji, svou celkovou rozlohou 719 km² je nejmenším regionem Olomouckého kraje. Spolu s Prostějovem, Přerovem, Šumperkem a Olomoucí tvoří tento kraj. Celkový počet obyvatel žijících v 24 obcích je 42 237 (údaj ČSÚ k 31.12.2010). Vedle přírodních krás se na Jesenicku nachází také mnoho kulturních památek, jako je například, zámek Jánský vrch v Javorníku. Dokladem lidové architektury horského a podhorského charakteru jsou doposud zachovalé stavby v Domašově, Vápenné, nebo Hornický skanzen ve Zlatých Horách. Velký význam mělo na Jesenicku také lázeňství. Na tradice položené Vincenzem Priessnitzem navazují dnešní stejnojmenné lázně. V současnosti se zde léčí pacienti se zdravotními problémy týkajícími se astmatu, poruch krevního oběhu a nervové soustavy. V obci Lipová Lázně se nachází další významné lázně Schroth, spol. s r. o., které nesou jméno po svém zakladateli. Léčí se zde poruchy štítné žlázy, diabetes, choroby pohybového ústrojí a kožní onemocnění. Neopomenutelnou je také dětská léčebna ve Zlatých Horách EDEL, spol. s r. o.

Návštěvníci by si neměli nechat ujít prohlídku Vodní tvrze, čili Vlastivědného muzea, které se nachází v centru města Jeseníku. V České Vsi se nachází muzeumto veteránů a krytý plavecký bazén. Ve Zlatých Horách se nachází poutní místo Maria Hilfe, Hornické muzeum a nedávno otevřený Hornický skanzen. V zimě si sportovně založení turisté mohou vybrat z bohaté nabídky lyžařských středisek, ke kterým patří například Červenohorské a Ramzovské sedlo se sedačkovou lanovkou na Šerák. Známé jsou také lyžařská střediska

Petříkov a Ovčárna, která se nacházejí pod nejvyšší horou Jeseníků, Pradědem (1492 m. n. m.). Kromě bohaté horské turistiky nabízí tento kraj také koupání v přírodních koupalištích, zatopených lomech. Turisté mohou provozovat i rybolov, myslivost, sportovní střelbu v kryté střelnici, tenis, jezdeckví spojené s agroturistikou a cykloturistikou, pro kterou je vypracována bohatá síť cyklotras. Jesenicko je známé také zpracováním žuly, mramoru a vápence, pěstováním lesů, těžbou a zpracováním dřeva. Podnikatelská aktivita obyvatelstva je zde však nízká, což způsobuje izolovanost tohoto okresu od okolí a tím i nižší kupní síla obyvatelstva. Negativní faktor umocňující dostupnost je špatná dopravní obslužnost a ztížené podmínky při přepravě přes hřebeny hor.

1.2 Ekonomická, sociální a demografická situace

Ve své zprávě o trhu práce z roku 2011 Hanzlík poskytuje následující informace. Mezi pěti okresy Olomouckého kraje patří okres Jeseník v hustotě zalidnění obyvatelstva na poslední místo. Na 1 km² zde žije pouze 61 obyvatel. Nejmenší obcí je obec Ostružná, která měla k 31. 12. 2010 pouze 185 obyvatel. Nadpoloviční většina obcí v okrese Jeseník má méně, jak 1000 obyvatel. Největším městem je Jeseník s 12 199 obyvateli, celé Jesenicko pak obývá 42 237 občanů, z toho 21 191 žen. Městské obyvatelstvo činí 46, 9 % obyvatel z celkového počtu, zbytek připadá na vesnice. Okres se skládá z devatenácti obcí a pěti měst, třech správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem – Zlaté Hory, Javorník a Jeseník.

Mezi silné stránky okresu patří přírodní a kulturní prostředí. Území disponuje zdrojem surovin, které se využívají především ve stavebnictví. (Jsou to především dřevo, dále vápenec, žula, mramor, štěrkopísky, grafity a cihlářská hlína). Dalším pozitivním faktorem je příznivá úroveň životního prostředí a čistota ovzduší, tvořící základ pro turistiku a rekreaci. Velkou výhodou je také propagace tohoto mikroregionu. V ekonomické oblasti je vytvořeno silné zázemí pro cestovní ruch a turistiku a má velký skrytý rozvojový potenciál. Lidské zdroje poskytují relativně levné pracovní síly, které se dají využít při vzniku nových ekonomických aktivit. Populace disponuje širokým rejstříkem odborného vzdělání. Pracovní síla s nižším vzděláním má velkou pracovní zkušenost z oblasti výroby. Určitá část dospělé populace má snahu dále se vzdělávat, pokud nejsou náklady na vzdělání příliš vysoké a nesou s sebou dobré pracovní vyhlídky. Mladší generace je na pracovním trhu flexibilnější a disponuje širším rejstříkem dovedností přenosných mezi povoláními. Jedná se především o schopnost učit se, adaptovat se, komunikovat v cizích jazycích, získávat informace, vyjednávat, pracovat s internetem atd.

Hanzlík (2011) však poukazuje i na slabé stránky okresu, které se dotýkají především ekonomicky omezené oblasti, závislé často jen na jednom rozhodujícím zaměstnavateli, který do regionu často přivádí málo stabilní výrobu, vyžadující malou kvalifikaci a mnohdy tato odvětví nabízejí nejnižší průměrné mzdy. Nízká mzdová úroveň v celém okrese je sice přitažlivá pro zaměstnavatele, ale nejnižší sociální skupiny vhání do takzvané pasti chudoby. V této oblasti dále dominuje silná sezónní zaměstnanost, časté uzavírání pracovních smluv na dobu určitou s ohledem na aktuální zakázkovou náplň. Tvorba nových pracovních míst je pomalejší, než jejich zanikání. Nezaměstnanost je strukturální a dlouhodobě přesahuje průměr ČR. Mobilita obyvatelstva je omezená nejen geografickými podmínkami, ale i dopravní dostupností, která způsobuje problémy především dojížděním do vícesměnných provozů. Potíže způsobuje i to, že hranice s Polskem je hůře propustná a spojení okresu s vnitrozemím je omezené. Pokud shrneme klady a zápory, můžeme říci, že kraj na první pohled plný turismu a lázeňství, vypadá idylicky, ale opak je pravdou. Počet obyvatel, který zde žije, je vyšší, než počet činností, které okres může v pracovních příležitostech nabídnout.

1.3 Jesenická příroda a její zajímavosti

O této problematice pojednává Kočí (2007). Některé horniny, které tvoří vrcholy zdejších hor, původně vznikly z usazenin na dně starohorního moře již před 1,4 miliardou let. Po dlouhé milióny let na štíty Jeseníků, které v té době vypadaly jako Alpy, působily voda, mráz, vítr, slunce i rostlinstvo a tím došlo k výrazné změně v podobě zakulacení a srovnání.

Zhruba před 11 tisíci lety byla Evropa vymaněna ze sevření ledového krunyře a kraj se opět změnil. Po náhlém oteplení se začaly šířit stromy z oblasti Alp a Karpat, které udávají současný ráz středoevropské krajiny.

Melzer (1993) uvádí, že pro podnebí jsou charakteristické velké rozdíly na poměrně malé vzdálenosti a velkým rozpětím nadmořských výšek. Na území okresu zasahují všechny tři hlavní podnebné pásy, které se v republice rozlišují. Teplá oblast zasahuje do oblasti Mohelnice a Úsova. Chladná oblast zasahuje do všech vyšších poloh nad 500 – 600 metrů nadmořské výšky a mírně teplá oblast zasahuje Vidnavskou nížinu, Žulovskou pahorkatinu, Zábřežskou a Úsovskou pahorkatinu.

Hanzlík (2011) poskytuje informace o přírodních podmínkách. Jesenicko je bohaté na přírodní zajímavosti. Region se rozkládá od mohutných hřebenů Hrubého Jeseníku, přes Zlatohorskou vrchovinu, Rychlebské hory až k rovinám při polských hranicích. Téměř polovina Jesenicka spadá do Chráněné krajinné oblasti Jeseníky. Některá zvláště významná

území byla vyhlášena národními přírodními rezervacemi. Nejvýznamnější a největší z nich je Praděd (1492 m. n. m.) s Velkou a Malou kotlinou. Nejvyšším bodem Jesenicka je vrchol Keprníku s výškou 1 423 m. n. m. K turisticky atraktivním místům patří Revíz s rašeliništěm vrchovištního typu či jeskyně na Špičáku s charakteristickými chodbami srdcovitého typu. Krápníkové jeskyně Na Pomezí patří k největším krasovým jeskyním v ČR, které vznikly rozpouštěním krystalického vápence.

Kočí (2007) dále říká, že Jesenicko patří do evropsky významné lokality a spolu s ptačími oblastmi tvoří dva pilíře evropské sítě chráněných území Natura 2000. Státy Evropské unie mají povinnost chránit, v rámci Evropy, vzácné a ohrožené druhy živočichů, rostlin a tzv. „typy přírodních stanovišť“. Na území CHKO Jeseníky se vyskytuje 13 takovýchto lokalit.

Mezi nejvýznamnější chráněná území a zajímavá místa patří: NPR Praděd, Petrovy kameny, Velká kotlina, Vysoká hole, Tabulové kameny, NPR Revíz, NPR Šerák-Keprník, NPR Rašeliniště Skřítek, Jelení bučina, PR Bučina pod Františkovou myslivnou, PR Rabštejn, PR Suchý vrch, PR Sumárním, PP Pasák, Červená hora, Vozka, Vřesová studánka, Sokolí skály, Rasovna, Pfarrerb.

V dnešní době musí být pro každé chráněné území zpracován odborný dlouhodobý plán péče, který přesně stanoví, jaké budou zásahy a také i to, ve kterých místech je potřeba tyto kroky dělat. Samozřejmě, že i na území CHKO Jeseníky, stejně tak jako jinde, probíhá výzkum, zaměřený na sledování vzácných druhů rostlin a živočichů, na které působí prováděné zásahy. Mezi zásahy, které se provádí, patří například ruční kosení mokřých luk, které dlouho ležely ladem, vyřezávání náletových dřevin, odstranění nežádoucích, expandujících druhů rostlin, budování umělých, mělkých vodních tůní a mokřadů pro obojživelníky a také revitalizace dříve necitlivě upravených vodních toků.

1.4 Město Jeseník

Historií Jeseníku se zabývá i Melzer (1993). Město Frývaldov, německy Freiwaldau, bylo v roce 1947 přejmenováno na Jeseník. Ve znaku má toto město medvěda, který kráčí po zelené trávě a z hřbetu mu vyrůstá slezská orlice s křížkem uprostřed a červenou zbrojí. To vše je zasazeno do zlatého štítu. Jeseník leží pod severními svahy hor, v hluboké kotlině, kterou obklopují ze tří stran zalesněné kopce. Město leží v nadmořské výšce 432 m. n. m. Do kotliny vtékají řeky Bělá a Staříč, které se spojují a směřují k severovýchodní hranici s Polskem. Jádrem původního města tvoří náměstí s radnicí uprostřed. V těsné blízkosti se pak

nachází Vodní tvrz a farní kostel. Podél toků se rozšiřovala městská zástavba, která pokryla i dřívější samostatné osady. Jinak je to s místními lázněmi. Ty jsou odděleny od města.

Jak uvádí Melzer (1993), tehdejší Frývaldov byl založen před rokem 1267, kdy se o tomto městě poprvé dozvídáme z psaných pramenů. U zrodu Frývaldova stál tehdejší vratislavský biskup. Ve 14. století tu bylo několik hamrů a kolem roku 1374 se poprvé dozvídáme o vodní tvrzi. Kolem roku 1497 vzniklo v okolí několik dolů na drahé kovy. Bohužel se však brzy ukázalo, že naděje na objevení rud se nesplnily. Zůstala jen těžba želené rudy. Dalším, velmi těžkým obdobím tehdejšího Frývaldova, byla třicetiletá válka. Válečné pohromy byly umocněny ještě několika požáry, které proběhly v letech 1625, 1631 a 1638. Jesenícko upadlo v letech 1622 do dalšího krutého a temného období. Čarodějnické procesy se rozšířily do dalších míst ve Slezsku a na severní Moravu. Po ničivé válce se tato oblast začíná pomalu rozvíjet po stránce průmyslové. I když v polovině 18. století definitivně končí dolování začíná se od roku 1691 pracovat v místních papírnách. Dominantně se začíná rozvíjet také textilní výroba, především plátenictví, barvírny, soukenictví, tkalcovství i přadláctví. Nejvýznamnější osadou se stal Gräfenberg. Na přelomu 18. a 19. století představovala tato obec jen několik chalup. V roce 1799 se zde narodil Vincenc Priessnitz, který se celý život věnoval vodoléčbě a dosáhl s ní světového věhlasu. Roku 1831 získal povolení k založení očišťujících lázní. Klientelu tvořily v této době i přední osobnosti tehdejšího světa z Evropy i ze zámoří, mezi nimi ruský spisovatel N. V. Gogol, nebo německý básník Heinrich Laube. Koncem 19. století byla ve Frývaldově zřízena nemocnice a několik sociálních ústavů, jak byl například sirotčinec, nebo chudobince. Ty spravovaly sestry z kláštera sv. Karla Boromejského. O část Frývaldovských škol se staral konvent a výchovný vzdělávací ústav voršilek. Řád těchto sester založil obchodní školu soukromou a rodinnou. V roce 1911 začala fungovat veřejná střední škola, která představovala reálku. Tato škola byla po roce 1918 nahrazena německým reformním gymnáziem. Roku 1905 bylo založeno městské muzeum a o devět let později začalo promítat první kino. Opět přišla neklidná léta v podobě druhé světové války. Po mnichovské dohodě a příchodu německého vojska v říjnu 1938 byly zřízeny všechny říšské a sudetské okresní úřady a místní úřady. Německé obyvatelstvo z počátku věřilo v rozkvet, ale brzy nastoupila válečná realita. Česká menšina se až na výjimky z města vystěhovala již před okupací. Město bylo osvobozeno až 8. května 1945. Po válce se život ve městě rozbíhal pomalu a se značnými problémy. Rok 1948 ovlivnil místní poměry po stránce hospodářské, politické i kulturní. Mnoho soukromých sektorů zcela zaniklo a s ním i mnoho živností, řemesel i obchodů. Po roce 1945 začalo působit v Jeseníku několik českých škol, včetně reálného gymnázia, dále čtyři základní školy, zvláštní internátní

škola, čtyři střední odborná učiliště a nově založená rodinná škola. V současné době se úspěšně rozvíjí státní léčebné lázně. Je zde i vojenská ozdravovna, penzion pro důchodce, dětský domov, Středisko volného času pro děti a Stanice mladých přírodovědců. Z historických památek je nejstarší Vodní tvrz. Památný je i kostel Nanebevzetí P. Marie. Ojedinelý soubor dnes již památkově chráněných objektů, budov pomníků a také cest a studánek pro hosty představuje lázeňský areál pro hosty Gräfenbergu. Mezi nejvýznamnější památky patří mauzoleum V. Priessnitze, maďarský a francouzský pomník, který byl zřízen v letech 1840 a 1841 z iniciativy vděčných pacientů. Na opačné straně od města Jeseníku tyčí se Křížová hora s kaplí sv. Anny a vrch Zlatý chlum s rozhlednou z roku 1899.

2 Historie Jesenicka a faktory ovlivňující sociální vztahy ve společnosti

V této kapitole se věnuji faktorům, které ovlivnily vývoj sociálních vztahů v jesenické společnosti. Vzhledem k tomu, že Jesenicko bylo v historii zmítáno mnoha negativními událostmi a i oblast samotná má po stránce zeměpisné a geografické drsný ráz, je dost pravděpodobně, že povaha sociálních vztahů je i v současné době ovlivněna dopady některých z výše jmenovaných faktorů.

2.1 Vývoj osídlení v pravěku a době slovanské do doby počátku husitských válek

O tomto období blíže pojednává Melzer (1993). Počátky lidského rodu sahají hluboko do minulosti. Je známo, že vývoj probíhal spíše v teplejších krajinách. Není proto divu, že do podhůří Jeseníků se člověk vypravil až na konci doby ledové. V některých pravěkých údobích měly Slezsko a Morava odlišný vývoj a proto se značně liší charakter osídlení na Jesenicku od Mohelnicka. V období zhruba před 40 000 lety, které se nazývalo aurignacien, přišly na severní Moravu houfy pravěkých lovců lovit velká stádní zvířata. Nad vodními toky si lovci stavěli stanovitě přístřešky. Po jejich zničení se dnes nachází na polích shluky opracovaných pazourkovitých nástrojů. Nejvíce se jich nachází na Mohelnicku. Lovci však došli i na Šumpersko. Před nepohodou se ukrývali v jeskyních (Mladeč u Litovle). Velmi málo informací se dochovalo o starší době kamenné na Jesenicku. V okolí Žulové a Vidnavy se nalézají upravené úlomky pazourků tzv. eolity.

V období zvaném mezolit zhruba před 10 000 lety žily v podhůří Jeseníků skupiny lovců. Zbytky sezónních stanic se podařilo odkrýt u Vidnavy, Velké Kraše a u Písečné. Po ústupu ledovce směrem k severu v rámci změn klimatu získala krajina v podhůří Jeseníků přibližně dnešní vzhled. Bývalá arktická step se postupně přetvářela v krajinu, kde dominovaly menší porosty, jako je líska. V 6. tisíciletí poměrně teplé atlantské podnebí podnítilo růst smíšených lesů, v nichž převládaly bukové porosty. Do tohoto prostředí přišli v mladší době kamenné, cca 5000-3000 př. n. l., první zemědělci.

Beranová (1988) poskytuje následující informace. Na severu a tam, kde bylo hodně lesů a převažovaly hnědozemě, provozovali Slované žárové zemědělství. Vzrostlý listnatý les na úrodné půdě pokáceli, dřevo nechali trochu proschnout, ale tak, aby oheň nepoškodil vrchní část úrodné půdy. Pokácený les prosychal až do jara, kdy se spálil. Úroda byla vysoká

a žádné další obdělávání půdy nebylo nutné. Zemědělství a dobytkářství starých Slovanů bylo do jisté míry pohyblivé i přes to, že Slované nebyli v žádném případě kočovníky. Vždycky potřebovali nové pastviny a nová pole, a proto se čas od času určitá skupina obyvatelstva přestěhovala a usadila jinde.

Melzer (1993) dále uvádí, že mimo pěstování rostlin ovládali také stavbu velkých dřevěných domů, uměli vyrábět keramiku a zhotovovat broušené kamenné nástroje. Na Moravě dnes známe 700 osad, které byly budovány poblíž vodních toků, převážně na lehkých sprašových půdách.

Lidé si vyráběli jednoduché polokulovité nádoby, které byly zdobené pásy rytých čar, jež mnohdy vytvářely zatočené vlnovky-voluty. Proto hovoříme o lidech volutové kultury. K úpravě dřeva sloužily broušené kamenné předměty, ke kypření půdy se používaly háky zhotovené ze dřeva. Bohužel chybí nálezy hrobů. Svět představ a magie dokládá soška zvířátka, snad vepře, nalezená v Podolí a miniaturní nádoba, která má na své přední straně vyrytý „ornament“, kterému se přikládá význam piktogramu. Neolitický vývoj na Moravě se završil příchod nových kmenů někdy ve 2. polovině 5. tisíciletí, ten se projevil v tzv. moravské malované kultuře. Tito lidé si již zhotovovali masivní zásobnice, malé pohárky na nožce a jiné předměty.

Lidé moravské malované kultury obývali úrodná údolí řek jako jejich předchůdci. Domy však měli menší, takže je evidentní, že docházelo nepochybně ke změnám ve společenských vztazích. Hlavní obživu poskytovalo nadále zemědělství, avšak již s využitím síly dobytka v zápřahu. Jednalo se o práci, která byla velmi fyzicky namáhavá a tudíž určena fyzicky zdatnějšímu jedinci, a to muži. Ženám připadla starost o rodinu a dům. Menší úlohu sehrávaly ženy v získávání potravy a zároveň se zvyšovalo dominantní postavení muže. Postupně se vytvořila instituce párové rodiny, kde manželství získalo pevnou formu. Na sídlištích se nachází nejrůznější doklady o kultu ženy. Uctívání předků v ženské linii svědčí o víře v plodivé síly, ochranu rodinného krbu a rodu. Důkazy jsou podány v podobě drobných ženských plastik a aplikací na nádobách, jako například zobrazení lidského obličeje nebo ženských ňader.

Jak uvádí Vodáková (2003), kult velké matky a s ním spojené mystérium plození máme jaksi automaticky spojené s nejstaršími náboženskými kulty, které jsou spojené se soškou či reliéfy Venuše, pocházející z doby kamenné, cca 20 000 let před Kristem. U těchto stylizovaných ženských figur se předpokládá spojení s kultem Pramatky či Velké matky, které vykazují značnou podobnost. Hlavními atributy ženství se jeví ňadra, která představují živící funkci a velké, zřejmě těhotné břicho znázorňující funkci plodící a trojúhelník ohanbí.

Funkce, které jsou spojené především s cyklem zrození, klíčení, tedy těch, které zaručují plodící účel, jsou připisována především kulturám zemědělským.

O ženách se hovoří často pod pojmem „strážkyně krbu“. Jde v podstatě o ztotožnění ženy a domova. Žena má udržovat oheň, vařit na něm a ve světle plamenů vytvářet oděvy. Má tedy tvořit a udržovat domov pro sebe, muže a případně děti.

O osídlování Evropy hovoří dále Melzer (1993). V období laténském a římském ve 4 -3. století př. n. l., pronikali do střední Evropy noví obyvatelé, Keltové. Svou vyšší kulturou postupně překryli starší obyvatelstvo a časem je asimilovali. Jejich sídla se rozkládala od řek Moravy a Třebůvky až severně k Mohelnici. Základní zdroj obživy jim nadále poskytoval chov dobytka a zemědělství. Brzo po zlomu letopočtu tyto kraje zachvátil neklid. Ze severu a ze západu se prodíraly do oblastí obývaných Kelty germánské kmeny, které tyto kraje osídlily na dobu 400 let. Zemědělství mělo nadále prioritní postavení v obživě tehdejších lidí, ale docházelo k úpadku řemesel. Germáni se dostali do těsného kontaktu s římskou říší. S obchodem se také dostávaly do našich krajů mince a různé luxusní předměty. Odchodem Germánů ze střední Evropy a jejich útoky na Řím začalo velmi složité období, které se nazývalo stěhování národů. Docházelo ke složitým, doposud ne vždy přesně rozpoznávaným přesunům kmenů. V jejich důsledku dostala etnická mapa Evropy dnešní podobu.

Počátkem 14. století vznikl důležitý pramen pro dějiny osídlení Jesenicka. Jednalo se o takzvaný soupis desátek vratislavského biskupství, který se nazýval Liber fundationis. Jesenicko bylo rozděleno do tří distriktů, zřejmě finančních oblastí a to vidnavské, glucholazské a frývaldovské. Rozsáhlé kolonizační zásahy zcela změnily ráz krajiny v podhůří Jeseníků. V údolích se rozložily vesnice, svahy a kopce byly zbaveny lesů a na kopcích vyrostly mohutné kamenné hrady. Příliv obyvatelstva příznivě ovlivnil rozvoj obchodu a řemesel v nově zakládaných městech. Společnost se postupně rozdělila na čtyři stavy. Byli to poddaní, měšťané, duchovní a šlechta. Sociálně a stavovskými se konstituovala především šlechta, a to ze členů zeměpanské družiny, která získávala od panovníka půdu. Nejdříve do zástavy, pak trvalého vlastnictví.

Vzhledem k tomu, že se zvyšovala hustota obyvatel, vzrostl počet far od roku 1285 do roku 1300 na 13.

Zuber (1972) uvádí, že podle dnes obecně přijatých zjištění sahají počátky farní organizace v oblasti Slezska do 12. století. Kostely náležely velkým feudálům nebo knížeti jako každá jiná držba a poddaní byli povinni na jejich vydržování odvádět obilní desátek, který byl nejdříve v podobě snopů, později sypaný. Obvykle jednu třetinu přenechával pán duchovnímu.

Melzer (1993) dále uvádí, že ve společnosti se začal objevovat nový prvek, města. Ve 14. století se objevily změny v národnostním složení, především díky cizincům, z nichž většina hovořila německy. Je nutné zmínit, že národnostní otázku té doby nemůžeme porovnávat s měřítky v 19. a 20. století. Kolonizační proces 14. století vyčerpал své možnosti. Půda byla obdělána, města vybudována, ložiska stříbrné rudy byla vyčerpána a počet obyvatel se nezvyšoval. Začaly se objevovat krizové jevy především v ekonomice, ale také i v oblasti duchovního života. Na církevní místa se dostávali lidé ne zcela bezúhonní. Rozvrat společnosti podmínilo i papežské schizma z roku 1378. Klidnější průběh mělo ve Slezsku a na severní Moravě husitství. Podhůří Jeseníků bylo ušetřeno velkých vojenských akcí, neboť situaci zde udržoval olomoucký biskup Jan Železný. Kraj se dostal do válečných střetů až v roce 1424 především v oblasti střední Moravy.

2.2 Období od husitských válek do roku 1848

O této rozsáhlé kapitole dále pojednává Melzer (1993). Nejtěžší boje zažila severní Morava a Slezsko za česko-uherských válek v šedesátých a sedmdesátých letech 15. století. O století později však dochází k rozkvětu Jesenicka. Především v lesním hospodářství, těžbě zlata, ale také ve sklářství na Jesenicku a Staroměstsku a také v papírenství na Šumpersku a Losinsku. Sílicí ekonomická situace ovlivňuje opět i složení obyvatelstva. Osídlovací proces přivádí do vsí především německé obyvatelstvo, které získává určité výhody. V 17. století se ustálila především na Šumperku síť panství a statků, která až na nepatrné změny zůstala zachována do roku 1848. S rozvojem velkostatků probíhá i zvyšování a utužování poddanských povinností, zejména robot, který dokládá robotní řád Jana ml. ze Žerotína z roku 1601. Negativní sociální vztahy ve společnosti se prohlubují také u většiny nižší šlechty. Příkladem je případ držitele Temenického statku Jana st. Odkolka z Oujezdce, proti němuž se vzbouřili roku 1595 poddaní a svého pána zavraždili. Také vývoj náboženství byl ovlivněn německou reformací, která se prosadila především ve městech. Pozitivní vývoj na Jesenicku byl zaznamenán v oblasti kulturního rozvoje a to především vlivem proudu renesance a humanismu a také v hospodářském životě. Tento rozkvět bohužel zarazila strašlivá třicetiletá válka. Žoldnéřská vojska z Uher, Polska, Dánska, Německa a Španělska za sebou zanechávala jen spoušť, vypálené vesnice, vyloupené usedlosti a povražděné obyvatelstvo. V letech 1643 – 1648 zažilo Jesenicko švédský vpád dokonce pětkrát za sebou. Teprve v roce 1650 opustily poslední švédské posádky zemi a zanechaly za sebou tisíce zmařených lidských životů. Tragédii zdejšího kraje však dovršily čarodějnické

procesy, které zde probíhaly v letech 1622 – 1693. Čarodějnická inkvizice si ve Slezsku vyžádala několik set lidských životů. Během 2. poloviny 17. století dochází k opětovnému růstu obyvatel, který je spojený s dalším přívalem německých usedlíků z horských obcí. Hospodářský zájem vrchnosti se od konce 18. století více přesouval na lesní hospodářství a na jednotlivé podniky jako byly cihelny, sklárny, pivovary, vápenky, pily, těžba železné rudy, hutě a hamry. Během první poloviny 19. století se tyto instituce začaly měnit ve skutečné průmyslové podniky. Rozvoj manufaktury a průmyslové výroby se vzájemně propojoval s rozvojem silniční i železniční dopravy. Důležitou roli sehrála existence lázní na Gräfenbergu a Dolní Lipové.

Zuber (1966) podává další informace o historii na Jesenicku. Následky napoleonských válek byly příčinou krize, která se odrazila v celé společnosti. Slabá vídeňská měna, neúroda dvacátých let, stále dražší obilí a nulová pozornost ze strany úřadů zapříčinily stále horší a neúnosnější sociální i ekonomickou situaci na celém Jesenicku. Teprve počátkem třicátých let 19. století se začal tehdejší ostrý policejní režim zajímat o Jeseník, který se stal díky přičinění Vincence Priessnitze místem, kde se setkávala vysoká šlechta a bohatá buržoazie z celé Evropy. V období roku 1844 však začaly docházet na krajské a zemské úřady petice z horských obcí, aby jim bylo pomoheno v bídě, kterou dle mínění lidu zavinil dovoz anglické příze. Již v květnu roku 1843 upozorňovali úředníci z Vlčic a Jánského vrchu státní úřady, aby podpořily obyvatelstvo strádající velkou bídou. Dostalo se jim však odpovědi, že situace není povážlivá a má-li se průmysl rozvinout, nelze takové katastrofě zabránit. Od státních úřadů neměli obyvatelé očekávat žádnou pomoc a nejpotřebnější ať se zaopatří podle žebráckého řádu z roku 1751 a 1752. Rok 1844 byl počátkem opravdové katastrofy. Poloviční úroda, závratně stoupající ceny obilí a stoupající nezaměstnanost donutily hladem a nedostatkem sužované obyvatelstvo obléhat v houfech zámožnější lidi především, v Priessnitzových lázních. Říká se, že samotný Priessnitz denně živil až tři sta takovýchto chudáků. Policie informovala nadřízené o rostoucí bídě, která se v kraji rozmohla se strachem, aby v kraji nedošlo k povstání jako v sousedním pruském sudetském podhůří. Podzim v roce 1845 byl pro horské obyvatelstvo ještě horší, protože sklizeň brambor byla postižena hnilobou. Na Zlatohorsku rodiče vyháněli děti žebrat nebo je dokonce opustili a zanechali tak jejich strašnému osudu. Před žněmi na jaře roku 1846 se hlad stupňoval. O hrůznou situaci podal dvorské kanceláři zprávu rytmistr Josef baron Ow. Popsal hrozný osud dětí na Zlatohorsku. Vylíčil jejich vysokou úmrtnost, podvýživu, nemoci a opuštěnost. Lůžka matek, na nichž leží polonahé děti, jsou horší, než boudy pro psy. Rodiče jsou ochotni děti i prodat za cenu, že je vysvobodí z hladu. Těch několik málo bohatých přihlíží této situaci lhostejně

a dodržují zásadu, že se všem stejně nedá pomoci. Po křesťanské lásce zde není ani potuchy a chudáky navíc osočují, že se štítí práce. Dvorská kancelář zaslala Owův dopis zemskému guberniu, které po zprávě krajského hejtmána Rzeholy usoudilo, že Ow poeticky přeháněl. Přesto však museli vedoucí úřadů přiznat, že bída je veliká. Jediným prostředkem, jak se uchránit vyhladovění, byly lesní krádeže, které se stupňovaly.

Radostné nadšení zavládlo 7. září 1848, kdy říšský sněm odhlasoval zrušení roboty. Prostému lidu spadla z rukou pouta feudalismu, robota a vrchnostenská soudní pravomoc. Na Jesenicku tak končil rok 1848, který přinesl pád feudalismu. Na jedné straně osvobodil lid od staletých břemen, na druhé straně se venkovský a městský proletariát stal hmotně závislý na stejně bezohledné buržoazii. Rok 1848 byl pohnutý i na Jesenicku. Bohužel jím neskončily bída, hlad, ani boj o sociální spravedlnost.

2.3 Období od první světové války do roku 1945

Melzer (1993) uvádí, že první světová válka zostřila vtahy v česko-německé oblasti. Většina nacionalisticky smýšlejících Němců přijala válku s nadšením. Mezi českým obyvatelstvem však nastal neskrývaný odpor k válce. Čeští vojáci odcházející na frontu dávali najevo svou nechuť bojovat proti slovanským národům, a to Srbům a Rusům. Na frontě pak masově přebíhali k „nepříteli“. Odpor k národnostnímu a sociálnímu útlaku, válce a válečné mizérii vyvrcholil v letech 1917 – 1918. Vyvrcholením národně osvobozeneckého zápasu českého lidu na severní Moravě byla 2. června 1918 velká národní manifestace, která se uskutečnila v městě Zábřehu. Zde se přihlásili všichni političtí představitelé české menšiny na severní Moravě k ideji samostatného Československa.

Další informace podává Vlastivědné muzeum Jesenicka (2008). Rozpad rakousko-uherské monarchie a vznik československého státu v říjnu roku 1918 představoval ve vývoji mezi Němci a Čechy významný periodizační mezník. Hektické události říjnových dnů roku 1918 byly mezi obyvatelstvem obou národů vnímány zcela odlišně. Zatímco Češi přijímali s nadšením zprávu o samostatném československém státu, sudetští Němci obraceli svou pozornost k proklamovanému Německému Rakousku, státu, který byl vyhlášen na zasedání německých poslanců Říšské rady 21. října ve Vídni.

Melzer (1993) informuje o tom, že vyhlášení samostatné Československé republiky bylo v českých obcích na severní Moravě přijato s obrovským nadšením. Akcí se zúčastnilo několik tisíc lidí v mnoha obcích. Politický obraz německé společnosti na Jesenicku, Šumperku a Zábřežsku byl ve dvacátých letech velmi odlišný od ostatních obcí severní

Moravy. Po likvidaci vojenského a politického odporu v rámci tzv. Sudetenlandu němečtí politici a veřejní představitelé navenek rezignovali, ovšem jen pod tlakem nutnosti a hrozbou vojenské síly. Svou opoziční činnost a odpor proti republice soustředili do dvou nacionalistických politických stran. Byly to Německá národní strana a Německá národně socialistická strany. Hospodářská krize třicátých let zasáhla severní Moravu a určitou část Slezska velmi silně a vyvolala rozsáhlé stávkové hnutí. Nejznámější byla tzv. frývaldovská stávka v roce 1931. Z této akce se snažili profitovat, mimo KSČ, především němečtí nacionálové, kteří sváděli vinu na československou armádu.

Knopp (2004) uvádí, že následky zdejší hospodářské krize, která tento kraj zasáhla velkou silou, a Hitlerovo nacistické učení přicházející z Německa, ovlivnilo velké množství jeho skrytých sympatizantů. Chlácholivé řeči o tom, že v Německu je všeho dost a oni sami náleží velkému národu, zapříčinily ve volbách v roce 1935 následující výsledky: Nacistická Sudetoněmecká strana z celkového počtu 40 522 voličů získala 66,9% hlasů.

Touto tématikou se zabývá i Growka (2008). Jesenicko se stalo jednou z mála oblastí, která byla s pomocí německé armády, policie a sudetoněmeckého Freikorpsu obsazena z velké části již po 22. září 1938. Právě v tento den se za nadšeného hajlování místních obyvatel začali vracet do svých obcí funkcionáři Sudetoněmecké strany. Právě tito lidé uprchli na začátku září za hranice s neúspěšným úmyslem o převrat. Jejich návrat byl však provázen incidenty.

Melzer (1993) dodává informace, že většina německého obyvatelstva uvítala okupaci s nadšením. Bylo však zabráno i rozsáhlé čistě české území, zejména na Zábřežsku a Šumperku. České obyvatelstvo v Sudetech čekala neradostná budoucnost. Podle nacistických plánů měl být veškerý prostor v této oblasti germanizován. Byly zavřeny všechny menšinové a vyšší české školy, zabráněna česká půda, ovládnut český průmysl, zrušeny české spolky a utlumen veškerý český společenský život. Nacistická opatření však vyvolávala od prvního dne nejrůznější formy odporu. Na domácí frontě vzniklo Národní sdružení československých vlastenců. Vyvrcholením tohoto odboje vzniklo roku 1944 partyzánské hnutí. Tak, jak se od počátku roku 1945 zvyšovala aktivita odbojářů spolu s přibližující se frontou, rostla i krutost šumperského gestapa. 31. března tajně nacisté zavraždili 16 českých vlastenců. Koncem války se začaly objevovat hlasy samotných Němců, kteří měnili svůj stávající názor a vyslovili svůj nesouhlas se zbytečným proléváním krve. Tyto projevy však nacistická mašinérie krutě trestala. 6. - 9. května 1945 osvobodila celou šumperskou a jesenickou oblast vojska 4. ukrajinského a 1. ukrajinského frontu.

2.3.1 Odsun Němců z Frývaldova po roce 1945

Touto, dodnes velmi ožehavou tématikou, se podrobně zabývá Hradilová (1996). Němci v českých zemích nebyli jen menšinou, ale na dlouhá staletí se stali spolutvůrci všech kulturních a materiálních hodnot v českých zemích. Počátkem dvacátého století se však objevují nacionální rozpory, které se pod vlajkou hákového kříže stupňují a vrcholí mnichovským diktátem. Mnichov 1938 byl nejsilnějším motivem k odsunu Němců z Československa. Zavládla beznaděj, ztráta víry ve spravedlnost i vlastní síly. Od roku 1941 se začal v československém domácím i zahraničním odboji výrazně prosazovat nekompromisní postup vůči německé menšině po válce. Významným mezníkem v prosazování koncepce transferu se stala roku 1943 návštěva Edvarda Beneše v Moskvě. Zde Beneš, mimo jiné, předložil memorandum o problematice sudetských Němců. Na základě moskevského jednání vyhlásila Benešova vláda ideu národního státu Čechů a Slováků a přešla ke koncepci hromadného transferu Němců z Československa. Na rozdíl od Sovětského svazu poukazovala Velká Británie a USA na nehumánnost celé této akce. Většina české společnosti se ztotožnila s myšlenkou odsunu Němců, aniž by domyslela důsledek tohoto činu. Otázka odsunu Sudetských Němců z Československa bývá spojována s osobou Edvarda Beneše.

Je nutné podotknout, že sám Beneš by nebyl schopen prosadit tento čin, kdyby neměl souhlas vítězných mocností, které tímto na sebe převzaly díl odpovědnosti. První fáze odsunu nastala před rozhodnutím postupimské konference, a to do konce dubna 1945. Poté nastal takzvaný divoký odsun v období od května do srpna 1945. Různé místní mocenské orgány libovolně shromažďovaly, vyháněly a vyvážely německé obyvatelstvo z jejich domovů a republiky. Z odsunu byly vyloučeny osoby německé národnosti, které byly vyňaty z opatření proti Němcům a žádosti těchto lidí o vynětí z tohoto opatření nebyly vyšetřujícími komisemi doposud vyřízeny. Dále pak děti ze smíšených manželství (podmínkou byl u dětí do 14 let dobrovolný souhlas rodičů) a děti do 14 let úplně osiřelé. Osoby, které byly prokazatelně antifašisty a zůstaly věrné československé myšlence, také nebyly zahrnuty do odsunu. Osoby, jichž bylo třeba k nenarušenému provozu důležitých průmyslových, obchodních a zemědělských podniků (například elektrikáři, údržbáři a pekaři). Poslední skupinou byly osoby ve věku přes 55 let německého původu, nebo ti, kteří přestoupili k německé národnosti z donucení podle nařízení říšského ministerstva vnitra ze dne 6. června 1941, Říšského zákona, strany 308. Tito lidé se museli chovat po celou dobu okupace slušně a nezávadně a své děti směli vychovávat česky. Především sudetské území se stalo oblastí bez zákonů, kde se beztrestně uplatňovala moc zdejších orgánů. Docházelo k diskriminačním

opatřením, jako bylo nošení bílých pásek, omezení nákupní doby, telefonování atd. Němci, kteří měli být odsunuti, se nejprve shromažďovali v pracovních táborech, které byly rozděleny na mužské a ženské. Jak uvádí Hradilová: „*Velitelem tábora byl strážmistr NB Karel Panáček a jeho sestra Anna Eretová-Helásková zde působila jako vrchní správce. Chodila prý v rajtkách, vysokých botách, s bičikem v ruce, a pro svou krutost a zaujatost vůči internovaným si všeobecně nevysloužila dobrou pověst.*“ (Hradilová, 1996, s. 16). Speciální šetření ukazuje, že na konci války žilo 3, 4 milióny Němců v tehdejším Československu. Z toho 3,3 milióny sudetských Němců. Před příchodem Rudé armády se u civilistů zvyšoval neklid a mnoho lidí spáchalo sebevraždu. Ukončení odsunu bylo v parlamentu oznámeno 24. října 1946 ministrem vnitra Václavem Noskem. Jedna třetina byla odsunuta do sovětského pásma ve východním Německu a Rakousku a dvě třetiny přišly do západních zón. Závěrem lze říci, že zakončení transferu německého obyvatelstva bylo v Československu pokládáno za splnění nejnáročnějších úkolů doby po válce a výstavby republiky.

2.4 Období od roku 1945 do roku 1989

Knopp (2004) informuje o tom, že bezprostřední poválečná doba však nebyla obdobím klidu. Čeho se obyvatelstvo obávalo, se stalo. Ruští vojáci si brali to, co se jim líbilo a pro svou potřebu zabíjeli domácí zvířectvo. Mladým ženám a dívkám hrozilo nebezpečí znásilnění a v nejednom případě se tak i stalo. Z těchto důvodů utíkaly vesničanky do lesů a polí a vrátily se až po odchodu hlavních ruských jednotek.

Melzer (1993) podává další informace o této nelehké době. Po ukončení druhé světové války začaly v řadě českých obcí, ale i v německých pracovat takzvané revoluční výbory. V obcích, kde převažovalo německé obyvatelstvo, byly zřizovány místní správní komise. Již v prvních poválečných týdnech došlo k divokému odsunu příslušníků německého národa a k případům krutosti i nelidských aktů odvety. V tomto období dochází také k procesu osídlování, zvláště těmi, kteří po Mnichovu 1938 museli opustit své domovy. Obyvatelé přicházejí také z blízkého Litovelska, Olomoucka a Prostějovska. Pomalu se začíná rozvíjet průmyslová výroba podniků, z nichž byla převážná část zkonfiskována a dána pod vedení národní správy. Dekrety, které vyšly 24. října 1945, umožňovaly téměř dvě třetiny z nich znárodnit. Neuběhlo mnoho času od hrůz druhé světové války a následného osídlování Jesenicka a do této oblasti přichází další politické změny v podobě února 1948.

Growka (2008) uvádí, že rok 1948 měl na Jesenicku zcela jiný průběh, než v jiných oblastech s vyšším počtem obyvatelstva, průmyslových podniků a úřadů venkovských

oblastech, včetně Jesenicka, probíhal únor 1948 méně bouřlivě. Parlamentní volby uspořádané 26. května 1946 ukázaly, že Komunistická strana Československa má velké množství příznivců nejen v celé republice, ale i v místním měřítku. V okrese Frývaldov získala KSČ důvěru jednapadesáti procent voličů a tyto výsledky se odrazily v obsazení postů na tehdejším okresním národním výboru, který vznikl 8. července 1946. Oblíbenost KSČ na Jesenicku je celkem pochopitelná. Velké množství obyvatel pocházelo z prostých poměrů. Bohatí lidé se zde téměř nevyskytovali. Další faktor, který ovlivnil volby, se týkal volebního práva, které neměla drtivá většina Němců, včetně těch, kteří byli z odsunu vyňati, neboť jim dosud nebylo vráceno československé státní občanství. Popularitu komunistům v pohraničí přinesla i okolnost přidělování zkonfiskovaného německého majetku širokým nemajetným lidovým vrstvám. V roce 1946 se ještě nestihla naplno projevit okolnost, že většina obyvatel zemědělství nerozumí a nemá motivaci naučit se novému způsobu obživy. Jejich nešikovnost, chabý vztah k práci a kladný vztah k alkoholu se staly terčem posměchu Němců, kteří zde žili.

Tuto problematiku dále komentuje Melzer (1993). Proti nešetřeným útokům KSČ, která se snažila získat všechny politické pozice, se po volbách začal vytvářet blok ochrany dalších tří stran, díky kterým se do čela města dostali sociální demokraté. Proto v únorových dnech roku 1948 došlo k mnohým čistkám prováděným tzv. akčními výbory. Politický život se po únoru 1948 zcela utlumil. Dokladem toho byly volby, které probíhaly v období padesátých až osmdesátých let a které se staly výsměchem demokracie samotné.

Zvyšující se odpor mezi jednotlivci a především mezi mladými lidmi vyvolal události roku 1989. „Sametová revoluce“ se velice rychle změnila na proces demokratizace.

2.5 Čarodějnické procesy na Jesenicku

Čarodějnické procesy, které probíhaly na Jesenicku, patřily k hrůzným činům, již se zapsaly krvavým písmem do kronik zdejšího kraje. Proč právě tato oblast? Co zapříčinilo, že zdejší obyvatelstvo podlehl na dlouhou dobu, magickým představám a fantazii, které se proměnily ve zruďné a krvelačné činy? Byla to mentální omezenost místních lidí nebo honba několika vlivných osob za majetkem po pozůstalých? Staly se tyto nelidské skutky jen předehrou a znamením pro jesenické obyvatelstvo, že se tak neděje ve zdejší historii naposledy, co bude někomu nespravedlivě ubližováno a křivě souzeno? I kdyby příčiny tohoto jednání byly jakékoliv, nemohly by nikdy omluvit katastrofické výsledky, které přinesly.

2.5.1 Fenomén čarodějnických procesů

Touto problematikou se zabývá Neubauerová (2010). Víra v čáry, magii a spolky s nadpřirozenými silami je stará jako lidstvo samo. Nejstarším zpodobněním jsou pravěké představy Matky Bohyně, která má magickou sílu a je uctívána. Stejně jako víra v rozumem nepochopitelné a neuchopitelné jevy se zrodila, „v zájmu dobra“ „myšlenka potlačovat a potírat tyto síly. Již ve starověku docházelo k prvnímu pronásledování žen a mužů obviněných z čarodějnictví. K hlavním zásahům proti kacířům a „služebníkům Satana“ dochází až od 13. století. Středověké scholastické učení definovalo čarodějnictví jako kacířské hnutí spojené s vírou v ďábla a temné síly, odpadnutím od křesťanství, tělesný kontakt s démony a škodící černou magií. Lidovými pověrami a démonologickou literaturou byli čarodějové a čarodějnice identifikováni jako ďábloví služebníci, kteří se upsali Satanu na čarodějnických schůzkách, takzvaných sabatech. Tam létali na košťatech a vidlích, nebo zvířatech, potřené čarodějnými mastmi. Na sabatech skládali účty ze své činnosti a účastnili se černých mší, rejů a sexuálních orgií s démony. Díky spojení s ďáblem nabyli nadlidských schopností, mohli ovlivňovat počasí, škodit lidem na zdraví i majetku.

Vodáková (2003) uvádí, že fenomén čarodějnických procesů má v literatuře tendence vysvětlit zvrhlost těchto činů frustrací celibátních kněží, kteří se touto cestou mstili ženám, které je vzrušovaly, ale přesto jim byly odepřeny. Tyto procesy se neděly jen ve středověké společnosti, ale také především v renesanční a barokní době. Inkvizice měla až do 14. století za úkol potírat kacířství, ne však čarodějnictví. Církev považovala samu víru v existenci čarodějnic za pozůstatek pohanství. První náznaky možné změny, která by vedla k lepšímu v otázkách magie, se objevují za pontifikátu Jana XXII., který sepsal bulu *Super illius spekula*, která se zmiňuje o ničení magických příruček, o pronásledování čarodějnic však nehovoří. Roku 1484 vyšla slavná bula proti čarodějnictví *Summis desiderantes* papeže Inocence VIII., která je dnes považována za jeden z nejostudnějších excesů katolické církve. O tři až čtyři roky později vyšla kniha *Kladivo na čarodějnice* (*Malleus maleficarum*), která nejvíce ovlivnila čarodějnické procesy, neboť působila jako teologické zdůvodnění pronásledování čarodějnic a také jako příručka pokynů pro pověřené inkvizitory. Velmi zajímavé je například to, že v Evropě bylo nutné, aby se při procesu čarodějnice přiznala. Představa, která z čarodějnictví tvořila organizované hnutí, začíná pozvolna krystalizovat v 15. století a prosazuje se s různou intenzitou v různých zemích. Nejvíce se jí daří ve Francii. V českých zemích jsou první procesy zaznamenány v letech 1540 a 1545. Procesy na Moravě však začaly mnohem dříve, než v Čechách.

Další informace poskytuje Vlastivědné muzeum Jesenicka (2012). Inkviziční procesy a role ďábla se v jednotlivých zemích Evropy lišily. K celkovému sjednocení procesů došlo až ke konci 16. století. Velmi pilně si počínali inkvizitoři v Porýní, Švýcarsku, Nizozemsku, Lotrinsku, Francii a Skotsku. Zde se oběti počítaly do tisíců a „lovci čarodějnic“ se čísla doslova chlubili. Procesy se nevyhnuly ani Mexiku a americkým koloniím. O něco méně procesů se odehrávalo ve Španělsku a Irsku. U nás se masové popravy čarodějnic nikdy nedočkaly velké podpory ze stran šlechty, ani církve. Výjimku tvořily procesy na Jesenicku, losinském panství a v Šumperku, které v té době bylo součástí Slezska.

2.5.2 Výjimečné postavení čarodějnických procesů na Jesenicku

Podrobné informace o této problematice podává Neubauerová (2010). Ve vzniku a masovému rozšíření čarodějnických procesů na Jesenicku, ať už z hlediska počtu obětí, nebo času, zde působilo několik faktorů. Hlavní rysem pobělohorské doby byl zejména mravní a ekonomický úpadek obyvatelstva. Nezměrná bída, utrpení obyvatel v průběhu třicetileté války a to vše ještě posíleno špatnými klimatickými podmínkami, se připisuje příčině nárůstu procesů s údajnými čarodějnicemi. Císařské, dánské, saské i švédské vojenské oddíly procházely krajem a zanechávaly za sebou jen zničené vesnice, týrané a zabitě obyvatelstvo, ekonomicky vyčerpané knížectví, které muselo odvádět mimořádné válečné daně. Není tedy divu, že právě takováto nekončící válka, bída a mravní lidský úpadek přispívaly k víře v působení nečistých sil. K prvnímu případu obvinění z čarodějnictví došlo v roce 1622 v době velkého dobytčího moru, který vyprovokoval představy, že za úhyn dobytka může spojení určitých podezřelých osob s ďáblem. Původně neškodné bylinkářství a pověrečné praktiky, které v té době byly jedinou „léčebnou“ praxí, přerostly ve víru, že je možné s pomocí ďábla škodit úrodě i dobytku a získat nadpřirozenou moc a bohatství. Tato zaslepenost nabyla v krátké době takového rozmachu, že jí začaly věřit i vzdělané a vyšší vrstvy, včetně duchovenstva.

Kočí (1973) uvádí, že herese (kacířství) už nebyla pouze hříchem proti církvi a bohu, ale i proti státu a světskému majestátu, který získal svou moc z „boží milosti.“ Církev a stát spolu ruku v ruce trestaly ty, kteří svými protioficiálními názory a jednáním narušovali pořádek feudálního řádu a ohrožovali církevní vlády i světské panství. Nepřítel vládnoucího společenského řádu, takzvaný heretik, měl být umlčen. Církev a stát byly bohem povolány k tomu, aby udržovaly pořádek, dobré mravy, blaho na zemi a aby zajistily, že všichni budou

bohu prokazovat povinnou úctu. Proto byla neposlušnost k příkazům církve a světské vrchnosti považována za příčinu hříchu a společenského nepořádku.

Neubauerová (2010, s. 14) uvádí, že v roce 1651 farář Meissner z Oppersdorfu přiznává následující skutečnost. „*Mnohdy se ve svém neštěstí podivuji nad špatností určitých hospodářů, kterou si nedovedu vysvětlit. Nyní však odhaluji příčinu: jsou to děti d'ábla a smýšlejí tedy jen d'ábelsky. Jím (d'áblem, pozn. autora) zplozeni, vedeni, poučení a jemu podřízeni nenáviděli ty, které on sám nenáviděl-kněze a chrámy boží: jsou tedy nepřátelé a pronásledovatelé jejich duchovního pastýře. Dokazuje to velký počet čarodějnic, které právě byly předány ohni, co ohrožovaly zdraví, klid a majetek faráře.*“

Podle starších názorů stála církev a vrchnost za vznikem i rozmachem všech procesů s „d'áblými pomocníky“ rekatolizace a „vymítání“ všeho protestantského z území vřatislavských biskupů. V pozadí hlavních rekatolizačních snah vřatislavských biskupů měly čarodějnické procesy sloužit k zastrašení slezských protestantů. Mezi katolíky byl běžně rozšířen názor, že luteráni pocházejí přímo z d'ábla a jejich aktivity jsou bezprostředně ovlivněny d'áblem a tím byly veškeré jejich činnosti spojené s černou magií a kacířstvím. V rozvoji a obrovském rozšíření procesů mohlo hrát roli i jisté obohacení se. Náklady na uvěznění a exekuce ležely na bedrech rodiny vyslýchaných a popravených obětí. Dobové účty magistrátu ve Zlatých Horách doložily to, že zisky z vedení procesů byly skutečně nemalé. 20. října 1639 bylo získáno za 11 upálených osob ve Zlatých Horách 425 tolarů, které daly rodiny upálených obětí.

O těchto faktech podává důkazy i Šindelář (1986). Jedním z těch, kteří na čarodějnických procesech markantně bohatli, byl i Jindřich František Boblig z Edelstadtu. Tomuto muži tehdejší advokátní praxe v Olomouci příliš nevynášela, a proto věřil, že touto cestou se velmi výhodně zaopatří na mnoho let do budoucna. Nebyl proto příliš skromný při stanovení svých požadavků, které činily 7 tolarů úhrady za přestěhování z Olomouce do Velkých Losin, denní plat tři zlaté rýnské a dobré ubytování zdarma pro sebe a sluhu, dále zvláštní příplatky za stravné a cestovné potřebné k úhradě služebních cest.

Další informace dokládá o tomto tématu Neubauerová (2010). Jesenické a zlatohorské procesy byly svou brutalitou, masovostí a rozšířením naprosto výjimečné v celém slezském teritoriu. Současný odhad činí 250 osob, což je takřka padesát procent všech obětí ve Slezsku a Kladsku během tří staletí. K prvnímu hrdelnímu případu čarodějnictví došlo v Jeseníku roku 1622, kdy jesenický městský pastýř Kryštof (Mikuláš) Schmied obvinil na smrtelné posteli svou ženu Barboru z travičství a čarování. Zda Barbořin manžel skutečně zemřel na otravu nelze dnes již dokázat, každopádně se slovům umírajícího přiznávala neobyčejná důležitost.

Druhého dne stála Barbora Schmiedová před městským soudem v Nise. Tam byla dotazována na vyslovená nařčení svého muže. Bylo více jak zřejmé, že se k ničemu nepřiznala a proto byla podrobena tortuře, která obsahovala tři stupně. V prvním stupni byly odsouzené ukázány mučící nástroje a poté byla podrobena druhému a třetímu stupni tortury. Klasickým postupem bylo nejprve nasazení španělských bot nebo palečnic. Vyslýchané osobě byly nenapravitelně rozdrceny poslední články prstů a lámány lýtkové a holení kosti a svaly. Třetím stupněm bylo natahování na skřípec, kdy byly mučenému vymknuty pažní kosti z kloubů a mučení se zostřilo ještě pálením boků svazkem svící. Literatura uvádí, že u niských inkvizičních procesů byly používány takzvané čarodějnické židle, jako jeden z mnoha drastických prostředků, kterým bylo získáváno doznání. Jednalo se o třínohou kulatou stolicí s železnými hroty, na kterou byli vyslýchaní posazeni a přišroubováni. Schmiedová vydržela při prvním ze tří výslechů dva stupně mučení, k přiznání všech dotazovaných zločinů ji přimělo pálení nohou a boků. Tehdy jmenovala šest žen ze svého okolí a na tomto základě nastalo hromadné zatýkání a první konfrontace se Schmiedeovou ve vězení. V první fázi procesů na Jesenicku bylo zatčeno 35 osob a hroživé soukolí zatýkání se začalo roztáčet. V ohrožení byli všichni bez rozdílu, lidé z chudých vrstev, jako například žebračky, nebo porodní báby, rodinní příslušníci, nebo i lidé zámožní, jako například žena jesenického radního. Výsledkem rozsáhlého šetření, které probíhalo zásadně v mučírně, bylo doznání zatčených lidí k naprosto nesmyslným činům. Sama Barbora podlehla ukrutnému mučení a přiznala naprosto vše, z čeho byla obviněna.

Šindelář (1986) uvádí informace, že odpor proti brutálnímu postupu s domnělými čarodějnicemi vznikl především mezi venkovskými duchovními z Losin a okolních vesnic, kterým připadl smutný úkol, poskytnout svým k smrti odsouzeným farníkům, před smrtí poslední útěchu. Při zpovědi se dozvídali hrozné věci o tom, jakým způsobem byli ve vězení donuceny přiznat se k nesmyslným zločinům a jmenovat další nevinné osoby, jejichž jména jim kati drze nabízeli a předfíkávali. Právě tyto problémy se objevily v procesech, které vedl již zmiňovaný soudce Boblig. Ten však bojoval proti písemnému udání. Prohlásil, že čarodějnice z ďáblova návodu dokáží velmi lhát, a proto jejich výpovědi před popravou nelze brát vážně.

Neubauerová (2010) poskytuje další informace. Díky chaosu třicetileté války je na Jesenicku lavinové šíření procesů na určitou dobu přerušeno, ne však na dlouho. O několik let později se opět ještě hroživěji rozhořely hranice, tentokrát na Zlatohorsku i Nisku, a to mezi lety 1636 a 1641. Léta 1651-1652 se stala nejkrutějším obdobím historie na Jesenicku. Z těchto let jsou známy největší počty obětí. Podle zprávy z roku 1651 bylo upáleno 127 lidí.

Neví se ale, v jak dlouhém období. Další zprávy uvádí následující čísla z 6. října 1651. Zlaté Hory 33 osob, Jeseník a přilehlé části 81 lidí, Mikulovice 16 lidí, v Glucholazích 22 a v Nise 3. Díky zásahu vyšších kruhů, především vratislavského biskupa Karla Ferdinanda Vasy končí rokem 1652 největší vlna procesů a klesá počet popravených. Hlavním důvodem je především mnohonásobný nárůst počtu obviněných po vynuceném přiznání jmen spoluviníků.

Jeden z nevyřešených faktů, který se dodnes v této hrůzné historické události zkoumá, je upalování jesenických dětí, kterými tyto procesy získaly nechvalnou proslulost a vygradovaly k samotnému vrcholu morální zkaženosti tehdejší doby. Ve čtyřech dodnes dochovaných ortelech je mimo citovaných jmen odsouzených vždy připsán i počet let v rozmezí od $\frac{3}{4}$ roku do 15 let. Není však dodnes dokázáno, co se na podzim roku 1651 skutečně stalo. Nejvíce citovaná teorie, kterou většina badatelů potvrzuje, je skutečně fakt, že děti byly vyslýchány a mučeny stejně jako dospělí, protože byly považovány za potomky čarodějnice a ďábla. S druhou teorií přišel v 70. letech 20. století Vítězslav Zeman, správce jesenického muzea. Ten dal čísla do souvislosti s délkou čarodějnické činnosti obviněných. Svou úvahu dokládá faktem, že uvedená jména patří dospělým vdaným ženám, které přebíraly jméno svého manžela například Barbora Simon Goldtmannin. Jako nesmyslné mu připadalo doznání osmiměsíčního dítěte z 13. prosince 1651.

Tuto podkapitolu uzavírají informace z Vlastivědného muzea Jesenicka (2012) několika čísly. Úplně poslední rozsudky nad údajnými čarodějnicemi byly vykonány v letech 1683 – 1684. Celkový počet všech odsouzených na Jesenicku je možné pro torzovitost archivních pramenů pouze odhadovat. V současné době se uvádí kolem 250 obětí, což jesenický region řadí na smutnou první příčku v celém Slezsku. Faktem také zůstává, že jesenické procesy s čarodějnicemi trvaly přes 70 let a svou brutalitou, počtem obětí a rozsahem nemají v celé střední Evropě obdoby.

2.6 Lázeňství na Jesenicku

Kočka (1999) uvádí pověst o vzniku Jeseníků. Stará legenda praví: Když bohové tvořili svět, zapomněli na Jesenicko. Měli už jen málo hlíny a trochu zbylého kamení, ze kterého vytvořili hory a kopce. Protože se chtěli budoucím obyvatelům odměnit za namáhavý a náročný život, který je tu čekal, poručili d'áblovi, aby pod tento kousek země nahromadil bohatství: zlato, stříbro a rudy. Dábel ale dával zlato do země jen pokud se bohové dívali. Když se však nedívali, vzal místo zlata žulu a zasadil ji pod celým krajem. Ošizení bohové se strašlivě rozhněvali, ale protože nemohli zlomyslnost napravit, přidali alespoň to, čeho měli nadbytek: krásy. Svými prsty vytvořili v horách úžlabiny, poručili potokům, aby je osvěžily životodárnou vodou a stromům, aby rostly tak vysoko, jak jen to bude možné. Na horská úbočí naseli květiny a tón spěchajících říček naladili do uklidňujícího šumění.

Možná se právě touto pověstí, která se zde předává z generace na generaci, nechal inspirovat i Vincenz Priessnitz a vytvořil na tomto základu své první vodoléčebné lázně na světě. Čisté horské prostředí a umění léčit, se propojilo v jeden dokonalý celek a nechalo tak vzniknout prvním vodoléčebným lázním na světě.

2.6.1 Život a význam Vincenze Priessnitze.

Životem a filozofií léčení se zabývá Kočka (1987). Dne 4. října 1799 se narodil Evě Terezii Kappelové a Janu Františku Priessnitzovi syn Vincenz. Když jeho otec zcela oslepl a nejstarší brat zemřel, zůstala tíha starostí o horské hospodářství na dvanáctiletém Vincenzovi, jeho matce a sestře. Největší léčitel své doby tak paradoxně nemohl navštěvovat školu a vzdělání mu bylo odepřeno. Možná právě tato událost se stala osudovou v jeho životě. Učitelkou mu byla sama příroda. Geniální léčitel, nadaný mimořádným talentem pro pozorování přírody, intuicí a výjimečnou pamětí, vystihl naléhavou potřebu té doby a to návrat k samotné přírodě. V šestnácti letech jej stihl velmi těžký úraz, který byl místním ranhojičem označený za smrtelný, přežije-li, tak pouze jako mrzák. Vincenz se uzdravil, polámaná žebra si narovnal o hrot židle a na hrud' si trpělivě přikládal studené obklady, prý poučen příkladem srny, kterou viděl u pramene v lese opětovně si smáčet svou ránu.

Všichni měli jeho uzdravení za zázrak, a když vyléčil i služku souseda, začali se k němu scházet nemocní z celého kraje. Ordinací mu byla lavice za stodolou, pramenitá voda a houba, kterou koupil na trhu. Intuice, rozvaha a vyrovnanost měly výsledky a ty mu přinášely další a další nemocné. Když nebylo kde léčit, přestavěl rodinnou chalupu roku 1822

na kamenný dům. Do jedné místnosti umístil necky a tuto místnost využíval k léčení svých pacientů.

Pověsti o léčiteli se šířily nejen po okolí, ale pronikly i do Šumperku, Králík a dalších vzdálených míst. V roce 1826 postavil Priessnitz pro své hosty budovu s dvanácti obytnými světnicemi. Právě tento rok je datován jako rok vzniku lázní. Léčitelův věhlas vzrostl, když byl téhož roku pozván k císařskému dvoru do Vídně k osobnímu lékaři císařova bratra. Od té doby začala na tehdejší Gräfenberg jezdit řada významných osobností, které zde byly léčeny a domů se vracely zdravý a plní života.

Nejen úspěch, ale také závist nepřejících lidí potkala Priessnitzovo léčení. Antonín Schnorfeil, který v kraji vykonával zdravotní policii, byl frývaldovskými ranhojiči podněcován k útokům na Vincenze. Proto mu byla sebrána houba, která údajně budila v místních lidech pohoršení, poněvadž měla být očarována. Léčitel však začal používat dlaň a paradoxně s větším účinkem, protože tvrdil, že „přichází život na život“. Někteří lidé věřili, že Priessnitz měl v rukou sílu „živočišného magnetizmu“.

V červenci 1829 podal doktor Schnorfeil trestní oznámení proti Priessnitzovi pro neoprávněné léčení. K němu se připojil i místní ranhojič A. Günther. Udání se léčitel však bránil tím, že zažádal o povolení malého lázeňského ústavu. V říjnu 1829 byl frývaldovským magistrátem odsouzen ke čtyřem dnům žaláře pro neoprávněné léčení. Roku 1830 se však odvolal a zemské gubernium v Brně odvolání vyhovělo pro nedostatek důkazů. V lednu 1831 dostal Priessnitz povolení k provozu lázní, avšak pod dohledem ranhojičů Günthera a Dittricha. O úspěšnosti vodoléčby podal důkazy roku 1832, kdy při epidemii cholery zemřelo výše zmiňovaným ranhojičům 154 pacientů. Priessnitzovi, který ošetřil 21 případů cholery, nezemřel ani jeden.

Závist a zášť místních lidí nebrala konce, a tak léčitel musel čelit dalším útokům především ze strany doktora Schnorfeila, který léčitele označil za šarlatána ohrožujícího zdraví lidí pro vlastní zjištění. Na toto udání byla na Gräfenberg poslána komise, která měla prozkoumat podstatu léčby a rozhodnout o tom, zda má být ústav zachován nebo zrušen. Po osm dní se seznamovali s metodami léčení, pracovním režimem a samotnou filozofií léčby. Jak uvedl Kočka (1987, s. 13). Ve Vídni byl sepsán posudek, v němž stálo: *„Priessnitz není žádný obyčejný člověk. To musí uznat i jeho nepřítel. Není šarlatán, nýbrž muž, který je naplněn nejčistší snahou pomoci, kde může a k tomu je nadán znamenitými vlastnostmi. Počet těch, kdo nazývají Priessnitze šarlatánem a zjištěným, je jen nepatrný. Jsou to místní lékaři a ranhojiči, kteří vedou proti němu stížnosti ze závisti a obavy o svůj chléb. Nenáročný, nikdy se nevychloubá, vždy připraven pomoci svým nemocným ve dne i v noci, laskavý, ale přísný*

a důsledný ve svém jednání. I když jeho ústav může trpět nedostatky, ať uzdravil mnoho nebo málo lidí, ať nemoci propuštěných se po delším, nebo kratším časovém odstupu mohou vrátit, vždy zůstává jeho léčebná metoda novým pozoruhodným jevem v oblasti zdravotnictví. Tento pozoruhodný jev a tento nevšední člověk zasluhují v každém případě plnou pozornost a každý násilný zásah by byl na nepravém místě.“ Krátce na to dostal Priessnitz povolení k provozování lázní bez omezení.

Ačkoliv Vincenz neznal dílo francouzského filozofa J. J. Rousseaua, nezávisle na něm vytvořil potřebu člověka vrátit se zpět k přírodě a jednoznačně ji začal realizovat. Po staletí utlačovaná a zanedbávaná tělesná kultura i osobní hygiena je najednou postavena před novou realitu. Přichází nové myšlenky, které osvobozují od mysticismu, pověr a dogmat. Praxe se zaměřuje na očistění a rozvoj sil člověka, naplňuje jeho život sebedůvěrou a radostí, nemluvě o otevření nového prostoru, který nabídl nové naděje.

Je pozoruhodné, že ačkoliv tyto objevy a revoluční myšlenky probíhají v době osvícenství, tedy věku, kdy přichází ke slovu rozum, nutící lidé osvobodit se od pověr a strachu, dochází v těchto oblastech k čarodějnickým procesům. Roku 1651 bylo během sedmi měsíců upáleno 98 lidí, z toho 23 dětí.

Vincenz Priessnitz zemřel počátkem listopadu 1851. Po jeho smrti měl vodoléčebné lázně vést jeho syn, Vincenz Pavel, který měl vše převzít do rukou, až vystuduje medicínu. Do té doby se vedení na Gräfenbergu ujal lékař Josef Schindler. Bohužel, Pavel studium medicíny nikdy nedokončil.

O dalším léčiteli v této oblasti hovoří Melzer (1993). 11. února se v České Vsi narodil Johan Schroth. Toho potkal podobný osud, jako jeho konkurenta Vincenze Priessnitze. Při práci na poli byl zraněn a dle úsudku lékař z něj měl být doživotní mrzák. Přikládáním mokrých obkladů na zraněné místo, se za několik týdnů uzdravil. Tento úspěch ho přivedl na myšlenku léčit lidi a založit si vlastní vodoléčebný ústav, na který však dostal úřední povolení až v roce 1840. Schothova léčba se opírala o myšlenky blahodárného působení vlhkého tepla, nuceného odnětí potravy i nápojů. Občas tvrdá léčebná kúra však nelákala příliš mnoho pacientů. Po Johanově smrti převzal vedení lázní syn Emanuel, který občas drastické metody zmírnil a tím dosáhl i většího počtu pacientů. Od roku 1909 působil v lázních MUDr. Max Mader. Za druhé světové války byl v lázních zřízen vojenský lazaret. Dnes se zde léčí přibližně 3 000 pacientů ročně.

Kočka (2006) dále uvádí. I přesto, že Priessnitz a Schroth měli stejnou myšlenku léčby a to přírodní léčbu na principu nemoci a čištění, avšak užili zcela jinou metodu. Každý z léčitelů byl však přesvědčen o správnosti svého postupu. Oba však byli tak rozumní, že proti

sobě neútočili. Jak uvedl Kočka (2006, s. 13) doktor medicíny Franz Bicking v knize, která porovnávala protiklad Vincenze Priessnitze a Johana Schrotha napsal: *„Myslím, že dva jiní lidé by celou svou bytostí nemohli stát proti sobě v příkřejším rozporu, než stojí Johan Schroth vůči Vincenzi Priessnitzovi. Je podivuhodným jevem, že příroda vzbudila na jednom místě dva talenty, kteří sledují dvě extrémní cesty k uzdravení. Skoro se zdá, že chtěla ukázat střední cestu, která má být sledována.“*

3 Vývoj pedagogické profese od nejstarších stádií až po současnost u nás i ve světě a její nejvýznamnější osobnosti

V této kapitole se vyskytuje souhrn vývoje pedagogické profese od jejich počátků až po současnost. Bylo by troufalé tvrdit, že se v těchto pár stránkách najde naprosto vše od zrodu této disciplíny až po nejnovější prvky a metody v současných trendech výchovy a vzdělávání. S úctou k minulosti a respektem k současnosti se v následující kapitole pokusím o popis jednotlivých vývojových stádií, pro mě osobně, jedné z nejkrásnější a nejdůležitější vědy v lidské společnosti.

3.1 Výchova a vzdělání v otrokářské společnosti

Jak uvádí Somr (1987). Sumerská kultura patřila mezi jednu z nejvýznamnějších, která ovlivnila mnohé další. Z tehdejších pramenů lze zjistit postupné zaměření sumerské školy na širokou škálu tehdejšího vědění. Týkala se botaniky, mineralogie, zoologie, matematiky, geografie, gramatiky, teologie a jazyků. V tomto školství byla zavedena velmi přísná disciplína bez vyloučení tělesných trestů. Rozdělení povinností mezi pedagogy mělo pevný řád a vzdělání se týkalo pouze majetné vrstvy společnosti. Vyučování mělo charakter memorování a poučování.

Konkrétní sociální vztahy v tehdejší škole blíže charakterizuje Somr (1987, s. 17). *„Učitelé byli nazýváni „školními otci“, jejich pomocníci „velkými bratry“, studenti „školními syny“. Zvláštní postavení zaujímali tzv. monitori, kteří kontrolovali školní docházku a odpovídali za kázeň, později velmi výstižně nazývaní „muži s bičem“.*

Pod babylónským vlivem se rozvíjela asyrská kultura. Znalost písma se stala výsadou mocných a nástrojem nadvlády nad nesvobodnými masami obyvatelstva. Slovo se stává postupně mocnou zbraní vládnoucí třídy. Starověká egyptská říše stojí u kolébky různých věd, jako byla například astronomie, geometrie, matematika a lékařství. Na Ramseu, což bylo speciální vzdělávací zařízení, se vzdělávali válečníci, architekti, lékaři a kněží.

Značný vliv na řecko-římskou výchovu a později i křesťanskou měla výchova židovská. Židovští vzdělanci se stali prostředníky mezi kulturou Západu a Orientu. Roku 67 n. l. založil Josua ben Gamla první známou židovskou školu.

V Číně byl založen nábožensko – filozofický systém Konfucia (551 – 479 př. n. l.). Konfucius, podobně jako Sokrates v Řecku, hledal poučení v rozhovorech. Kládl důraz na výchovu v životě člověka a její vliv na vytváření charakteru jedince. Celá soustava

výchovných regulativů je jakýmsi dokonalým nástrojem otrokářského státu k udržení nesvobodných vrstev v naprosté poslušnosti.

Mezi hlavní čínské vědní obory patřila hudba, protože vyjadřovala nejniternější city a myšlenky. Velký význam byl věnován i sportovním disciplínám. Ženy byly ze vzdělání vyloučeny, protože dle tvrzení Konfucia nemají duši a jsou pouze otrokyněmi mužů. Z tohoto názoru lze tedy odvodit, že hlavní místo ve výchově má otec, ale je i odpovědný za veškerou nectnost svých dětí.

3.1.1 Výchova a vzdělání v antickém Řecku

O toto téma se více zajímá Vacínová (2009). Řecké kmeny, které osídlily ve 2. tisíciletí balkánský poloostrov, vytvořily kulturu, která se svou dokonalostí stala základem evropské vzdělanosti. Řecká kultura vytvořila vyšší stádium otrokářského řádu, který umožnil rozšíření zpracování železa, mezinárodní obchod, výrobu pro trh a peněžní hospodářství. Poprvé se však v dějinách lidstva setkáváme s rozvojem lidské individuality. Učení je tím lepší a plodnější, čím je nezávislejší a svobodnější. Veškeré nucené vyučování je považováno za bezúčelné a zlé. Je nutné však podotknout, že tento humanismus se nevztahoval na otroky. Vztahoval se jen na svobodného člověka, plnoprávního občana řeckého polis.

Podrobnější informace o sociálním pojetí polis a vztahu občanů k ní podává dále Hábl (2010). Vztah jedince k polis určoval smysl jeho bytí a hodnoty k celé společnosti. Jednalo se o jakousi obec, která symbolizovala veškeré hodnoty dobra a zla, jako byla odvaha, láska, čest a jiné. Velkou roli zde hrála i víra v božstvo. Proto, když se měl Sokrates rozhodnout mezi životem v exilu a popravou, zvolil raději smrt. Jaký smysl by měl život mimo polis?

O životě ve starém Řecku dále pokračuje Vacínová (2009). Cílem výchovy se stává harmonicky rozvinutý člověk, hovoříme o ideálu kalokagathie. Jednalo se o harmonii lidského těla a ducha. Žáci nepotřebovali žádné speciální vybavení, nosili si pravítka kvůli rovným řádkům a voskové tabulky, na které psali rydly, nebo třtinovými pery. Dobří učitelé žáky vedli pochvalami, odměnami, nebo možností žáků, prezentovat své znalosti na veřejnosti, především před rodinou. Ve škole se neznámkovalo, ale učitelé skládali účty rodičům za kvalitu své provedené práce. Nebylo výjimkou, že učitel nedostal zapláceno, pokud otec uznal, že nesplnil svůj úkol tak, jak bylo stanoveno ve smlouvě. Významným obdobím ve výchově bylo tzv. Období Homérské, které se datuje od roku 1200 – 800 př.n.l. Už z názvu vyplývá, že výchovu lze odvodit částečně z řeckých mýtů homérských eposů. Dále je to období archaické, datováno v rozmezí 800 – 510 př. n. l., kdy

vznikají dva významné státy, a to Sparta a Athény. Mezi další významné období patří doba klasická 510 – 338 př. n. l. a období helénismu 338 – 30 př. n. l.

3.1.2 Antická Sparta

O tomto druhu výchovy hovoří Vacínová (2009). Vzhledem k tomu, že otroci zde byli v mnohonásobné převaze nad svobodnými, bylo město v neustálé hrozbě. Mnoho nepřátel i mimo Spartu udržovalo tímto obyvatele v neustálé vojenské pohotovosti. Tomuto účelu byl zasvěcen i systém výchovy. Školství bylo státní, tělesné tresty byly na denním pořádku a výchova měla praktický ráz. Stala se přípravou na vojenské povolání. Cílem byla fyzická síla, statečnost, odvaha, bezmezná poslušnost zákonům, vše na úkor duševního vzdělání. Jedinečnost této výchovy byla i v tom, že se starala o výchovu dívek. Spartánské ženy musely mít dobrou fyzickou kondici, protože musely rodit zdravé děti a v případě války, kdy muži odcházeli do boje, jim byla předána ochrana města.

Jak uvádí Hábl (2010, s. 6): „*Pro přežití polis jednoduše slabí jedinci neměli žádnou cenu, naopak byli jen přítěží. Jinými slovy, ve spartském Řecku byl člověk ten, kdo je svobodný a silný. Otok je „dobytek mluvící“ a slabý není hoden existence.*“

Somr (1987) uvádí, že dítě náleželo státu, bylo vychováváno státem a pro stát. Nezdravé děti byly zabíjeny. Zdravé děti vychovávala matka doma do jeho 7 let. Od 7 do 18 let byla výchova státní a veřejná. Chlapci byli vychováváni k absolutní poslušnosti, odvaze, skromnosti, otužilosti a jiným ctnostem typické pro řádného vojáka. Až do 30 let vykonávali mladí muži vojenskou službu, poté se mohli stát plnoprávními občany.

3.1.3 Antické Athény

Vacínová (2009) uvádí, že Athény byly hlavním městem Attiky, která ležela v úrodném zemědělském kraji, plném přístavů s vynikajícími podmínkami pro obchod a řemeslnou výrobu. Tyto podmínky ovlivnily také vzdělání. Výchova zde byla daleko svobodnější, neměla vojenský ráz, všechny školy byly soukromé a stát do učení výrazně nezasahoval. Od dob Solónů však rodiče, kteří děti do školy neposílali, byli zbaveni státního důchodu. Výchova byla celek, který pečoval o fyzickou krásu, rozumovou, estetickou a mravní vytríbenost. Školní docházka závisela na hospodářských poměrech rodiny. Děti venkovanů do škol nechodily, získávaly vědomosti každodenní praxí a otrokům byly školy zapovězeny úplně. Dívky měly omezený přístup ke vzdělání, byl jim zamezen volný styk s chlapci. Dostalo se jim skromných základů tance, hudby, počítání a čtení. Athénská výchova

však měla své nedostatky. Bití rákoskou bylo na každodenním pořádku stejně, jako kruté zacházení s otroky nebo písemné formy trestů.

Výchova probíhala následovně. Od narození po sedmý rok bylo dítě v péči rodičů, nebo chův. Dívky po dovršení sedmého roku měly pouze domácí výchovu pod vedením matky, která je učila zpěvu, tanci a domácím pracím. Od 7 do 14 let probíhala jediná bezplatná výchova v elementárních školách s cílem vybudovat v chlapcích fyzickou a psychickou zdatnost. Od 15 do 17 let je vzdělání v gymnasiích určeno jen pro zámožné chlapce. Výuka byla orientována na fyzickou zdatnost, jako byly například zápasy, vrh oštěpem, nebo jízda na oně, ale kladl se důraz také na vědomostní znalosti. Prioritou byla filosofie, která se považovala za nezbytnou pro tehdejší špičky aristokracie. Od 18. do 20. roku probíhala výchova v efébiích, zaměřených na vojenský výcvik a ve 20 letech se chlapci stávají plnoprávními občany.

Rozlišnosti ve výchově mezi athénským a spartským systémem blíže komentuje Hábl (2010). Athénský systém ve výchově se od spartského značně lišil, především tím, že byl uskutečňován v soukromém sektoru. Stát prováděl funkci jakéhosi dozoru v rodině a mohl postihovat rodiče, kteří se nestarali řádně o své děti. Druhy postihů byly zaneseny v Solónových zákonech ze 6. století př. n. l. V této době bylo pamatováno i na sirotky, a proto bylo velké množství gramotných a svobodných občanů.

Nejvýznamnější osobností této doby byli Sokrates, Platón a Aristoteles. Sokrates věřil, že pravda povede člověka směrem k dobru a ten, kdo bude znát dobro, bude ho i činit. Lidské vědění, dle Sokrata, je omezené a samo o sobě nezaručuje dobro. Může být použito správně, ale i špatně.

Platón byl Sokratovým žákem. Jeho přínosem byla metoda dialektického myšlení. Jeho pojetí paideie spočívá ve vystupování z temnoty neznalosti ke světlu pravdy, kterou představuje ve svých spisech, ale především v jeho Ústavě. Své myšlenky prezentoval v prostředí Akademie, kterou založil. Ta se stala historicky první vysokou školou v dějinách lidstva.

Další významnou osobností je Aristoteles. Vzdělání se mu dostalo v Platónově Akademii. Jeho hlavní myšlenkou bylo rozvinutí všech lidských vloh. Platón vnímá důležitost sociální stránky výchovy, odmítá soukromou výchovu a preferuje státní a všeobecné vzdělání.

3.2 Výchova a vzdělání v antickém Římě

O tomto období podává bližší informace Somr (1987). Po punských válkách se Řím stává státem s rozsáhlými obchodními styky, získává velké množství otroků a roste jeho bohatství. Řeční otroci se stávají prvními vychovateli a vytváří vzor pro mnohé svobodné řecké učitele, kteří vzdělávají římskou mládež. Nejvyšším stupněm školy se stávají školy řečnické. V císařské době znamenala příprava řečníka přípravu na úlohu vojevůdce. Řečnické umění mělo být blízké každému římskému občanovi.

Podrobnější informace o výchově a vzdělání v antickém Římě podává Vacínová (2009). Počáteční římská výchova má utilitaritní ráz, klade důraz na řečnictví, znalosti práv a tělesné cvičení. Celkově můžeme říci, že v antickém Řecku se kladl důraz na estetiku, ale starověký Řím zdůrazňoval cíle užitkové. Vybudovali právní systém, který je i v současné době základem právní vědy. V nejstarší etapě Římského státu se prioritou ve výchově stala příprava na zemědělce a bojovníka. Císařský Řím od svého počátku adaptoval školu a výchovu svým potřebám. Školy byly zestátněny, podléhají kontrole a hlavním úkolem je příprava vzdělaného úřednictva, které je vychováváno pro řízení impéria. V tomto období vznikají první vysoké odborné školy, které současně plní i úlohu kulturních center.

O významné pedagogické osobnosti hovoří Somer (1987). Historicky prvním placeným učitelem v Římě byl Marcus Fabius Quintilianus. Zdůrazňuje nutnost individuálního přístupu k duši žáka a zamítá tělesné tresty. Ve svém spise Dvanáct knih o výchově řečníka zdůvodňuje nutnost veřejné výchovy.

O dalších významných osobnostech této doby hovoří Vacínová (2009). Patří mezi ně například Cato starší, který pro svého syna sepsal Encyklopedii všelikého vědění. Zde se zmiňuje o tom, že je nutné držet se realismu. Zavrhuje filozofii a preferuje praxi.

Marcus Terentius Varro je autorem nedochovaného díla s názvem *Disciplinae*, které tvoří devět knih a každá se věnuje jednomu z vědních oborů, které tvořily základ vyššího vzdělání svobodných římských občanů. Varro tedy položil základ pro rozvoj vzdělanosti v Evropě. Hovořil o nutnosti používat příklady a názornost při vzdělávání žáků a zabránit přemíře informací, kterou by student měl znát.

Lucius Annaeus Seneca mladší, byl římský filozof a pedagog. Zaměřuje se na praktické otázky jak správně žít, vychovávat atd. Používal stoickou filozofii, kterou vyjadřoval v jasných a snadno zapamatovatelných větách.

3.3 Výchova a vzdělání ve středověku

Situaci v oblasti antické kultury a křesťanské kultury blíže komentuje Hábl (2010). Vztah mezi ustupující antickou literaturou a nastupující křesťanskou kulturou procházel, zvláště v počátcích, velmi složitým vývojem. Křesťané byli z počátku vnímáni jako pohané, protože neuctívali antická božstva. Nejproslulejší pronásledování křesťanů probíhalo za vládců Nerona, Valeriána, Diokleciana a Decia. Situace se změnila roku 313, kdy byl vydán milánský edikt. Císař Konstantin I. zajistil status křesťanství jako povoleného náboženství.

S rozmachem křesťanství se rozvíjela nová podoba školy a pedagogiky. Církev se stává zcela novou výchovně vzdělávací institucí. S postupným růstem církve rostla potřeba výchovy a vzdělání duchovních představitelů, která se začala rozvíjet během 6. století. Jednalo se o vznik škol klášterních a katedrálních. Školy klášterní byly určeny chlapcům, kteří v budoucnu měli zastávat důležitou společenskou úlohu. Školy měly formu internátu a chlapci zde i bydleli. Školy katedrální se soustředily na výchovu světských kněží a byly umístěny v sídlech biskupů.

Vacínová (2009) k této tématice uvádí, že kázeň byla po celý středověk velmi přísná. Tělesné tresty, bití, půsty a stravování se psy se staly součástí každodenního života žactva. Na převážné většině obrazů z té doby byl učitel vyobrazen s holí nebo metlou, které byly znakem jeho pravomoci.

Velmi významné se ve středověku staly reformy Karla Velikého. Tento vládce pochopil, že říše může prosperovat jen tehdy, budou-li v ní gramotní lidé. Zvýšil počet škol a snažil se poskytnout vzdělání především prostému lidu. Tuto ideu rozšířil ve své třetí reformě, která spočívala v zavádění systémů farních škol. Farář byl povinen vzdělat a vychovat žáky, kteří pocházeli z prostého lidu. Rodiče byli povinni posílat děti do školy.

O výchově prostého lidu hovoří Hábl (2010). U této skupiny probíhá vzdělání převážně v rodině a to tak, že se různé tradice, zvyky a hodnoty předávají z generace na generaci. Tato forma byla důležitá nejen pro vzdělání, ale také pro výchovu. Probíhala především v zimních měsících. Byly to však také znalosti pracovní, které zajišťovaly základní podmínky pro přežití. Významným výchovným faktorem byly také bohoslužby a kázání, které rozhodujícím způsobem formovaly a kultivovaly smýšlení lidu.

Somr (1987, s. 33) uvádí: „*Vznik univerzit byl umožněn rozvojem hospodářského a politického života v Evropě. První univerzity jsou zakládány ve 12. - 14. století jako autonomní korporace s vlastní správou, jměním a soudní jurisdikcí, v Boloni, Neapoli, Salamance, Oxfordu, Cambridgi a Paříži.*“

Hábl (2010) dodává, že u nás vznikla 7. dubna 1348 v Praze Pražská univerzita, která se dnes nazývá Univerzita Karlova.

3.3.1 Počátky školství na českém území v období středověku

Jak uvádí Vacínová (2009), počátky naší vzdělanosti se datují do 9. století v souvislost s Velkomoravskou říší. Kníže Rastislav se obrátil do Říma k papeži, aby poslal na Moravu učitele víry. Zde mu však nebylo vyhověno. Proto se obrátil k byzantskému císaři Michalovi do Cařihradu. Odtud k nám přichází Konstantin a Metoděj, slovanští věrozvěsti a také první učitelé národa.

Konstantin vytvořil první slovanskou abecedu, neboli hlaholici, a přeložil bibli do staroslověnského jazyka. Oba bratři pak založily první školy, kde vyučovacím jazykem byla staroslověnština. Po úmrtí Cyrila a Metoděje se ujal církevních věcí německý duchovní Wiching. Na Velké Moravě nezbyl nakonec ze slovanské církve kámen na kameni.

Velmi významnou osobností se stal Kosmas. Muž, bez kterého bychom neměli ponětí o nejstarších českých dějinách. Byl to náš první literát a historik, u kterého známe nejen dílo, ale i jméno. Sepsal tři knihy Kroniky české a položil základy našemu dějepisectví.

Velmi významná se ve vzdělání stala také Karlova Univerzita, která ve své době patřila mezi přední v Evropě, jak svou úrovní, tak počtem profesorů. Za dobu své existence zažila rozmach, rozkvět, ale také období stagnace. Založení univerzity bylo provedeno díky dvěma důležitým listinám. Jak uvádí Vacínová (2009, s. 112).

„Prvním z nich bylo privilegium papeže Klimenta VI. vydané roku 1347. Díky ní mohla být univerzita úplná, tj. i s teologickou fakultou. Už následujícího roku tj. 1348 svolal Karel IV. sněm českých stavů, na němž dali tito své svolení k založení vysokého učení. Vlastní založení bylo provedeno listinou českého krále Karla IV., vydanou pod Zlatou bulou císařskou 7. dubna 1348.“

V roce 1351 měla tato univerzita první promoce a udělovala tituly bakalář, mistr a doktor. Vzhledem k tomu, že pražské učení tehdy nemělo svou budovu, probíhaly slavnostní akty u sv. Víta, nebo v arcibiskupově dvorci na Malé Straně. Karel IV. se postaral o to, aby byly založeny koleje pro profesory a pro první univerzitní přednášky. Na univerzitě vládli němečtí profesori. Tato situace se však změnila za Václava IV. Dekretem kutnohorským v roce 1409. Stalo se tak přičiněním Mistra Jana Husa.

3.4 Výchova a vzdělání v období renesance a humanismu

O tomto období hovoří Vacínová (2009). Termín renesance bývá použit spíše pro oblast uměleckou, ale humanismus pro školskou a literární oblast. V této době dochází k znovuzrození antiky, humanistickou koncepcí člověka, bojem proti zkažené církvi, zámořskými objevy, finančnictvím, výrobou a celkově velkým rozvojem obchodu. Nejpodstatnější převrat, který renesance donesla, byla svoboda mysli a tvorby. Nové pohledy na svět přinášely přesvědčení, že jej člověk může ovládnout a změnit.

Po staletí nadvlády křesťanské výchovy se znovu objevují známky antiky a klade se důraz na individualismus. Ideálem je svobodný člověk, který využívá rozum. Novým myšlenkám se nevyhnul ani pohled na povahu výchovy a metody ve výchově.

Vacínová velmi přesně vystihuje charakteristické postoje významných osobností této doby (2009, s. 125). „*Erasmus Rotterdamský, Agricola odmítají tyranskou scholastiku, Ratke a Komenský ukazují, že je nutno zacházet s dítětem jako se svobodnou bytostí, Rabelais žádá až krajní libovůli.*“

Hábl (2010) dodává, že společným tématem renesanční pedagogiky byla kritika scholastiky, jak po stránce pedagogické, tak i vědecké, zvláště pak její závislost na tradičních autoritách. Není proto překvapující, že všechny pedagogické novátory tohoto období spojuje stejná myšlenka, která se týká hledání vhodnější, efektivnější a přirozenější výchovně-vzdělávací metody, která úmyslně navazuje na antické kořeny.

Vacínová (2009) uvádí bližší informace ke změnám a novým postojům, které probíhají ve společnosti. Dalším znakem naturalismu je návrat k přírodě. Nastává horečné napodobování starého umění, které je spojeno se studiem a také pozorováním přírody. V tomto duchu se filozofuje, maluje a staví. Racionalismus a intelektualismus již není ovlivněn vírou v Boha a dostává nové rozměry. Humanismus se obrací od abstraktního ke konkrétnímu. Zdůrazňuje se vnější efekt bez vnitřního obsahu, tudíž ne duch, ale krásná forma je prioritou v hodnocení. Renesance byla prvkem aristokratickým, tedy určeným pro bohaté vrstvy a silně se zde upřednostňovala latina.

Toto období je plné geniálních umělců, vynálezců, malířů a sochařů, takže jen stručně k některým významným osobnostem této doby.

Jak uvádí blíže Somr (1987), neocenitelný krok v rozvoji evropské kultury a vzdělanosti byl vynález knihtisku, který učinil roku 1444 Johannes Gutenberg. Myšlenku naturalismu o ovládnutí přírody k vlastnímu prospěchu prezentoval ve svém spisu Dvanáct knih o výchově Marek Fabius. Mezi pedagogy renesance můžeme zařadit například

Ramboldiniho da Feltre, který pečoval o duchovní a tělesný rozvoj šlechtických dětí. Pozornost se však nevěnovala výchově dětí z lidových vrstev. Desiderius Erasmus Rotterdamský ve svém spise Chvála bláznovství výstižně kritizoval církev a feudalismus. Byl to zásadní odpůrce katolické scholastické výchovy a zakladatel teologického racionalismu. Ve francouzském humanistickém myšlení o výchově zaujal přední místo Francois Rabelais autor humoristicko-satirického románu Gargantua a Pantagruel.

V českých zemích přispěli k rozkvětu humanismu Eneáš Sylvius Piccolomini, Jan Hasištejský z Lobkovic, Viktor Kornel ze Všehrd, Bohuslav Hasištejský z Lobkovic, Daniel Adam z Veleslavína, Karel Starší ze Žerotína a neopomenutelnou osobností byl Jan Amos Komenský.

3.5 Jan Amos Komenský

O této osobnosti podává informace Vacínová (2009). Komenský byl jedním z největších učenců své doby, uctíváný panovníky i filozofy po celé protestantské Evropě. Výjimečnost jeho učení tvořila myšlenka, používat lidské vědění k nápravě společnosti, které mělo být provedeno pomocí vzdělání. Narodil se 28. března 1592. Kde, není přesně známo. Byl nejmladší z pěti dětí a vyrůstal v českobratrské rodině. Ve dvanácti letech mu krátce po sobě zemřeli oba rodiče. Sirotkou se ujala sestra Zuzana ze Strážnice. Navštěvoval zde vyšší bratrskou školu. Když toto město vypálili vojáci, odchází ke svým poručíkům do Nivnice. Roku 1608 byl poslán do školy v Přerově, kde se mu dostává vzdělání v latinském jazyce a je přiveden k myšlence zabývat se bohoslovectvím. Poté studuje v Herbornu a Heidelbergu. Vrací se do Přerova a dělá ředitele na škole, kde kdysi sám studoval. Uvědomoval si špatnou situaci ve školství, a proto svou činnost orientoval na jeho zlepšení. Dalším místem, kde působil, byl Fulnek, kde kázal, učil, psal a organizoval život jednoty bratrské.

Tak jako osudy mnoha jiných lidí, i život Komenského ovlivnila třicetiletá válka. Porážkou českých stavů na Bílé hoře roku 1620 vyvrcholil politický vývoj.

Podlahová (2001) uvádí bližší informace o nelehké době, kterou Komenský zažíval díky svým politickým názorům. Po bitvě na Bílé hoře začala v českých zemích řídit protireformace. Z těchto důvodů musel Komenský v květnu roku 1621 opustit Fulnek. Prvním útočištěm pro něj bylo město Třebíč, které v té době patřilo Kateřině z Valdštejna, Žerotínově manželce. V roce 1622 odešel na Žerotínovo panství brandýské, které se mu stalo až do roku 1626 druhým, avšak velmi tajným, domovem.

O dalším krutém období v životě Komenského píše podrobněji Vacínová (2009). Počátkem roku 1622 jej postihla osobní tragédie v podobě úmrtí manželky Magdaleny a jeho dvou synů. Znovu hledání životní jistoty mu pomohla pevná víra. Jeho tehdejší myšlenky a úvahy se odrazily v dílech Labyrint světa a ráj srdce, Truchlivý, O sirotě a jiné. Touto dobou se stále schovával před císařskými vojáky kvůli svému bratrskému, duchovnímu vyznání. Brzy přišla další rána v podobě Císařského patentu z května 1624, který striktně vypovídal všechny nekatolické duchovní z Čech. Výběr v této situaci byl dvojitý. Buď odchod do exilu, nebo návrat ke katolictví. Komenský odchází do Lešna, kde se podruhé oženil. Marie Dorota Cyrilová mu byla 24 let manželkou a porodila čtyři děti. Roku 1628 odchází celá rodina do Lešna a opouští vlast na základě nové ústavy, Obnoveného zřízení zemského, kdy bylo přikázáno nekatolickým stavům přestoupit ke katolictví, nebo se do šesti měsíců vystěhovat ze země.

Jak blíže popisuje Somr (1987), v letech 1628 – 1647 začal Komenský tvořit spis Didaktika. V dějinách pedagogiky je to první česky psané dílo o výchově a vzdělání zahrnující soustavu pedagogických pojmů a zásad, které jsou odvozeny z přírody s pomocí synkritických (srovnávacích) metod. Roku 1632 sepisuje vedle Didaktiky další významné dílo s názvem Navržení krátké o obnovení škol v Království českém. Ve třicátých letech 17. století byla Didaktika přepracována, rozšířena a přeložena do latiny pod názvem Didaktika magna, kde se objevuje pedagogický realismus, humanismus a demokratismus. Dalšími významnými díly bylo Informatorium školy mateřské, obsahující informace pro rodiče, jak vychovávat dítě do šestého roku života, dále Speciální didaktika, Dveře jazyků otevřené, Základy gramatiky, Didaktický návod a mnohé jiné.

O pobytu v Anglii pojednává Vacínová (2009). Koncem září 1641 přijel do Londýna, kde našel velké pochopení pro své dílo Pansofie. Získal zde i hmotné zabezpečení, řadu přátel a vědecký tým, který plně spolupracoval. Prostředí ho ohromilo natolik, že žádal manželku, aby se přestěhovala. Idylu však zničila občanská válka, která zabránila provedení reformy a Komenský odjížděl v hluboké deziluzi.

O jeho osobnost se zajímali téměř všichni. Kardinál Richelieu, sedmihradský knížecí rod Rákócziů a dokonce i Američané. Nakonec přijal pozvání do Švédska. Komenský zde měl vytvořit nové moderní učebnice a reorganizovat školy. Ačkoliv měl kolem sebe schopné spolupracovníky, jeho práce vázly. Plynuly měsíce a roky a Komenský nebyl schopen se vykázat řádným dílem. Ve skutečnosti pracoval na svém vrcholném díle, na Všenápravě. Jeho nechuť k práci na reformě se stupňovala, když viděl přibývajících konflikty a nedohledno náboženské svobody v Čechách. Právě do Švédů vkládal velké naděje, které by mohly změnit

situaci v jeho rodné zemi. Přestal se vymlouvat, odevzdal nedokončené učebnice, reforma podle jeho návrhu neprošla a nebylo důvodů se déle zdržovat.

Rok 1648 byl velmi smutný a velmi těžký. Zklamaný se navrátil do Lešna. Zemřela jeho manželka a Vestfálský mír zničil poslední naděje na návrat do Čech. V této době vzniká jeho dílo Kšaft umírající matky jednoty bratrské.

V letech 1650 – 1654 působil v Uhrách, kde vzniká jeho dílo Škola hrou a Škola vševědná. Školní představení bylo jedním z prostředků, jimiž chtěl učinit školní výuku příjemnou a přitažlivou. Hry měly v Blatenském Potoku úspěch, ale rozčarování z neochoty provádět reformu školy bylo mnohonásobně větší. V této době začíná pracovat na Orbis Pictus. Po smrti knížete Rákócziho byla pozice Komenského velmi oslabena a ten se rozhodl k návratu do Lešna. Zde však vypukl necelý rok po Janově návratu k válečný konflikt, při kterém došlo k požáru a Komenský zachránil sotva vlastní život a životy členů své rodiny. Přišel o celoživotní dílo s rukopisy, knihy a majetek.

Po přijetí pozvání do Amsterdamu od Vavřince de Geera strávil posledních čtrnáct let svého života v Amstradamu. Z vděku zdejším konšelům věnuje nové vydání díla Schola ludus. Ze 135 svazků vyšlo během jeho pobytu v Amsterdamu 62 spisů, mimo jiné obecná porada o nápravě věcí lidských.

Zemřel uprostřed práce na nedokončeném díle 15. listopadu 1670 ve věku 78 let. Pohřbený byl v Naardenu.

K jeho významu pro výchovu uvádí Somer (1987, s. 47) toto: *„Komenského idea paralelismu zahrnuje představu harmonického světa, který 1. tvoří paralelní vrstvy – příroda, Bůh, lidé (filozofie a teologie), a proto pochopení jevů umožňuje metoda synkritická, 2. spočívá na obecných principech, a proto má být veškeré mládeži v rámci demokratické výchovy poskytováno stejně základní vzdělání. Komenský zároveň tímto požadavkem navrhuje, aby se lidé, aniž by se vzdali své mateřštiny, dohodli na přijetí mezinárodního jazyka.“*

3.6 Novověk a doba moderní

Názory a mentalitu, které ovládaly v té době společnost, blíže charakterizuje Hábl (2010). Moderní člověk věřil, že pokrok lidstva k moderním a lepším zítřkům je jistý a je jen otázkou času, kdy budeme moci ovládnout přírodní svět, až nakonec dosáhneme kýženého ráje na zemi. Pedagogické koncepce níže uvedených autorů se však z větší části zakládaly na

myšlenky moderního paradigmatu, který zdůrazňuje víru v lidskou autonomii, sílu rozumu a nevyhnutelnost morálního pokroku lidstva.

Pedagogické myšlenky Johna Locka, který se narodil 19. srpna 1632 v rodině bohatého advokáta, byly považovány za počátek anglické pedagogiky. Tyto myšlenky jsou sepsány v jeho díle *Několik myšlenek o výchově*. Byl zastáncem výchovy, která měla probíhat ve šlechtických a měšťanských rodinách. Svou myšlenkou o individuální výchově vystupoval kriticky proti zkonstatěným a málo efektivním strukturám tehdejších škol. Nezapomněl ani na děti z chudších poměrů a navrhoval vytvoření tzv. pracovních škol. Dle Lockových názorů jsou hlavním poznáním člověka jeho smysly. Narodí se jako tzv. tabula rasa a utváří se základě poznatků. Kládí důraz na výchovu tělesnou, mravní a rozumovou. Cílem výchovy je výchova mladého gentlemana s důrazem na utilitaristický ráz, zejména rozumové výchovy. Kládí důraz i na osobnost vychovatele. Měl by to být člověk moudrý a vzdělaný, znalý světa, uctivý. Výchova by měla trvat od raného dětství do 21 let. John Lock se zapsal svým přínosem především k propracované tělesné výchově a motivací jedince v procesu výchovy a vzdělávání. Kládí důraz i na rodiče, aby nepodceňovali výchovu svých dětí.

Somr (1987) představil osobnost a hlavní myšlenky další významné osobnosti tehdejší doby. Velkým pedagogem byl také Jean Jacques Rousseau (1712 – 1778). Byl to francouzský myslitel, spisovatel, sociolog, estetik a jeden z teoretiků pedagogiky. Vychází z přesvědčení, že zakladatelem společenského života jsou tělesné potřeby. Duševní stránka je ozdoba lidského společenství. Svoboda je mrzačena kulturou a civilizací, které mění národy v otroky. Lidé popírají svou přirozenost a pod rouškou vzdělání skrývají chladnost a skepsi. Tento stav vede k poklesu mravů a přepych zeslabuje duši i tělo, které ničí soudnost a ctnost. Hovořil také o tom, že vysoký stupeň společenské nerovnosti může být odstraněn pouze revolucí. Rousseau, jako obránce práv dítěte se na něj odmítá dívat jako na „malého dospělého“ a ochraňuje jeho práva a individualitu před civilizovanou společností. Somr (1987, s. 57): *„Základní jednotící myšlenku Rousseauova názoru na výchovu představuje tvrzení, že „všechno, je dobré, jak vyšlo z rukou Původce světa, vše se kazí pod rukama lidskýma“.*

Rousseauův výchovný naturalismus má snahu zabránit neřestem, naučit pravdě a střežit se omylům. Chovanci je třeba dopřát co nejvíce spontaneity a aktivity. Na citu buduje politiku, náboženství, morálku a důsledně prosazuje právo člověka na vlastní život. Zamýšlel dosáhnout takového stavu, který by zajistil všeobecné blaho. Snil o návratu k životu na venkově. Stal se prvním anarchistou, sentimentalistou, romantikem a socialistou.

Jeden z jeho názorů podrobněji uvádí Holická (1967, s. 90): „*Mějte stále na paměti, že smysl mého vyučování není v tom, aby se dítě naučilo mnoha věcem, ale v tom, že nedopouští, aby do jeho mozku pronikly jiné představy než správné a jasné. I kdyby nic nevědělo, nic se nestane, jen když nebude dělat chyby; vštěpuji mu pravdy jen proto, abych se uvaroval omylům, jimž by se jinak naučilo. Rozum a úsudek se dostavují pomalu, zato předsudky jsme přímo zahrnováni ; a právě před nimi musíme děti chránit.*“

Další významnou osobností této doby, jak uvádí Hábl (2010), je Denis Diderot. Narodil se 5. října 1713 a zemřel v roce 1784. Je známý především díky svému encyklopedickému zaujetí. I přesto, že pedagogické názory tvoří jen malou část jeho díla, přínos pro historické utváření výchovy byl však velký. Výchovu požadoval pro všechny, bez ohledu na sociální postavení, které osoba ve společnosti zaujímá. Tímto krokem by došlo k zřizování škol pod vedením státu a zavedení povinné školní docházky. Výchova dle Diderota měla zasahovat do čtyř hlavních oblastí a to mravní, estetické, intelektuální a fyzické.

Významnou osobností je i Johann Heinrich Pestalozzi. Jak uvádí Cipro (2002). Narodil se 12. ledna 1746 v Curychu. Jedna z jeho významných stránek pedagogické koncepce hovoří o dialektické syntéze svobody a její nutnosti ve výchově. Hovoří o ideálu spojení plánované povinné výuky s dobrovolnou zájmovou činností, při které učí mládež studijní kázni i tvořivému uplatnění svobodné aktivity. Byl zastáncem toho, aby vážná práce v těžkých předmětech byla střídána s lehčím zaměstnáním, které by bylo orientované na zpěv a kreslení.

Hábl (2010) dodává bližší informace o filozofii dalšího pedagogického myslitele. Výuka Pestalozziho vypadala tak, že děti nebyly selektovány do tříd, ale učili se ve skupinách, kde určujícím faktorem bylo nadání a zájem dítěte. Neexistovaly tělesné tresty, učebnice, osnovy, ani rozvržení učiva. Cíl výchovy byl maximální rozvinutí a zdokonalení vrozených vloh to vše v souladu s výchovou. Důležitým prvkem ve výchově byla samozřejmě rodina. Velký důraz se kladl na názornost ve výuce a na práci. Osvojování si činností spjatých s životem na venkově přirovnával k učení se řemeslu. Velký přínos do pedagogického díla měla jeho teorie elementárního vzdělání. Ve svém elementárním vyučování analyzoval tři elementy – slovo číslo a tvar. Ve své době však nenašel takové pochopení, jaké bylo třeba. Přispěl k rozvoji obecné školy a vyjádřil se k demokratizaci výchovy. Svůj život zasvětil převážně chudým dětem a snažil se upozornit na bídnou situaci rolníků.

Hábl (2010) představuje zástupce filantropismu a to Johanna Bernharda Basedova (1724 – 1790), který je zakladatelem tohoto směru, opírající se o ideu přátelství, laskavosti

a usilující zásady přirozené výchovy. On a jeho stoupenci věřili, že správnou výchovou by se svět stal lepším v případě, že se jejich zásady budou uplatňovat dlouhodobě a důsledně. Pro aplikaci svých myšlenek založil v roce 1774 v Dessavě výchovný ústav. Filantropinum bylo známo svou kvalitní organizací tělesné výchovy a také pracovní. Kvalita se projevila v názornosti a exkurzích. Heslo této výchovy bylo: příroda – škola – život. Revoluční byly i myšlenky tématu sexuální výchovy a benevolence v dodržování školní docházky. Bez výhrad se stavěl také k rodinné výchově a přikláněl se k přirozenému náboženství. Žáci ve Filantropinu nosili uniformy a tím se smazávali sociální rozdíly. Napsal dvě významná díla a to Methodenbuch a Elementarwerk. Myšlenky filantropismu však začaly brzy upadat díky vzestupu militaristického Pruska. I přesto byly velmi přínosné.

3.7 Pedagogické myšlenky a názory v období 19. století

Tomuto období se blíže věnuje Hábl (2010). V 19. století vrcholí období osvícenství, které je doprovázeno vědeckotechnickým pokrokem. Rychlým tempem se rozvíjí vědní obory jako jsou fyzika, chemie, biologie a mnohé další. Rozvoj lidstva se jeví jako nevyhnutelný. Pokrok, co se člověka a samotného lidstva týče, je skutečně obrovský, ale tyto nadějně vyhlídky kontrastují s válečnými konflikty, které sužovaly osvícenskou Evropu v devatenáctém a později i dvacátém století. Toto období nevyhnutelně ovlivnilo všechny oblasti lidské činnosti a nepochybně se dotklo i pedagogické teorie.

O Johannu Friedrichovi Herbartovi pojednává blíže Somr (1987). Byl to idealistický filozof, psycholog, pedagog a estetik, který pokračoval v díle J. J. Pestalozziho. Narodil se roku 1776 a zemřel roku 1841. Jeho filozofie, pedagogika a psychologie je nejlépe zpracovaná v dílech jako Všeobecná pedagogika z cíle výchovy odvozená (1806) nebo Narys pedagogických přednášek (1835). Herbart kritizoval především neschopnost školy zaměřit se na vlastní identitu žáka, čímž se výchova ve škole stává uniformní. Uvádí námitku, že soukromé výchovné ústavy jsou díky omezenému počtu chovanců pro věc výchovy lepší. Veřejné školy pro hromadnou výchovu považuje za nutný doplněk výchovy rodinné. Tvrdí, že státu přísluší povinnost zajišťovat vzdělání svým občanům, ale nemá zasahovat do vnitřních záležitostí školy. Neodmítal ani střední školy nehumanistické, kde by místo jazyků nahradily výuku vědy přírodní. Představoval si zřízení jednotné školy tak, že by elementární, měšťanské školy a gymnázia byly spojeny v jediný systém. O žákově vzdělání by měl rozhodovat pouze jeho prospěch nikoliv původ nebo přání rodičů. U nás mezi Herbartovy přívržence patřili především Josef Durdík, J. Dastisch a Gustav Adolf Lindner.

Podlahová (2001) hovoří o Lindnerovi více podrobně. Jeden z největších českých pedagogů se narodil roku 1828 v Rožďalovicích a zemřel 1887 v Praze. Když dokončil studium na pražské univerzitě, učil na středních školách v Praze a Rychnově nad Kněžnou. Po nařčení z neúcty církvi a mocnářství byl vyhnán do slovinského města Celje. Zde se věnuje bohatě bohaté publikační činnosti a píše například dílo O pravdě nebo filozofickou práci Záhady štěstí. Roku 1861 se vrátil zpět do Čech do Prachatic, kde je pověřen funkcí ředitele gymnázia. Při ústavu zřídil dílny, kde si učitelé vlastnoručně zhotovovali pomůcky pro výuku. Uplatňoval novátorskou koncepci, sepětí školy se životem. Jeho vzorem byl J. A. Komenský. Pro zvýšení kvality vzdělávání organizoval pro studenty hospitace na cvičné škole a podobné akce, které přispívaly k vytváření praktických dovedností studentů, ale také ke zvýšení učitelské prestiže. Význam Lindnera pro pedagogiku spočívá v důsledném pojetí pedagogiky jako vědy, koncipování učitelské přípravy a rozpracování didaktických problémů na úrovni základní a střední školy. Svým přístupem přispěl k zvýšení vysoké úrovně školství v Čechách.

Hábl (2010) popisuje utopistické představy o výchově Roberta Owena (1771 – 1858). Ten se proslavil sociálním úsilím. Jeho kariéra byla přímo zázračná. V sedmi letech byl pomocným učitelem, v 10 letech dělníkem manufaktury, v 19 se stal spolumajitelem textilky a o rok později ředitelem továrny. Roku 1800 převzal továrnu, kde v té době pracovalo 2500 dělníků. Tristní podmínky, ve kterých dělníci pracují, vedou Owena k sociálním reformám, které vytvořil. Mezi jedny z nejdůležitějších patřilo navýšení platu za provedenou práci, pracovní doba byla snížena na deset a půl hodiny a odmítl zaměstnávat děti mladší deseti let. Pro tyto děti, které nedosáhly věku deseti let, založil mateřskou školu, tzv. počáteční školu. Zde se děti vzdělávaly pomocí tance, her, zpěvu, a ty, co měly věk od 5 do 10 let se učily číst, psát, počítat, ale také základům přírodních věd. Protože si uvědomoval výchovný vliv prostředí, stavěl domy a knihovny pro své zaměstnance, aby jim zlepšil životní podmínky.

Nelze opomenout ani Friedricha Fröbela, o kterém hovoří Cipro (2002). Friedrich Wilhelm August Fröbel (1782 – 1852) byl nejvýznamnějším žákem Pestalozziho, který vytvořil svůj vlastní pedagogický systém a tím získal světovou proslulost. Patří mezi uznávané klasiky předškolní výchovy. Roku 1837 otevřel svou první dětskou zahrádku (Kindergarten). Velký důraz je kladen na hru. Začal vyvíjet systém her a zaměstnání. Svůj ústav v Blankenburgu označil titulem: Ústav pěstování pudu po zaměstnání pro děti a mládež. Známé jsou také „Fröbelovy dárky“ a jejich rozesílání do celého světa. Podstata systému pochází z přesvědčení, že nejjednodušší geometrické formy, jako je míč, válec, koule, krychle a jiné, podnítl nejlépe rozvoj tvůrčích dětských sil.

Hábl (2010) hovoří také o další významné osobnosti, a to je Friedrich Adolph Wilhelm Diesterweg (1789 – 1866). Upozorňoval na sociální rozdíly, které chudým lidem, zvláště dětem, neumožňují správnou a přirozenou výchovu. Z těchto důvodů měl zájem o zavedení povinné školní docházky a poukazoval na zkorumpovaný systém, který panoval v tehdejších školách. Zajímavé je jeho pojetí autority. Předpokládal, že poslušnost je výsledkem důvěry dítěte k dospělému. Hovořil také nejen o nutnosti pomáhat chudým lidem, ale také o jejich vedení. Z těchto důvodů schvaloval tělesné tresty, které měly odstranit žákovu drzost. Učitele považoval Diesterweg za rozhodující faktor ve vyučovacím procesu, a proto jim kladl na srdce, aby své povolání vykonávali s láskou a neustále se sebevzdělávali. Jeho přínos v pedagogice spočíval především ve snaze zkvalitnit přípravu učitelů, demokratizaci výchovy a hlavně výchovy pro všechny děti bez rozdílu.

Nesmíme zapomenout ani na ruské pedagogy. Hábl (2010) uvádí nejen K. D. Ušinského, ale také Lva Nikolajeviče Tolstého (1828 – 1910). Není to jen významný spisovatel, ale zasáhl i do pedagogického světa. Při postupném poznávání škol v Rusku pochopil, že memorování a dril nejsou dobré. Jeho pedagogická myšlenka byla založena na svobodě výchovy. Své myšlenky nerefletoval jen teoreticky, ale také i prakticky. Ve své rodné vesnici zřídil školu. Jeho představa o svobodné výchově došla tak daleko, že dětem dopřával naprostou volnost v docházce do školy. Na druhou stranu organizace a kvalita Tolstého školy značně pokulhávala. Dogma naprosté volnosti začalo způsobovat chaos. Neexistovaly domácí úkoly, žák si vybíral učivo dle vlastního výběru a také úloha učitele byla značně nedoceněná.

Posledním jmenovaným je Herbert Spencer. Cipro (2002) popisuje názory výše jmenovaného muže, který ve své době zastával názory, které preferuje i současná doba. Tento anglický pedagog a filozof se narodil roku 1820 a zemřel roku 1903. Klade důraz na zdravou životosprávu dítěte, odívání a otužování. Klade důraz na pohyb a upozorňuje, dost kriticky, na rozdíly ve výchově dívek, které mají minimum pohybu a nedostatek zdravého režimu na rozdíl od chlapců. Péči o zdraví chápal jako mravnostní povinnost.

Hábl (2010) uvádí, že Spencer klade důraz také na pozitivismus. Je kriticky zaměřen proti metafyzice a všem spekulativně orientovaným filosofiím. Cíl výchovy směřuje k praktické přípravě na život. Klade důraz i na rodičovskou roli ve vývoji dítěte.

3.8 Pedagogické teorie v období konce 19. století a počátku 20. století.

Toto období blíže charakterizuje Hábl (2010). Díky stále většímu technickému rozvoji začíná vznikat markantnější poptávka po vzdělanějších lidech. Nejen technika, ale také politické změny na mapě Evropy, první světová válka v letech 1914 – 1918 a následný rozpad Rakouska Uherska i revoluce v Rusku zasáhly do každodenního života všech lidí. I pedagogika byla ovlivněna především vznikem nových teorií, a to tak zvaným herbartismem.

Významnou osobností této doby byl John Dewey. Cipro (2002) uvádí, že John Dewey (1859– 1952) se stal nejen věhlasným pedagogickým teoretikem Spojených států amerických, ale získal i široký světový věhlas, díky principu „pedocentrismu“. Filozofickým základem byl Deweyovi v jeho pedagogice pragmatismus. „Pragma“ (čin) je základním prvkem v lidském konání. Jestliže nějaká idea vede k činu, jehož výsledek je dobrý, je také idea této filozofie pravdivá. V současné pedagogice je již normální to, co Dewey ve své době propagoval jako nový krok ve výchově a vzdělávání je to nutnost žákovy svobody a respektu k jeho dětským zájmům. Kládl důraz také na spolupráci školy s okolím a rodinou. Pravdou však zůstává, že toto učení odsouvá učitele do pozadí. Sám autor těchto myšlenek sice hovoří o zbavení učitele funkce herce na pedagogickém jevišti a povyšuje ho do funkce režiséra, ale je nutné podotknout, že Dewey sám nedokázal poskytnout dostatečně dobře teoreticky propracovanou úlohu pedagoga v této nové úloze, do které ho postavil a nepřevodl ji ani do uspokojivé podoby v praxi. Velkým přínosem však byla jeho geniální myšlenka spojení školy se životem.

Dalším průkopníkem nových metod v pedagogické vědě, jak uvádí Cipro (2002), byl Anton Semjonovič Makarenko (1888 – 1939). Tato významná postava ukrajinské a ruské pedagogiky sovětské éry se zapsala svým pedagogickým odkazem mezi významné klasiky světové pedagogiky, jako byly Dewey, Piaget a jiní.

Jádrem a východiskem jeho pedagogického myšlení byly zkušenosti s morálně narušenou, bezprizorní, opuštěnou, zaostalou ve vzdělání a psychicky deprivovanou mládeží. Do mezinárodního a kulturního povědomí se dostal především svou spisovatelskou činností. Základním principem je kolektivní výchova s důrazem na produktivitu práce, uvědomělou kázeň, estetickou stránku organizace kolektivu, osobitý styl tradice, především vysoké nároky na každého člena kolektivu spojené s úctou k lidské důstojnosti a zdravé morální síly. Makarenko vychází z přesvědčení, že i škola by se měla zbavit hlavní zodpovědnosti za výchovu a přenést toto těžiště na pionýrské domy, nebo mimoškolní výchovná zařízení. Tyto organizace mají paralelně spolupracovat se školou, ale organizace práce mají patřit škole. To

co činí tohoto myslitele velkým pedagogem, je i skutečnost, že sám byl vzorem autority, uvědomělým občanem a vychovatelem, u něhož se slova nerozcházela s činy. To dokazuje i svědectví mnoha jeho odchovanců, někdejších bezprizorních dětí, které byly odsouzeny ke krádežím a živoření na okraji společnosti, z nichž se stali posléze lékaři, inženýři, novináři, vědečtí pracovníci a počestní občané.

Další významnou osobnost představuje Hábl (2010). Italská lékařka a pedagožka Marie Montessoriové (1870 – 1952). První doktorka medicíny v Itálii se původně zaměřila na práci s duševně zaostalými a postiženými dětmi. Během své práce dosahovala výborných výsledků a začala je aplikovat i na zdravé děti. Její hlavní myšlenka se opírala o víru, že dítě se chce samo něčemu naučit. Všímala si tzv. senzitivních fází, jako byly fáze pro rozvoj morálky, mluvení, nebo pohybových fází. Integrujícím prvkem byla takzvaná kosmická výchova, která vycházela z názoru, že svět se musí chápat jako souvislost jednoho celku. Tato výchova měla tři části. První se orientovala na předměty, druhá na celek a třetí na rozumové zpracování poznatků. Dalším výrazným krokem v této pedagogické metodě byl i rozvoj didaktických pomůcek, které u dětí vyvolávaly velký zájem. Novinkou se stalo i směřování dětí různého věku do jedné skupiny. Sociální vazby, které zde vznikaly, měly být založené na principu pomoci starších dětí mladším.

Hábl (2010) se zmiňuje i o dalších alternativních školách. Patří sem také waldorfské školy. Zakladatelem je Rudolf Steiner (1861 – 1925). Odlišnost je dána především tím, že zde nejsou prioritním faktorem osnovy. Výuka je plánována samotnými žáky a jejich potřebami, ale také i rodiči. Hlavním cílem je výchova ke svobodě a zdraví. Vzdělání je členěno do tak zvaných bloků, neboli epoch, kde se žáci zabývají soustavně jedním předmětem. Hlavní důraz je zde kladen na estetiku, pracovní výchovu a cizí jazyk. V dětech je probouzeno sociální partnerství, nikoliv soutěživost. Důraz je kladen i na velkou spolupráci rodičů a školy.

Další jsou freinetovské školy. Celestin Freinet (1896 – 1966) byl poznamenán první světovou válkou, kde v bitvě u Verdunu utrpěl těžký průstřel plic. Z 90 % byl invalida, ale to mu nebránilo, aby se stal učitelem. Při svém oslabeném dechu se nespolehal na hlas, ale na nonverbální metody. Zaměřil se na názornost. Proto se těmto školám říká i školy pracovní. Třída měla být vybavena koutky, ve kterých by se děti mohly věnovat jednotlivým vědním oborům. Na začátku týdne si žáci zvolí vlastní plán, který zkonzultují s učitelem.

Mezi alternativní školy patří i jenské školy, které byly založeny německým pedagogem Peterem Petersenem (1884 – 1952). Děti zde nejsou rozděleny do skupiny podle ročníků. Podílejí se na vzhledu třídy a práce ve skupinách má být rozdělena do fází. Za zajímavost stojí, že v této škole se nadalo propadnout.

Poslední představitelkou alternativní školy je, jak uvádí Cipro, (2002) Helena Parkhurstová (1881 – 1957). Tato žena byla autorkou daltonského plánu. Autorka vychází z kritiky tradiční školy, které nerespektují osobnost žáka. Roční program v daném předmětu dělila na měsíční programy. Tyto měsíční plány obsahovaly přesné instrukce, co a jak je třeba zpracovat. V odborných učebnách se setkávali žáci různého věku, což evokovalo vědomí sounáležitosti všech žáků na škole. Učitelé zde nevyučovali systematicky, ale byli přítomni, aby dětem poskytovaly konzultace, kontrolovali jejich písemné práce a potvrzovali splnění úkolů. Parkhurstová zdůrazňovala syntetický smysl svého systému a varovala před nebezpečím sklouznutí k zjednodušenému systému.

3.9 Vzdělávání dospělých

Bočková (2002) blíže uvádí podrobnější informace o učení a filozofii tohoto druhu. Myšlenka celoživotního vzdělávání není nová, nové jsou podmínky, které ji v druhé polovině 20. století oživily a rozvinuly. Realizaci celoživotního vzdělávání vyžadují především změny v demografickém vývoji, globalizaci, rozvoji informační techniky, mobilitě profesí, pracovním prostředím a formy nezaměstnanosti. Celoživotní vzdělávání je tedy forma vzdělávání počínaje narozením a končící smrtí. Umožňuje člověku, aby v kterémkoliv okamžiku své životní cesty vstoupil do vzdělávacího procesu a doplnil si mezery ve vzdělání. Je významným prostředkem společenského pokroku a také rozvoje celoživotních kvalit jednotlivce.

I v současné době naráží celoživotní vzdělávání na bariéry. Jsou to například tradiční postoje, které nutí člověka spojovat si vzdělání především s věkem dětí a mládeže. U dospělých je to stále něco mimořádného. Mohou to být i odlišné vztahy k celoživotnímu vzdělávání nebo dostupnost. Starší věkové kategorie trpí nedostatkem času, který by mohly věnovat vzdělávání. Organizace je další bariérou. Vzdělání je především orientováno na velká města a znevýhodnění jsou starší lidé a handicapovaní, kteří jsou závislí na dojíždění. Pozornost se obrací také na motivaci se vzdělávat. Problém může být i v neexistující výrazné potřebě celoživotního vzdělávání, propracovaném systému, nebo nerespektování vzdělávacích potřeb.

Bočková uvádí (2002, s. 17): *„Vzdělávání dospělých chápeme jako komplexní systém institucionálně organizovaných i individuálních vzdělávacích aktivit, které nahrazují, doplňují nebo jinak obohacují dosud získané vzdělání dospělých osob, které si záměrně rozvíjejí*

vědomosti, dovednosti, postoje, zájmy a jiné osobní a sociální kvality, jež jsou potřebné pro plnohodnotnou práci i mimopracovní život.“

Vzdělávání dospělých může být školní, které je ukončeno například výučním listem, diplomem, nebo vysvědčením. Dále se jedná o další profesní vzdělávání, které je zaměřeno na výkon určité profese, nebo kvalifikovanosti. Občanské vzdělávání kultivuje člověka jako občana po stránce etické, estetické, právní, ekologické, všeobecně vzdělávací, tělovýchovné, aj. Zájmové potřeby uspokojuje v souladu s rozmanitostí lidských zájmů.

Situace ve vzdělávání dospělých v České republice byla v devadesátých letech minulého století charakterizována převážně vývojem založeným na tržně se formující poptávce a nabídce. K pozitivním stránkám nabídky vzdělávacích příležitostí patřila její pružnost a pohotovost, existence vyspělé a rozvinuté základny, vznik nových institucí a rozmanitost vzdělávacích služeb. Nepříznivou stránkou nabídky byla její nekoordinovanost a živelnost a nedostatky v kvalitě některých institucí pro vzdělávání dospělých. K pozitivním stránkám poptávky pak můžeme zařadit relativně dobrou vzdělanostní úroveň dospělé populace, zvyšující se profesní způsobilost vrcholových řídicích pracovníků a mnohé jiné. Slabší stránky jsou pak omezená komunikace a kooperace mezi odběrateli, pochybnosti o kvalitě vzdělávacích služeb a nedostatečnou identifikaci a anticipaci vzdělávacích potřeb.

Vzdělání, které člověk získá v dětství a mládí však člověku nestačí na celý život. V rámci novějších vědeckých, technických a technologických změn je nucen se neustále vzdělávat a činí tak během celého produktivního věku. Postproduktivním věk, je vymezen odchodem do důchodu a představuje třetí fázi života člověka. Do popředí se dostává zájmové vzdělávání a vzdělávání směřující k seberealizaci, plnící především humanizující poslání. Senioři, kteří se vzdělávají po 60. roce života se označují v tomto období, jako studenti třetího věku. Více jak na věku však záleží na kvalitě života. Pro kvalitu života ve stáří je nutná potřeba být i nadále aktivní a mít potřebu užitečnosti. Vzdělávání představuje hodnotnou a užitečnou aktivitu, v němž člověk může realizovat svou touhu po poznání.

4 Historický vývoj školství na Jesenicku

Je velkou otázkou, jak se v tak klimaticky drsné a sociálně i morálně tvrdé oblasti, jako jsou Jeseníky, mohla vyvíjet oblast školství, je to kraj, kde se prioritou každého člověka stal boj o přežití a zachování si vlastního života, ať z důvodů vztahů ve společnosti, smrtelných epidemií moru a cholery, nebo každoročního očekávání úrody na polích. V jaké míře se dostávalo lidem vzdělání? A pokud vzdělání měli, tak v jaké kvalitě a jak fundovanými kantory bylo provedeno? Následující text je věnován této problematice.

4.1 Všeobecný přehled ve vývoji od 13. století po únor 1948

Melzer (1993) podává informace o počátku školství na Jesenicku. První školy u nás byly zřizovány při městských farách a vyučovali na nich kněží a řeholníci. Nejstarší kláštery, které se v této oblasti nacházely, byly v období 13. století využívány dominikány a benediktýny, ale po dobu své existence do vývoje školství výrazně nezasáhly. Nejstarší známou městskou farní školou byla škola v Mohelnici z roku 1275. Z dalších farních škol na Jesenicku, Zábřežsku a Šumpersku se může uvést škola v Šumperku (1452), Novém Malíně (1550), Lošticích (1560), Sobotíně (1565), Bílém Potoku (1579), Skorošicích (1570), Starém Městě (1601), Velkých Losinách (1583). Rozsáhlejší síť farních škol začala vznikat až po třicetileté válce.

K této problematice udává několik informací i Zuber (1966). Školy tvořily součást farní organizace a lze je předpokládat u všech far i přesto, že po celé období o nich není žádná zmínka. Farní školy, které poskytovaly trivium vzdělání, popřípadě začátky latiny, byly vedeny zprvu kleriky, později učiteli. Dobrou úroveň měly kolegiální školy v Otmuchově a Nise, existující již ve 14. století. Latina byla využívána především v úředním styku. Teprve v roce 1348 je první listina týkající se Jesenicka sepsána německy. Jednalo se o smlouvu mezi biskupem a knížetem o užívání hradu. Počátkem 17. století zůstaly nižší školy pod vedením církve buď katolické, nebo protestantské. Jediné konkrétní zprávy, které se z té doby dochovaly, byly o škole ve Vidnavě. Nelze však pochybovat, že školy existovaly u všech far. Zpráv o učitelích a školách z té doby je jen velmi málo. Školmistři měli za sebou někdy i gymnasiální studium, nebo byli zastánci humanismu. Z farních škol se jednotlivci dostávali na školy v Nise, které ve 14. a v 1. polovině 15. století měly velmi dobrou pověst. Počátkem 16. století přešla humanistická gymnázia do rukou protestantů a z Jesenicka zde studovalo 14 žáků. Do známých univerzit v Padově, Bologni, Krakově a později i v Praze však bohužel nikdo z místních rodičů své děti z finančních důvodů nemohl poslat.

Vzrůst obyvatelstva, vznik knihtisku a laicizace veřejného života se odrážela na rozvoji školství. Po roce 1580 lze předpokládat, že počet far odpovídal tomu samému počtu škol. Učitelé byli závislí na místních farářích a své velmi nízké platy si doplňovali službou u kostela, vedením kostelního účtu a psaním matrik. Z těchto důvodů byl učitel na vesnici zván ještě v 1. pol. 17. století jako písař a teprve koncem 17. století jako školmistr a jeho obydlí škola. Neobyčejně zajímavé poznámky učitele Jana Jiřího Förstra ze Skorošic z let 1674-1713 poskytují jedinečný pohled do denních starostí o živobytí a ustavičný boj proti nepochopení představených obce, kteří v té době platili lépe pastýře, než učitele. Podobně negativní postoj měli k učiteli i rodiče žáka. Jak Zuber (1966, s. 138-139) uvádí: „*Šidili jej malou váhou chleba, takže učitelé měli raději peněžitou náhradu za naturálie. Někdy ztratil učitel při hádkách s rodiči trpělivost a doplatilo na to dítě. Tak učitel ve Vidnavě měl dostat od měšťana Gelerta povinný koláč v ceně 12 krejcarů. Co však dostal, odhadl pouze na 9 krejcarů. Ve škole dceru lakomého otce zbil metlou a poznámkou, že si vybral 3 dlužné krejcare.*“

V Jeseníku se děti učily nejen číst, psát a počítat, ale i hře na hudební nástroj a trochu latinsky. Vzdělání učitelů nebylo tak nízké jak mohou jednotlivé prameny uvádět. Studenti ze Slezska navštěvovali olomouckou univerzitu v hojném počtu. Můžeme tvrdit, že kulturní svazky Jesenicka s Moravou byly velmi živé. Roku 1727 bylo ve zdejším kraji založeno piaristické gymnázium v Bílé Vodě. Mezi studenty byli synové místních šlechticů, měšťanů a sedláků. Fundace poskytovaly možnost studia i pro méně bohaté, ale nadané žáky, kteří zde mohli získat vzdělání. Bohužel postavení učitele se nijak nezlepšilo.

O situaci ve školství na Jesenicku dále pojednává Melzer (1993). Do poloviny 18. století nemáme žádné zprávy o obsahu a rozsahu výuky na farních školách. Učilo se zde náboženství a tradiční trivium – čtení, psaní, počítání. Úroveň však byla závislá na úrovni vzdělání učitele, většinou však byla nízká. Učitelé byli vysloužilí, nebo invalidní vojáci a řemeslníci. Teprve osvícené myšlenky, které s vládou Marie Terezie pronikaly do Rakouska, způsobily, že se úroveň školství začala zvedat. Když císařovna v roce 1769 vyšetřila stav škol ve své říši, zjistila, že mnozí učitelé na vesnicích mohou jen stěží vyučovat počítání, psaní a čtení. Neutěšený stav škol a především učitelstva vedl v roce 1774 k vyhlášení školské reformy a byla zavedena povinná šestiletá školní docházka. V každé obci měla být zřízena dvoutřídní nebo jednotřídní škola triviální v centrech škola hlavní a větších městech škola normální. Pro učitele byla pak předepsána minimální kvalifikace v několikaměsíční přípravkách – preparandách. Ale na mnoha školách na Jesenicku, Šumpersku a Zábřežsku se ještě dlouho po tomto nařízení, vyskytovali učitelé bez

jakéhokoliv pedagogicko-metodického vzdělání, dokonce až do sedmdesátých let minulého století.

Další školská reforma přišla v roce 1869, která jasně stanovuje místo dosavadního církevního dozoru nad školství, dozor státní, dále pak povinnou osmiletou školní docházku a rozšíření trivium na dějepis, zeměpis, přírodopis, tělocvik a měřictví. Do poloviny 19. století byly takto zmodernizované obecné školy už ve většině obcí na severní Moravě a ve Slezsku. V českých obcích se učilo česky, v německých německy. Podle říšského zákona mohly být zřizovány při obecných školách také školy mateřské a po novelizaci zákona i školy měšťanské.

Zvláštní postavení pak mělo i gymnázium v Bílé Vodě u Javorníku, které bylo založeno roku 1727. Tato škola, která trvala až do roku 1829, si dlouho udržela výbornou pověst, především svým hudebním životem. Další gymnázium bylo založeno roku 1871 ve Vidnavě, ale v roce 1927 ustoupilo konkurenci gymnázia v Jeseníku, které bylo prvním osmitřídním gymnáziem ve Slezsku.

O úpadku gymnázia v Bílé Vodě hovoří také i Zuber (1966, s. 180). „*Jediná vyšší škola na Jesenicku, piaristické gymnasium v Bílé Vodě, ztrácela od rozdělení Slezska stále více na přitažlivosti a navštěvovali ji nakonec výhradně žáci z Jesenicka. Změnilo se i sociální postavení rodičů, kteří tam posílali své děti. Objevovali se mezi nimi častěji i tkalci a domkáři, což bylo před r. 1780 výjimkou. Předměty, jimž se tu vyučovalo, byly náboženství, latina, matematika, přírodopis a zeměpis. Počátkem 19. století se stále vyučovalo podle starých metod a tuto vadu, zejména přílišné učení z paměti, inspektoři přísně kritizovali.*“

Další rozvoj škol na Jesenicku dále komentuje Melzer (1993). Rychlý rozvoj zemědělství a průmyslu v českých zemích si záhy vynutil vznik odborných škol a učilišť. Poslední třetina 18. století byla na národnostně smíšeném Šumpersku i Zábřežsku poznamenána stupňujícím se nacionalismem. Stupňující se nacionální konflikty, které intenzivně zasahovaly školství, daly vzniknout německému školskému spolku – Deutscher Schulverein. Na německou školskou ofenzivu Češi reagovali vzápětí zakládáním obranných českých spolků. V roce 1885 byla v Olomouci založena Národní jednota pro východní Moravu, která podporovala zakládání tzv. menšinových škol českých. Po mnichovském diktátu, na podzim roku 1938, bylo české školství v okupovaném pohraničí odsouzeno k postupné likvidaci. Čeští učitelé, kteří zůstali na zbývajících českých školách, byli vystaveni neustálému tlaku šikanování a perzekuci. Na jejich místa byly postupně dosazováni němečtí učitelé. Po osvobození se okupací rozvrácené školství podařilo vzkřísit a počátkem roku 1946 existovaly české obecné školy téměř ve všech obcích na Šumpersku a Zábřežsku. Problém

však byl na odlehlejších místech na Jesenicku. Po únoru 1948 dochází k dalšímu nemalému růstu obecného i středního školství

Je jasné, že nedomyšlené reformy osvědčené organizace československého školství z předmnichovské republiky, násilná ideologizace v rámci komunistické výchovy a všeobecný pokles prestiže škol i učitelů, je dědictvím, se kterým se současné školství musí nadále těžce vypořádávat.

4.2 Život kantorů na Moravě a ve Slezsku v 17. - 19. století

O této problematice hovoří Trojan (2000). Analogicky lze soudit, že podobně jako v rakouských krajích, tak i u nás byl učitel již ve 14. století těsně vázán na kostel a službu v něm. Již zde se objevují stížnosti ze strany učitelů na malé příjmy. Ve druhé polovině 16. století se Evropou šíří protestantismus, nastává úpadek katolických škol a rozvíjí se školy reformační. Protestanti kladou velký důraz na vzdělávání a podporují také rozvoj knihtisku. Paradoxně však nenastává změna v podpoře a rozvoji učitelského stavu především v nižším školství. Reformace v českých zemích prochází složitým vývojem, který se projevuje ve vzniku, existenci a zániku evangelických, luteránských a utrakvistických škol. Zvláštní místo má bratrské školství, které preferuje češtinu.

Pro 17. století je ve školství typické to, že se utužuje v závislosti na vrchnosti. Do hry mimo fary vstupuje zámek, později městská rada. Od roku 1646 tak náleží zřizování škol a jmenování učitelů vrchnostem. Elementární školství se tak stává hříčkou v rukou jakési pomyslné tripartity – duchovní a světské vrchnosti a městské rady. V českých zemích se situace zostřuje nástupem protireformace a také pobělohorským utužením poddanství. Vzdělání bylo určeno pouze pro vyšší vrstvy. Poddaný neměl naději na studium ve vyšších školských stupních. Výjimku tvořili jen zvláště nadaní hoši z chudých rodin, kteří byli přijati ke studiu. V první polovině 18. století platí nařízení císaře Karla VI., podle něhož nesmí být přijat na gymnázium chlapec, který neumí číst a psát německy, ale také latinsky. Omezení a kontrola studia měla z hlediska vládnoucích vrstev svůj význam. Byl nadbytek duchovenstva a málo řemeslníků.

V 17. století se v době tereziánské setkáváme s převratnými školskými reformami. Poprvé v dějinách školství ve střední Evropě stát zasahuje vědomě do své organizace zevrubným nařízením a průběžně se stará o naplnění zákonů. Johan Ignaz Felbiger, augustiánský opat a obdivovatel Komenského vytvořil 6. 12. 1774 Všeobecný školní řád. Je nutné si uvědomit, že převratné školské zásahy té doby byly propojeny s dalekosáhlými

společenskými změnami, jimiž procházela rakouská monarchie. Učitele na nižších školách stanovuje vrchnost, obec, nebo patron a právo vyzkoušet ho má farář nebo biskupská konsistoř. 9. 7. 1763 Marie Terezie nabádá k vyučování češtině na nižších školách, avšak z jejího nařízení 23. 2. 1765 se dovídáme, že nesmí být na nižší škole učitel ten, kdo neovládá němčinu. Další nařízení se týkalo především přípravy budoucích učitelů. Ti museli v případě nutnosti zaskočit za duchovní. Ve vyučování se směly používat jen schválené učebnice a zavedeny jen metody, které byly schválené, povinná školní docházka byla od 6 do 12 let. Roku 1775 byly zřízeny preparandy. Jednalo se o jakési zárodky učitelských ústavů. Absolvent hlavní školy se po třech měsících stal pomocníkem a za 6 měsíců směl vyučovat jako učitel. Pokud měl kandidát víc jak 20 let, sloužil nejméně jeden rok a poté skládal u školdozorce zkoušku. Později se však nezděje setkáváme s tím, že mnoho učitelů, zvláště na venkově, vyučovalo bez dekretu.

K tereziánskému školskému řádu patřilo i zřízení školního fondu, sloužícího ke zlepšení platu učitelů. K tomu byl zaveden i školní týdenní plat. I přes to, že byla školní docházka povinná, platily děti málo a chudí žáci byli osvobozeni. Jak uvádí Trojan (2000, s. 12): *„Průměrný plat učitelů na Moravě, jak jej lze vysledovat ze zápisů ve školních kronikách, činil před r. 1848 130 zl, pomocník bral 70 zl.“*

Učitelský stav byl v josefínské době přiřazen ke vzdělaným vrstvám. Měl být osloven Vy a pane. To však platilo jen o městských učitelích. Na venkově byl učitel stále považován za zaměstnance kostela a v matrikách z 18. století nejsou vedeni ani pod jmény.

V tereziánském školním řádu výslovně stálo, že budovy mají být prostorné, světlé a řádně vytopené. To se však v denní praxi nedodržovalo, zejména pak na vsích. Školní budovy byly zastaralé a často to byly jen chatrče neodpovídající svému účelu. Školu představovala jen jediná třída, v níž byla natlačena mládež a ve druhé malé světničce žil učitel. Několikrát se lze dopátrat informací ve zprávách, že školy byly umístěny v pastouškách.

Také vyučování se na venkově řídilo spíše během polních prací, než stanovením 42 týdenní docházky. Hlavní prázdniny byly především v srpnu, kdy se muselo pomáhat na žních. V některých městech začínal školní rok počátkem října nebo listopadu, až se vybraly brambory. Častější vyučování probíhalo v zimě, kdy na poli nebyla práce. S tím souvisí také jedna z nejpálčivějších otázek v historii školství, a to je docházka dětí do škol. Trojan blíže podává informace o docházce dětí do škol v tomto období (2000, s. 24): *„V tereziánské době naráželi vizitátoři velmi často na malou docházku a snažili se zjednat nápravu alespoň v křiklavých případech. Roku 1778 byl vydán zákaz hostinským, aby v době vyučování*

nenechávali děti stavět kuželky. Roku 1787 ani pasení dobytka nesmí být překážkou školní docházky. Není-li to nutné (sic), děti mladší devíti let nemají být brány do práce v továrně.“

4.2.1 Příjmy kantora

Klíčovou otázkou v tomto povolání je kantorova odměna za práci o které hovoří Trojan (2000). Pro Moravu a Slezsko v 18. století byl průměrný plat 139 zlatých ročně. Do příjmů se započítávala fundace, kostelnictví, odměny za činnost varhaníka, má-li osobní plat, je-li odměna v naturáliích atd. Od 2. pol. 18. století se rozlišuje příjem kantora od obce a od kostela, příjem za písařství, obílí, požitky od vrchnosti, za zvonění, pašije, procesí, mše a jiné. Stát měl však zájem na tom, aby se učitelé věnovali především svému hlavnímu povolání a nepřivydělávali si jinými povoláními, jako byla hudba, nebo řemeslo. Na přelomu 17. a 18. století se setkáváme s pojmem solárium. Jednalo se o stálý – fixní plat v penězích, který činil v malých obcích 5 – 20 zlatých ročně. Dalším příjmem byl školní plat. V pramenech uváděn také jako taxa scholae, který se vybíral čtyřikrát ročně nebo kvartálně a činil nepříliš velký zlomek celkového učitelova příjmu.

Kámen úrazu bylo školné, které se vybíralo jako základní kantorská mzda jednou týdně za každého žáka. Dalším příjmem byly pověstné sobotáles, které se vybíralo v sobotu. Některé děti v tento den do školy nechodily, aby se vyhnuly těmto dávkám. V některých vesnicích byly tyto peněžní platby nahrazeny naturáliemi a to krupicí, čočkou, pecnem chleba, nebo polenem dříví. K sobotáles se dále přidružovaly středálés, jarmarkálés, animálés, kretálés a hromničkálés. Jak blíže uvádí Trojan (2000, s. 110): *„Instrument (=smlouva) z r. 1600 v Horních Studénkách (na panství Ruda na Šumpersku) vypočítává pro kantora na Nový rok, že mu dá každý soused kroupy, čočku, řepu, mnohá hospodyně kus másla, na Zelený čtvrtek mnohá hospodyně dá 12 vajec, některá 10 nebo 7 vajec, chudí jen 6, na pohřeb kantor obdrží 20 gr, nebo 8, 6, 5 gr. Příjmy učitele se zvedly, když dostal k užívání pole.“*

Další příjem byla skládka. Jednalo se o peněžní sbírku od děvčat, která tento poplatek dávala, aby po celý rozmohla chodit bezplatně k muzice. In natura byla dávka v naturáliích, nebo-li přírodninách. Peníze na venkově byly až do 19. století velkou vzácností. Peněžní dávky mohly však také velmi klesnout, obzvláště za napoleonských válek a státního rakouského bankrotu. Naturálie, jako byly obílí nebo potraviny se staly jistějším příjmem a provázely kantora na Moravě a ve Slezsku po celou dobu v rozmezí 17. a 19. století.

O nepříznivé finanční situaci hovoří také Zuber (1966). Ponižující sociální postavení učitelů a jejich závislost na církevních orgánech budila nespokojenost do takové míry, že se

projevila v manifestační nespokojenosti roku 1848. Štěpán Nitsche ze Skorošic svolal do Bílé Vody dne 28. listopadu schůzku, kde bylo přijato 10 požadavků, které měl sekretář spolku Hrtmann přednést na patřičných místech ve Vídni. Zde byly zachyceny všechny sociální i pedagogické bolesti učitelského povolání.

Konkrétní požadavky, které na schůzce v Bílé Vodě byly projednány v rámci zlepšení postavení učitelů, podrobně popisuje Zuber (1966, s. 181): „*K prvním patřily zejména odloučení školy od duchovenského dozoru, jmenování inspektorů z odborných učitelů, zrušení kostelníčení a zajištění učitelských platů ze státní pokladny včetně zajištění penzí pro učitele a vdovy po nich. Do druhé skupiny patřily: stanovení počtu 80 žáků na jednu třídu, zřízení normální školy (pro přípravu učitelů) pro zdejší kraj v Bílé Vodě pod vedením piateristů, odstranění dosavadních učebnic a vydání nových, zvětšení a účelné zařízení učeben a učitelských bytů.*“

4.2.2 Sociální poměry a postavení kantora ve společnosti

O této problematice podává bližší informace Trojan (2000). Literatura, ani prameny neudávají mnoho informací o vztahu kantorů k poddanství. Je dost pravděpodobné, že byl oddán libovůli vrchnosti, která s ním zacházela jako s poddaným. Paradoxem však zůstává, že učitelé byli v době feudalismu zbaveni vojenské služby. Velmi často se stávalo, že si učitel přivydělával jako řemeslník nebo řemeslník byl zároveň učitelem. Velmi vzácný je i muzikantský původ kantora. Některé prameny uvádí, že se kantor snaží dostat na místo hudebníka.

Další otázka, která v rámci tohoto povolání byla často diskutována, bylo vzdělání. Zdánlivě samozřejmá premisa, která hovoří o tom, že kdo vzdělává, má být vzdělán, nebyla v minulosti zcela dodržována. Na Moravě a ve Slezsku se v období 17. a 18. století hovoří o vzdělání učitele, jako kroku zpět, ne-li o úpadku. Faktory, které k tomuto stavu přispěly, byly následující: třicetiletá válka, potlačení reformace a v neposlední řadě každodenní praxe katolické církve, která v 17. století znamenala pro učitele spíše kostelní služebnost, než pedagogickou vážnost. Nejnižší vrstvu kantorů tvořili samouci, jejichž kvalifikace se kryla s uměním číst a psát.

Trojan (2000, s. 31) k této problematice uvádí: „*Jestliže ve středověku bylo vzdělání pro učitele absolvování latinských škol, v období protireformace na venkovských školách působili kantoři u nichž toto vzdělání nebylo vyžadováno. Avšak ani tereziánská reforma se svými kursy pro učitele neznamena, že by si vládnoucí vrstvy byly vědomy nutnosti zvláštního*

pedagogického vzdělání učitelů.“ Jednalo se spíše o praktické návody k vyučování. Roku 1849 bylo zřízené dvouleté preparandium a v roce 1869 vznikly čtyřleté učitelské ústavy. Vrcholem učitelské kvalifikace bylo vysokoškolské akademické vzdělání, které se na nejnižších stupních u učitelů nevyžadovalo.

Významnou kapitolou ve vzdělání kantorů sehrálo i hudební vzdělání, o kterém se do poloviny 19. století hovoří jako o poloprofesionálním. V době baroka hovoříme o hudební kvalifikaci učitele konstatováním, že je vyučen v hudbě vokální a instrumentální. Mladí učitelé působící na venkově se snaží získat vzdělání u odborníků ve velkých městech nejen v Brně a Olomouci, ale dokonce i ve Vídni.

Dalším faktorem určujícím postavení učitele ve společnosti je také národnost a vyučovací jazyk. Tyto pojmy však nesmíme spojovat. Do poloviny 19. století je úřední řečí němčina, kterou hovořili na našem území jak Němci, tak i Češi. Můžeme tedy říci, že není důležitá národnost učitele, ale jazyk, který uchazeč o místo ovládá. V roce 1765 však musí být na místa učitelů přijímáni jen ti, kdo umějí německy. Josef II. nařizuje 1781 němčinu ve všech předmětech gymnázií. V polovině 18. století dochází díky stále většímu přílivu Němců do škol k vytlačení českého jazyka. Na mnoha stránkách regionální literatury je popsán zápas o českou školu, zejména pak v pohraničních oblastech.

O výhodě znalostí jazyka českého a německého píše Trojan (2000, s. 38): *„Vzhledem k situaci, která byla v zemích koruny české na území monarchie, se dařilo nejlépe učitelům, kteří ovládali oba zemské jazyky, němčinu, protože to byla řeč vládnoucích a majetných vrstev, šlechty i měšťanstva, a češtinu jakožto jazyk širokých vrstev domácího obyvatelstva.“*

Situace s vyučováním v německém jazyce za vlády Josefa II. přiosťovala i na venkovských základních školách. Nedostatečné vzdělání učitelů v němčině způsobilo to, že čeština pronikla i do gymnázií. Dekret z 4. 8. 1788 nabádal k tomu, aby se i na venkově učilo německy a prázdná učitelská místa byla obsazována uchazeči znalými německého jazyka.

Nejen vyučování v jazyce, ale místo pro kantora bylo mnohdy složitým problémem. Pomocník často čekal celé dlouhá léta na místo učitele. Jednotliví uchazeči o své místo uvádějí dovednosti, které by jim mohly pomoci při získání učitelského postu. Jedna z takových znalostí, která umožňovala práci dostat, byla znalost hudby. Uchazeč o místo podával nejdříve žádost obecní (městské) radě, faráři, nebo patronovi. V době předtereziánské však mezi touto tripartitou panují četné spory, které se táhnou celou historií kantorského stavu. Teprve v novější době se ve zprávách o získání místa učitele píše o zkoušce, která se týká školského vyučování. Na prvním místě byla zmínka o škole a na druhém o hře na hudební nástroj. Bohužel se kantor, bez jakýchkoliv práv, v jakémsi

pomyslném výběrovém řízení stával hříčkou v rukou mocných. Často se jednalo jen o osobní zájmy farářů, ale často záleželo i na jejich ješitnosti, nebo samolibosti. K této problematice vydává Marie Terezie opatření, která by měla stávající situaci vylepšit. V samotných Rakousích měl být učitel před přijetím představen faráři ke zkoušce, ale samotné ustanovení kantora bylo věcí vrchnosti. Jak tuto situaci blíže popisuje Trojan (2000, s. 48): *„Nařízení Marie Terezie v markrabství moravském 1750 přijímá učitele místní vrchnost, jež navrhne uchazeče k přezkoušení faráři a ten ho ustanovuje. V případě neshody rozhoduje biskupská konzistoř. Farář má právo dohledu, avšak může kantora i propustit – zejména, není-li spokojen s jeho službou v kostele, neboť týkají-li se farářovy výtky učitelovy výuky, nebo chování, má se napřed obrátit k vrchnosti.“*

Jedno přísloví hovoří o tom, že dvěma pánům nelze sloužit. V případě kantorů se však jednalo o tři pány v podobě církve, vrchnosti a obce. Stát se postavení učitele ujímá až v 19. století. Rektor, stejně jako kantor a pomocník se v historii našeho školství jeví jako postava kontroverzní. Na jedné straně byl ve větších vsích a městečkách osobou váženou, někdy dosáhl nejen úcty, ale i majetku, které však nevyplývalo z jeho příjmů. Funkce rektora byla pozvednuta především reformou tereziánskou a josefínskou. Často byl kantor žádán na zámku jako učitel hudby hraběcích dětí, kde jeho postavení, na rozdíl od funkce pouhého služebníka v kostele, značně narostlo.

Kantor měl po celou dobu své existence kolísavé postavení. Ať mezi kostelem a obcí, světskou službou a duchovenstvem, tak i mezi inteligencí a pracujícím. Často se dostával, díky svým malým příjmům k dalším povoláním. Týkalo se to především těch, kteří učili na malých venkovských školách. Byli to zemědělci, hospodáři, nebo vlastnili alespoň louku, nebo zahradu u školy. Ne však všechna řemesla byla pro učitele přípustná. Zcela byla zapovězena řemesla nepočestná. Ideálním řemeslem byl švec, nebo krejčí, protože při této práci se dalo současně i učit.

4.3 Počátky Jesenického školství a gymnaziální tradice v regionu

Začátky Jesenického školství komentuje Zeman (1967). Nejasný náznak o vzniku škol v Jeseníku je z roku 1512. Konkrétnější indicie, již poskytuje stará farní kronika z 16. února 1612, kdy zdejší farář Jan Groch prodal svému synovi, jenž je kantorem kus zahrady a pole. Další záznam je z roku 1682, kdy tamější farář Karel Tietze, postavil pro svého bratra Martina domek s přáním, aby tam vyučoval děti písmu a čtení. Farář Girdwill prosadil zřízení školy v Bukovicích a České Vsi v roce 1780 a o tři roky později i v Dětrichově. Od roku 1818 byl rektorem jesenické školy A. K. Gross, který měl roční příjem 100 fl., 40 kop., k němuž náležel ještě roční plat za vedení kostelního kůru. Růstem města však školní budova nepostačovala a byla zakoupena další budova. Platy učitelů byly tak nízké, že musel být založen další fond, z něhož učitelé dostávali jakýsi doplatek. První světská školská instituce vzniká v Jeseníku 29. listopadu 1870.

Touto tematikou se zabývá také Janišová (1998), která uvádí, že na Jesenicku máme první doložené zmínky o triviálních školách z roku 1570 a v Bílém Potoku 1579. V roce 1727 bylo v Bílé Vodě založeno piaristické gymnázium se zaměřením na latinu, řečtinu a přírodní vědy. Fungovalo až do roku 1829. První německou měšťanskou školou byla v roce 1872 škola v Černé Vodě. Dále se otevřelo roku 1871 gymnázium ve Vidnavě a existovalo až do roku 1927, kdy již působilo nižší gymnázium v Jeseníku, založené roku 1913. Před skončením I. světové války bylo přeměněno na osmitřídňé reformní reálné gymnázium, které bylo první svého druhu ve Slezsku. Rozvoj průmyslu a zemědělství si vyžádal i vznik specializovaných odborných škol, které by produkovaly absolventy v potřebných oborech. Byla to Hospodářská škola v Horních Heřmanicích, založená roku 1869, dále Škola pro mramorový průmysl v Supíkovcích z roku 1885 a o rok později škola pro žulový průmysl v Žulové. Národní jednota pro východní Moravu, která byla založena v roce 1885 v Olomouci, podporovala zakládání české menšinové školy, které vznikaly po roce 1918. Po vzniku ČSR došlo k rozšíření středních, odborných a měšťanských škol. I přesto, že obce byly obydleny převážně německým obyvatelstvem, vznikaly české menšinové školy pro děti starousedlíků a nově přicházející rodiny vojáků, poštovních a železničních zřízenců a úředníků. O situaci se vznikem škol na Jesenicku informuje blíže Janišová (1998, s. 2): „*Ve 20. – 30. letech tedy na Jesenicku vznikala řada nových českých škol, např. v Dolní Lipové, Jeseníku, Javorníku, Vidnavě, Žulové a v Mikulovicích. Německé školy po roce 1918, kdy z nich odešlo mnoho českých žáků, byly uzavírány. Nové vznikaly během I. republiky jen výjimečně.*“

O gymnaziální tradici hovoří také kolektiv profesorů z gymnázia v Jeseníku (1980). Tato tradice je na Jesenicku straší více jak 250 let. Jesenické gymnázium navštěvovalo již v roce 1917 kolem 250-300 studentů. Paradoxem zůstává, že městské úřady v Jeseníku nedokázaly pro školu postavit budovu, a tak výuka probíhala v provizorních podmínkách. Vypjatá situace nastává v období německého nacionalismu, které se projevovalo výběrem profesorů a činností nacionálních spolků a pronásledováním nepohodlných profesorů i žáků. Po připojení Jeseníku k německé říši odchází většina z nich na frontu. Stejný osud potkává i většinu jiných gymnázií a odborných škol na Jesenicku.

Hovoříme-li o vzniku vzdělávacích institucí na Jesenicku, nesmíme zapomenout ani na mateřské školy. Touto tematikou se zabývá Hradilová (2004). První mateřská škola byla zřízena v prostorách biskupského centra na klidném Zámeckém náměstí, které přímo vybízelo k tomu, aby zde 21. 6. roku 1886 vznikla první německá katolická mateřská škola v tehdejší Frývaldově. Byl to první sociálně vzdělávací ústav pro předškolní děti, kterou v té době navštěvovalo 70 dětí. V čele stál Josef Peiker, vlastní zakladatel a organizátor celé této akce. Ve školce pracovaly z počátku dvě řádové sestry sv. Karla Boromejského, v průběhu let se jejich počet zvýšil na čtyři. Sestry musely být řádně vyškoleny a dbalo se o jejich vzdělání. Matka představená se v srpnu 1933 zúčastnila semináře o duševním životě malých dětí o tělesné výuce v mateřských školách a náboženské výchově. V průběhu školního roku se počet dětí stále zvyšoval a pohyboval se mezi 90 -180. Mateřská škola však sloužila také jako vzdělávací středisko. Konaly se zde kurzy pro dětské pečovatelky. Výuka hospitantek probíhala čtyři týdny a mohly se jí zúčastnit jen počestné, slušné a bezproblémové katolické slečny od 16 let, které měly svolení rodičů a zaplatily školné. V letech 1929 - 1938 jej podle kroniky navštěvovalo 93 dívek.

4.4 Školství za okupace

Bližší informace o tomto období uvádí Janišová (1998). Po Mnichovské dohodě bylo české školství v okupovaném pohraničí likvidováno. S okamžitou platností byly zrušeny všechny české školy, které byly založené po roce 1918. Postupně byly rušeny i měšťanky a většina obecných škol. Místo českých učitelů byli dosazeni němečtí učitelé, kteří byli pověřeni správou škol. Budovy po zrušených českých školách byly využívány pro školy německé k rozšíření, nebo zakládání škol nových.

Problematikou školství v období nástupu nacismu se zabývá Doležal (1996). Na učitelích se po 15. březnu 1939 požadoval obrat o sto osmdesát stupňů. Výnos z 6. dubna 1939

přikazoval, aby při výchově a vyučování žactva docházelo vlivem nových politických poměrů k povinné úctě k vůdci, loajálnosti k Říši a úcty k německému národu. Důraz měl být kladen na tyto požadavky především v hodinách zeměpisu, dějepisu, dějinách literatury a vlastivědě.

2. září 1939 vyšlo další nařízení, podle kterého měly být ze škol odstraněny obrazy s výjevy boje proti Němcům, závadné obrazy to vše na zodpovědnost ředitelů a správců škol. V listopadu 1939 měly být během 48 hodin odevzdány obrazy prezidenta Edvarda Beneše příslušným okresním úřadům. 4. července 1939 vyšlo nařízení o právním postavení Židů ve veřejném životě které zakazovalo mj. zaměstnávat Židy jako učitele nebo jiné zaměstnance na školách. Musel být proveden soupis „neárijských“ žáků, kteří se v roce 1939 hlásili do českých škol. Od poloviny srpna 1939 se na české školy vztahovala nařízení jazyková. Vyskytl-li se v české škole žák, který měl německou národnost, musel dostat vysvědčení pouze v němčině. Změnám nešla ani školní klasifikace. Pětistupňové známkování byla změněno na šestistupňové s tím, že ten kdo dostal šestku, byl zcela nevyhovující a náprava byla možná jen po delší době a s obtížemi. Mimořádný zájem projevíli nacisté o české střední školy. Působili v nich především vysokoškolsky vzdělaní profesori, kteří měli veliký vliv na své žáky. Formovali jejich charakter a žáky vychovávali jako budoucí československé občany. Z nacistického hlediska byly střední školy nejméně únosným typem škol. V čase, kdy hitlerovské Německo ztratilo vojenskou iniciativu a došlo k vyhlášení totální mobilizace, byla mládež povolána k trvalým službám. Celé maturitní třídy byly nasazeny těsně před maturitami do výrobních podniků apod. Toto období popisuje blíže Doležal (1996, s. 57): *„Kromě toho ministerstvo školství rozhodlo, že se nebudou konat zkoušky dospělosti těch žáků, vyšších středních škol a vyšších obchodních škol, kteří byli povoláni k pracovní službě. Ti obdrželi vysvědčení na odchodnou, jestliže „svědomitě vykonávali práci“, bylo toto vysvědčení doplněno doložkou o dospělosti. Totéž platilo pro žáky povolané k Tschechische Nothilfe a k protiletcecké ochraně. Výnosem ministerstva školství z 21. srpna 1944 bylo nakonec od počátku školního roku 1944-1945 vyučování v osmých třídách všech českých a jinojazyčných středních škol zastaveno a žáci byli uvolněni pro válečně důležitou činnost. Na samém konci války byla mládež ročníků 1927 – 1928 nasazena na zákopové práce. Totální mobilizace se vztahovala rovněž na učitele, kteří byli koncem roku 1944 nasazeni do výroby a do stavebnictví.“*

4.4.1 Školství v období od roku 1945 do roku 1953

K této problematice Janišová (1998) uvádí, že Jesenicko bylo osvobozeno rudou armádou ve dnech 6. – 9. května 1945. Po odsunu Němců přichází do této oblasti obyvatelé z vnitrozemí, především z chudých krajů Moravy, Dražanské vrchoviny a Valašska. Pokles obyvatel v pohraničních obcích měl vliv i na školství. Mnohé školy nebyly, z důvodů malého počtu žáků, ani do konce roku 1946 otevřeny.

Blabla (2008) popisuje situaci ve školství a v životě, která nastala po ukončení druhé světové války. Osídlování bylo prováděno zvolna. Pravidelné vlakové nebo autobusové spojení nefungovalo a bylo třeba vybudovat novou síť služeb, obchodů a zdravotní péče. Nebyla zajištěna ani bezpečnost, protože v lesích se skrývaly zbytky fašistických ovojáků. Do září 1945 bylo na okrese již 34 učitelů a vyučování bylo zahájeno 1. září 1945 v Dolní Lipové, Jeseníku, Supíkovicích, Žulové, Staré Červené Vodě a Zlatých Horách. Po osvobození Československa se začaly vytvářet školy národní, střední a gymnázia. Jelikož se během Protektorátu mnohým občanům nedostávalo patřičného vzdělání, zřizovaly se večerní kurzy, kde si obyvatelé mohli doplnit vědomosti na úrovni měšťanské školy. Po roce 1946 se síť škol rychle stabilizovala a rozvíjela. Bylo toho třeba, neboť se zvyšoval počet dětí předškolního věku, ale i školního.

Janišová (1998) dále pokračuje. Počet žáků se začal navyšovat v roce 1947, kdy se vrátili slovenští reemigranti z Rumunska a o rok později přišly děti z Řecka, kde v té době probíhala občanská válka. Aby mohla být v obci zřízena škola, musela si obec podat žádost. Po podpisu místním správním komisařem byla adresována k Okresní správní komisi ve Frývaldově. V žádosti se zavazovala, že škola dostane k dispozici budovu, opatří otop, ponese věcné náklady, zajistí byt pro ředitele a ostatní učitele. Tato žádost byla dále projednána u Zemské školní rady v Brně. Pokud chtěla obec používat školní budovy, které ke svému účelu sloužily před válkou, musela je opravit, vymalovat a dezinfikovat. Němci budovy škol používali jako kasárna nebo útulek pro evakuované a po osvobození v nich bydlela Rudá armáda.

Blabla (2008) ke školské problematice v oblasti Frývaldova dále uvádí. V letech 1945 – 54 probíhá velká fluktuace pedagogů. Školami Jesenicka prošlo nad 1637 učitelů. Dělo se tak proto, že ženy často odcházely na mateřskou dovolenou, muži museli na vojenský výcvik a mnozí byli nespokojeni se svým umístěním v nehostinné pohraniční oblasti a chtěli zpět do vnitrozemí.

Janišová (1998) k problematice školství v poválečném Jesenicku dále uvádí. Na školy v pohraničí byli povoláváni kvalifikovaní absolventi učitelských ústavů. Ti, kteří neměli kvalifikaci, se mohli přihlásit do kurzů a po jejich ukončení měli možnost nastoupit na školy.

Zdánlivý poválečný klid v e školství narušil únor 1948, o kterém podrobněji píše Blabla (2008). Ve školství dochází k čistce. Do vedoucích funkcí jsou jmenováni členové KSČ a učitelský sbor je vychováván ideologicky pomocí pravidelných stranických školení a zároveň probíhala silná orientace na Sovětský svaz. Následovala reforma, která stanovila školní docházku na devět let, dále Lánská akce, která zvýhodnila hornické učně. Na Jesenicku se zvýšeným nábořem vyznamenaly hlavně Mikulovice. V rámci pětiletěk musely nastoupit do práce i ženy, což vyvolalo potřebu organizovat volný čas dětí. V Jesenickém okrese tak nastoupily organizace jako Pionýr, družiny mládeže, tělovýchovné jednoty a mičurinské spolky.

V dubnu roku 1953 byl uzákoněn nový školský zákon. Vznikaly se nové školy pro učitele. Hlavní změnou se stalo sjednocení národních a středních škol. Na Jesenicku to znamenalo 10 osmiletých škol a jedenáctileté školy.

5 Výzkum

Ve své diplomové práci na téma Učitelská profese v očích jesenické společnosti jsem výzkum zaměřila do tří oblastí. První skupina byla tvořena náhodně vybranými respondenty z nepedagogické veřejnosti. Tito lidé vyplnili dotazník, kterým jsem zjistila názor Jesenických občanů na učitelskou profesi. Druhá skupina byla tvořena pedagogickými pracovníky jesenických základních škol, středních škol a gymnázií. Kolegové a kolegyně odpovídali na dotazník, který svým zaměřením, zjistil vztah k jejich povolání. Dotazníky tvořily kvantitativní část výzkumu. Dotazníkové šetření probíhalo od 1. února 2012 do 31. května 2012. Vyhodnocení bylo provedeno v následujících dvou týdnech od 1. června do 14. června 2012.

Výsledky dotazníků pro pedagogy poskytly údaje, které byly základem pro vznik třetí skupiny výzkumné oblasti. Byla vytvořena anketa obsahující pět otevřených otázek, na které odpověděla skupina vybraných kantorů. Výsledky, které vyplynuly z anketního šetření, se pomocí kvalitativního zpracování zanesly do pěti kategorií. Z údajů, které anketa obsahovala byly vytvořeny návrhy na zlepšení problémových faktorů. Anketní průzkum probíhal od 13. října 2012 do 8. ledna 2013. Vyhodnocení bylo provedeno a zpracováno během celého měsíce února 2013.

Chráska (2007) uvádí podrobnou charakteristiku výzkumu, který byl v této práci použit. Mezi kvalitativně a kvantitativně orientovaným výzkumem existují rozdíly. Klasické, kvantitativně orientované, pozitivistické pedagogické výzkumy vycházejí z pozitivismu, respektive novopozitivizmu. Tato filozofie vychází z přesvědčení, že existuje jedna objektivní realita nezávislá na našich citech, přesvědčení, nebo postojích. Cílem výzkumu je vysvětlení jevu. Používá se při zobecnění. Pro tento typ výzkumu se používají čísla a je pro něj charakteristický odstup.

Kvalitativně orientovaný výzkum vychází z fenomenologické filozofie, která zdůrazňuje především subjektivní aspekty jednání lidí, vnímá více realit a cílem výzkumu je porozumění smyslu. Používá se pro malé skupiny osob. Snaží se svým přístupem vcítit se, preferuje jedinečnost a ve výzkumu je používáno slova, nikoliv čísel, jako u kvantitativního výzkumu.

Chráska (2007, s. 32) konkrétně uvádí: *„Tyto dvě orientace současných pedagogických výzkumů jsou natolik rozdílné, že jsou mnohdy stavěny proti sobě jako protikladné a navzájem neslučitelné. Zastáváme názor, že každý z těchto přístupů má své*

přednosti a nedostatky a že je nejen možné (ale i výhodné) oba v konkrétních výzkumech kombinovat.“

5.1 Vymezení problému:

- U první skupiny náhodně vybraných respondentů z jesenického regionu, zjistit vlastní názory a vztah k učitelskému povolání v této oblasti.
- U druhé skupiny pedagogů základních škol, středních škol a gymnázií z Jesenického regionu zjistit vlastní vztah ke své profesi, žákům a podmínkám, ve kterých pracují.
- Na základě ankety u vybraných pedagogů, vytvořit analýzu a navrhnout řešení pro zlepšení problémových faktorů.

5.2 Cíle průzkumu:

- Zjistit skutečný názor na současnou situaci ve školství ze strany respondentů.
- Zjistit skutečný názor na současnou situaci ve školství ze strany pedagogů.
- Zjistit na základě ankety pro pedagogy příčiny nejčastěji se vyskytujících problémových jevů.
- Vytvořit návrhy na řešení problémových jevů, které vyplynou z ankety.
- Nabídnout k nahlédnutí výsledky anketního průzkumu ředitelům a ředitelkám zdejších základních škol, středních škol a gymnázií, které bude provedeno po obhájení diplomové práce.

5.3 Předpoklady:

1. Předpokládám, že respondenti budou mít učitelskou profesi v úctě a budou si vážit pedagogů.
2. Předpokládám, že většina dotazovaných respondentů by nechtěla vykonávat učitelské povolání
3. Předpokládám, že pedagogové své povolání považují ve většině případů za atraktivní.
4. Předpokládám, že většina dotazovaných pedagogů nebude spokojena se současnými podmínkami, ve kterých pracuje.

5.4 Výběrový soubor a metody:

Průzkum byl proveden u osob, které splnily následující podmínky:

- Respondenti museli žít v jesenickém regionu.
- Pedagogové museli učit na školách v jesenickém regionu.
- V empirické části diplomové práce bylo použito kvantitativních a kvalitativních metod

5.5 Údaje k výzkumu pro respondenty:

- V okrese Jeseník žije 42 237 obyvatel (údaj ČSÚ k 31. 12. 2012).
- Osloveno bylo 460 respondentů.
- Dotazník vyplnilo 426 respondentů.
- Zaokrouhleně se jedná o 1 % obyvatel z okresu Jeseník. (Zdroj: <http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/olk/statistiky>)

Z informací poskytnutých MPSV zjišťuji, že v okrese Jeseník žije k 31. 12. 2010 42 237 obyvatel. Dotazník předkládám 460 náhodným respondentům bydlícím v okrese Jeseník. Návratnost dotazníků však činí 426 kusů. Při zaokrouhlení tohoto počtu předkládám dotazník 1% obyvatel Jesenického regionu.

V úvodní části dotazníku je respondentům objasněno k jakým účelům budou výsledky použity a je zde také ujištění o anonymitě. První dvě otázky jsou zaměřeny na demografické údaje a to věk a pohlaví. Ostatní otázky jsou již směřovány k samostatné problematice. Vyhodnocení bylo provedeno čárkovou metodou. Výsledky kvantitativní metody jsou zaneseny do tabulek a do grafů vytvořených v programech Microsoft Word a Excel.

5.6 Údaje k výzkumu pro pedagogy:

- V okrese Jeseník je celkem 423 pedagogických pracovníků (základní školy, SOŠ a SOU).
- Učitelé MŠ nebyli do výzkumu zařazení pro nevhodnost věkové skupiny žáků.
- Nachází se zde 17 základních škol, 1 gymnázium a 6 škol SOŠ a SOU.
- Osloveno bylo celkem 170 pedagogických pracovníků.
- Dotazník vyplnilo a vrátilo 167 pedagogů.
- Zaokrouhleně se jedná o 39% pedagogů z okresu Jeseník (Zdroj: <http://www.kr-olomoucky.cz/clanky/dokumenty/1184/vz-skolni-rok-2010-2011.pdf>)

Z informací poskytnutých z Výroční zprávy o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v Olomouckém kraji za školní rok 2010/2011 zjišťují, že v okrese Jeseník pracuje 423 pedagogů. Počet byl určen součtem kantorů se základních škol, všech škol poskytujících úplné středoškolské vzdělání s maturitou a odborných učilišť. Do výzkumu nebyli zahrnuti pedagogové, kteří působí v mateřských školách. Důvodem byla nevyhovující věková kategorie žáků, kteří se účastní edukačního procesu.

V Jesenickém regionu se nachází sedmnáct základních škol, jedno gymnázium a šest škol poskytujících úplné středoškolské vzdělání s maturitou a odborných učilišť. Osloveno bylo 170 pedagogů. Návratnost vyplněných dotazníků byla 167 kusů. Celkově tedy bylo osloveno 39 % pedagogických pracovníků.

V úvodní části dotazníku je pedagogickým pracovníkům objasněno, k jakým účelům budou výsledky použity a je zde také ujištění o anonymitě. První dvě otázky jsou zaměřeny na demografické údaje a to věk a pohlaví. Ostatní otázky jsou již směřovány k samostatné problematice výzkumu. Vyhodnocení bylo provedeno čárkovou metodou. Výsledky kvantitativní metody jsou zaneseny do tabulek a do grafů vytvořených v programech Microsoft Word a Excel.

5.7 Údaje k anketnímu šetření

Na základě dotazníkového šetření pro pedagogy, které jsem provedla u 167 pedagogů, kteří učí v jesenickém regionu, jsem oslovila náhodných 20 kolegů a požádala o vyplnění ankety s pěti otevřenými otázkami. Z 20 oslovených kolegů mi dotazník odevzdalo 16. Vzhledem k ožehavosti a aktuálnosti otázek, které se dotýkají každodenní práce všech učitelů, byl dotazník anonymní.

První dotaz: *V čem je podle Vás největší problém toho, že úroveň znalostí žáků klesá?*, byl reakcí na otázku, která se objevila v dotazníku pro učitele a to, zda se domnívají, že všeobecná úroveň žáků v současné době klesá. 45 % dotazovaných kolegů odpovědělo ano.

Druhý anketní dotaz: *Jaké máte návrhy na odstranění stresu a zátěže v učitelské profesi?*, byl také reakcí na otázku v dotazníku pro pedagogy a to, zda si myslí, že učitelské povolání je na rozdíl od jiných více vystaveno stresu a psychickému napětí. 51 % odpovědělo ano.

Třetí dotaz: *Jak by se měla zvýšit prestiž učitelského povolání?*, je reakcí na otázku v dotazníku, zda se pedagogové domnívají, že prestiž učitelského povolání klesá. 39 % dotázaných se domnívá, že ano a i tato odpověď byla v této otázce nejčastěji vybírána.

Čtvrtý dotaz: *Jak byste změnil podmínky, aby se status českého školství vyrovnal statusu školství v zahraničí?*, byl také reakcí na otázku v dotazníku pro učitele a to, zda si myslí, že status učitelské profese v ČR je na srovnatelné úrovni se zahraničím. 29 % odpovědělo ne a i tato odpověď se stala, jako předcházející tři nejčastěji vybranou z nabízených možností.

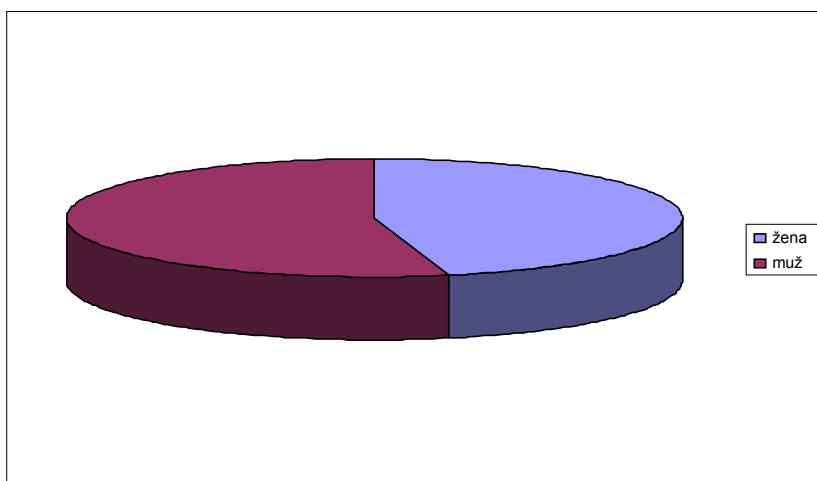
Pátý a poslední dotaz v anketě: *V čem vidíte stěžejní problém ve vztahu jesenické společnosti ke školství?*, měl sloužit k možnosti poskytnout pedagogům prostor k prezentaci vlastního názoru na současnou situaci v otázce školské problematiky a sociálních vztahů s nepedagogickou částí společnosti jesenického regionu.

Výsledky této ankety následně zmapovaly aktuální situaci a poskytly podklady pro návrhy, které by mohly sloužit ke zlepšení některých negativních faktorů, které vyplynuly z anketního šetření.

5.8 Výsledky k výzkumu dotazníků pro respondenty

Tabulka č. 1: Demografické rozdělení respondentů dle pohlaví:

Pohlaví	Počet	%
Žena	196	46 %
Muž	230	54 %

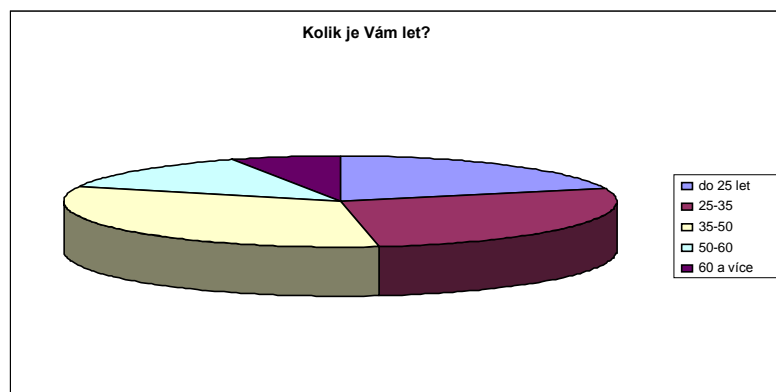
Graf 1: Znázornění odpovědi na otázku číslo 0.1.

Průzkumu se zúčastnilo 46 % žen a 54 % mužů.

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka číslo 2: Demografické rozdělení respondentů podle věku:

Věk	Počet	%
Do 25 let	86	20 %
25 – 35 let	118	28 %
35 – 50 let	138	33 %
50 – 60 let	57	13 %
60 a více	27	6 %

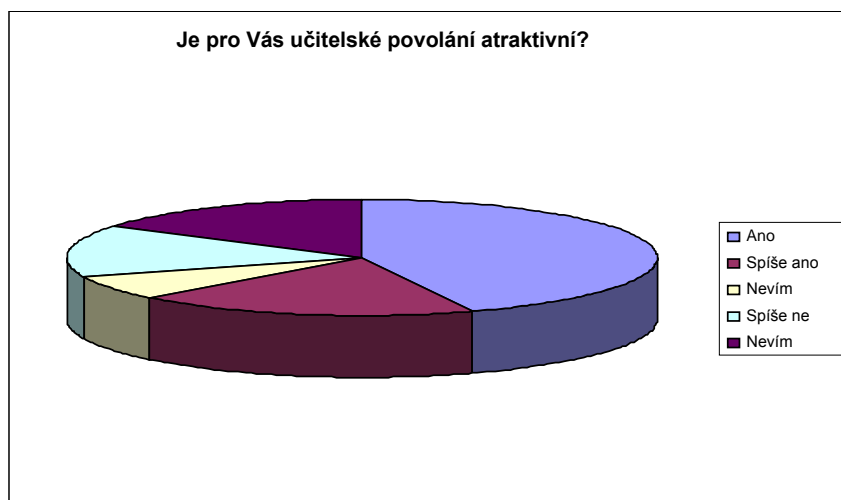
Graf 2: Znázornění odpovědi na otázku číslo 0.2.

Ve věku do 25 let odpovědělo 20 % respondentů, ve věku 25 - 35 let odpovědělo 28 % respondentů, ve věku 35 – 50 let odpovědělo 33 % respondentů, ve věku 50 – 60 let 13 %, a ve věku 60 a více let 6 % respondentů.

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka číslo 3: Je pro Vás učitelské povolání atraktivní?

Odpovědi	Počet	%
Ano	187	43 %
Spíše ano	80	19 %
Nevím	29	7 %
Spíše ne	63	15 %
Ne	67	16 %

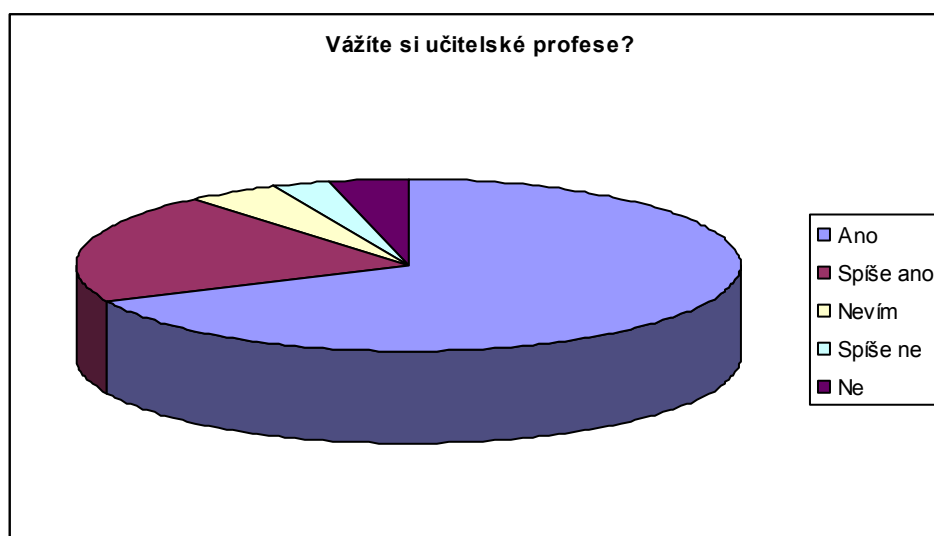
Graf 3: Znázornění odpovědi na otázku číslo 1.

Na otázku týkající se atraktivity učitelského povolání odpovědělo 43 % respondentů ano, 19 % respondentů spíše ano, 7 % respondentů nevím, 15 % respondentů spíše ne a 16 % respondentů ne.

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka číslo 4: Vážíte si učitelské profese?

Odpovědi	Počet	%
Ano	290	68 %
Spíše ano	89	21 %
Nevím	19	4 %
Spíše ne	12	3 %
Ne	16	4 %

Graf 4: Znázornění odpovědi na otázku číslo 2.

Otázkou číslo 2 zjišťuji, že na dotaz zda si respondenti váží učitelského povolání odpovědělo ano 68 % dotazovaných, 21 % spíše ano, 4 % nevím, 3 % spíše ne, 4 % ne.

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka číslo 5: Myslíte si, že učitelé mají dostatek volného času?

Odpovědi	Počet	%
Ano	212	50 %
Spíše ano	82	19 %
Nevím	51	12 %
Spíše ne	61	14 %
Ne	20	5 %

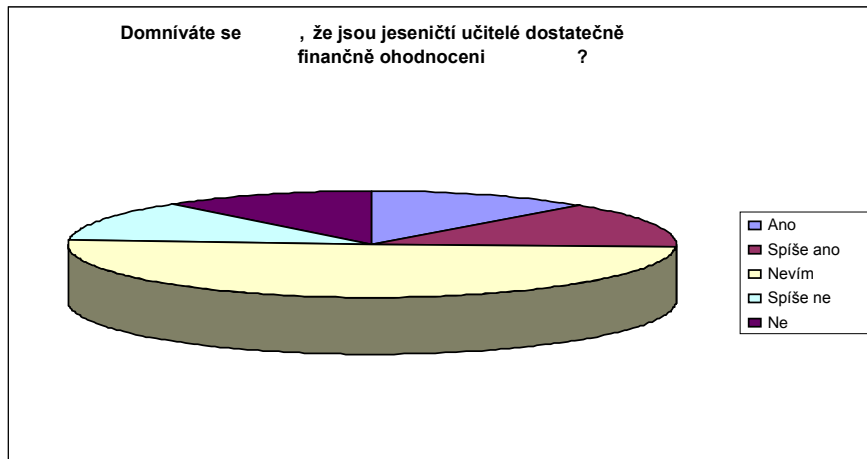
Graf číslo 5: Znázornění odpovědi na otázku číslo 3.

Otázkou číslo 3 zjišťuji, že 50 % respondentů odpovědělo ano, 19 % respondentů spíše ano, 12 % respondentů nevím, 14 % respondentů spíše ne, 5 % respondentů ne.

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka číslo 6: Domníváte se, že jsou jeseničtí učitelé dostatečně finančně ohodnoceni?

Odpovědi	Počet	%
Ano	51	12 %
Spíše ano	59	14 %
Nevím	215	51 %
Spíše ne	53	12 %
Ne	48	11 %

Graf číslo 6: Znárodnění odpovědi na otázku číslo 4.

Otázkou číslo 4 zjišťuji, že 12 % respondentů odpovídá ano, 14 % spíše ano, 51 % odpovídá nevím, 12 % spíše ne, 11 % ne.

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka číslo 7: Myslíte si, že úroveň jesenického školství je dostatečně kvalitní?

Odpovědi	Počet	%
Ano	48	11 %
Spíše ano	92	22 %
Nevím	200	47 %
Spíše ne	55	13 %
Ne	31	7 %

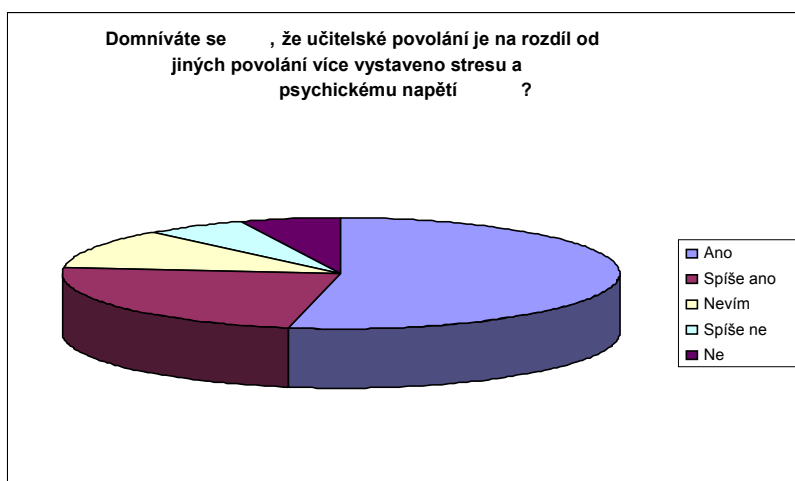
Graf číslo 7: Znárodnění odpovědi na otázku číslo 5.

Otázkou číslo 5 zjišťuji, že 11 % respondentů odpovědělo na tuto otázku ano, 22 % respondentů spíše ano, 47 % respondentů nevím, 13 % respondentů spíše ne a 7 % respondentů ne.

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka číslo 8: Domníváte se, že učitelské povolání je na rozdíl od jiných povolání více vystaveno stresu a psychickému napětí?

Odpovědi	Počet	%
Ano	226	53 %
Spíše ano	101	24 %
Nevím	49	11 %
Spíše ne	25	6 %
Ne	25	6 %

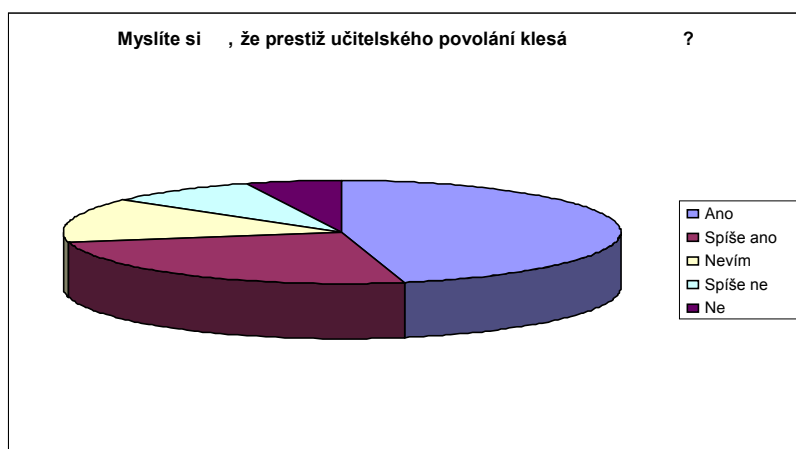
Graf číslo 8: Znázornění odpovědi na otázku číslo 6.

Otázkou číslo 6 zjišťuji, že 53 % respondentů odpovědělo ano, 24 % spíše ano, 11 % dotazovaných nevím, 6 % spíše ne a 6 % ne.

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka číslo 9: Myslíte si, že prestiž učitelského povolání klesá?

Odpovědi	Počet	%
Ano	198	46 %
Spíše ano	109	26 %
Nevím	57	13 %
Spíše ne	38	9 %
Ne	24	6 %

Graf číslo 9: Znázornění odpovědi na otázku číslo 7.

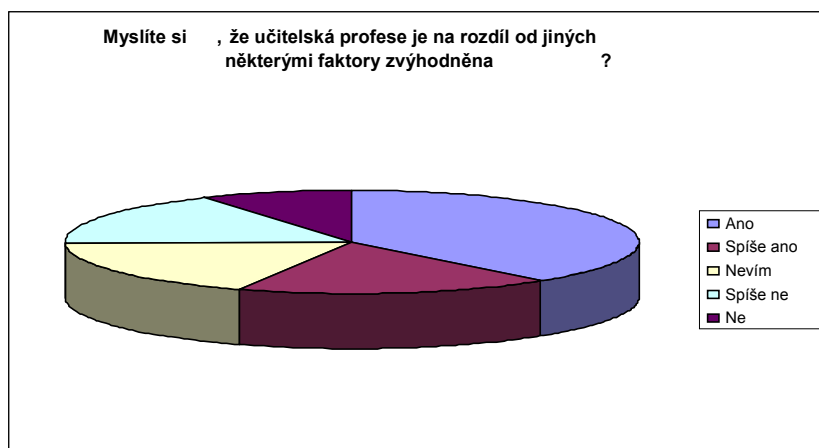
Otázkou číslo 7 zjišťuji, že 46 % respondentů odpovědělo ano, 26 % respondentů spíše ano, 13 % respondentů nevím, 9 % respondentů spíše ne a 6 % respondentů ne.

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka číslo 10: Myslíte si, že učitelská profese je, na rozdíl od jiných, některými faktory zvýhodněna?

Odpovědi	Počet	%
Ano	165	39 %
Spíše ano	75	17 %
Nevím	78	18 %
Spíše ne	71	17 %
Ne	37	9 %

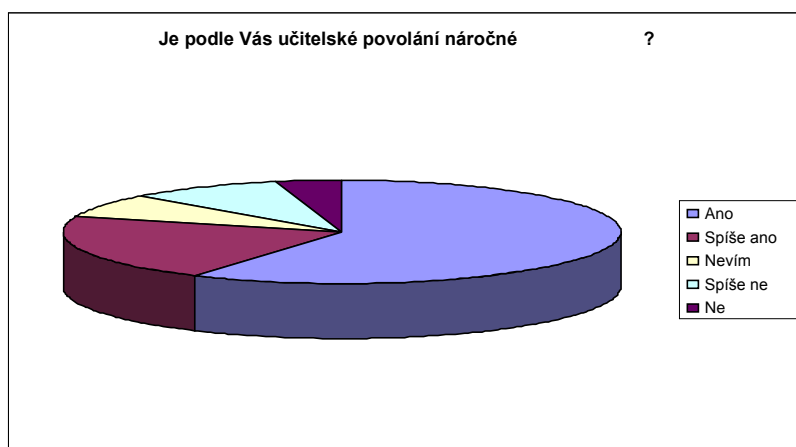
Graf číslo 10: Znázornění otázky číslo 8.

Otázkou číslo 8 zjišťuji, že dominantní procentuální ohodnocení tvoří odpověď ano a to 39 %. Téměř podobný procentuální výsledek mají odpovědi spíše ano 17 %, nevím 18 % a spíše ne 17 %. Nejmenší procentuální ohodnocení měla odpověď ne a to 9 %.

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka číslo 11: Je podle Vás učitelské povolání náročné?

Odpovědi	Počet	%
Ano	251	59 %
Spíše ano	89	21 %
Nevím	31	7 %
Spíše ne	38	9 %
Ne	17	4 %

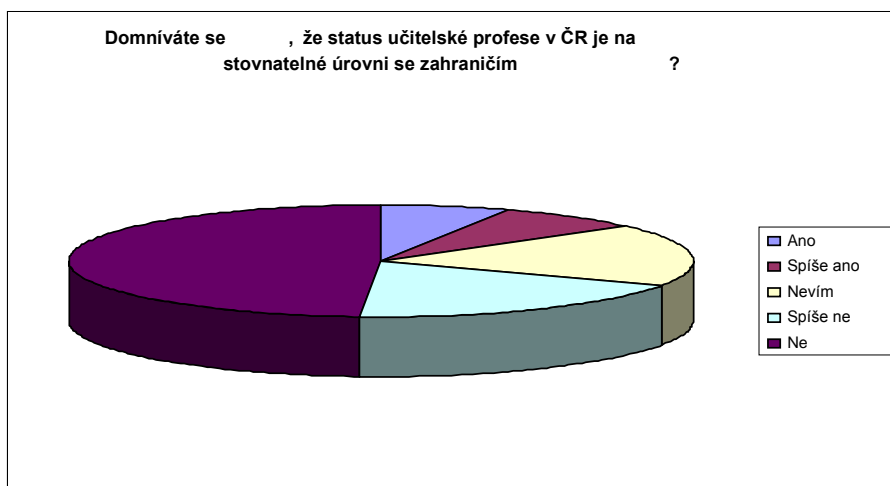
Graf číslo 11: Znázornění odpovědi na otázku číslo 9.

Otázkou číslo 9 zjišťuji, že 59 % respondentů odpovědělo na otázku ano, 21 % spíše ano, 7 % nevím, 9 % spíše ne a nejmenší počet odpovědí mělo tvrzení ne se 4 %.

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka číslo 12: Domníváte se, že status učitelské profese v ČR je na srovnatelné úrovni se zahraničím?

Odpovědi	Počet	%
Ano	28	6 %
Spíše ano	33	8 %
Nevím	76	18 %
Spíše ne	81	19 %
Ne	208	49 %

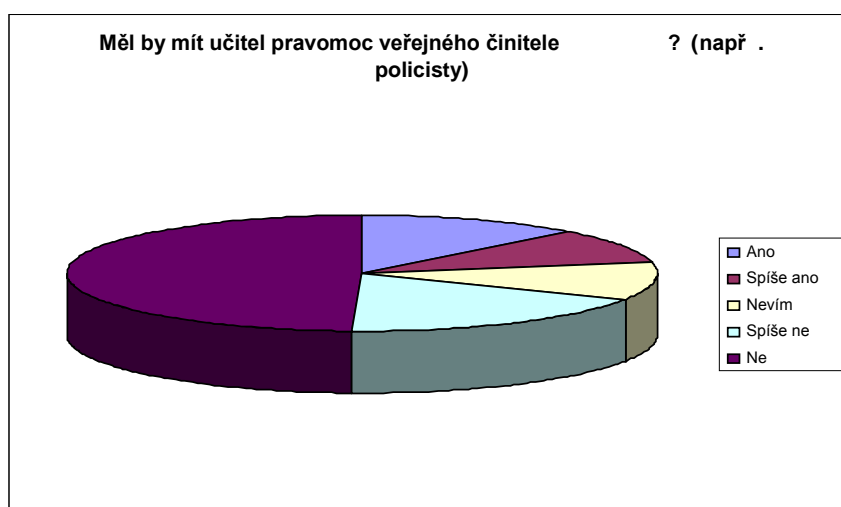
Graf číslo 12: Znázornění odpovědi na otázku číslo 10.

Otázkou číslo 10 zjišťuji, že největší počet odpovědí získalo tvrzení ne s 49 %. S markantním odstupem 19 % byla odpověď spíše ne, dále následovala odpověď nevím s 18 % a tvrzení spíše ano s 8 %. Nejmenší počet odpovědí mělo tvrzení ano a to 6 %.

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka číslo 13: Měl by mít učitel pravomoc veřejného činitele? (nap. policisty)

Odpovědi	Počet	%
Ano	52	12 %
Spíše ano	41	10 %
Nevím	45	11 %
Spíše ne	77	18 %
Ne	211	49 %

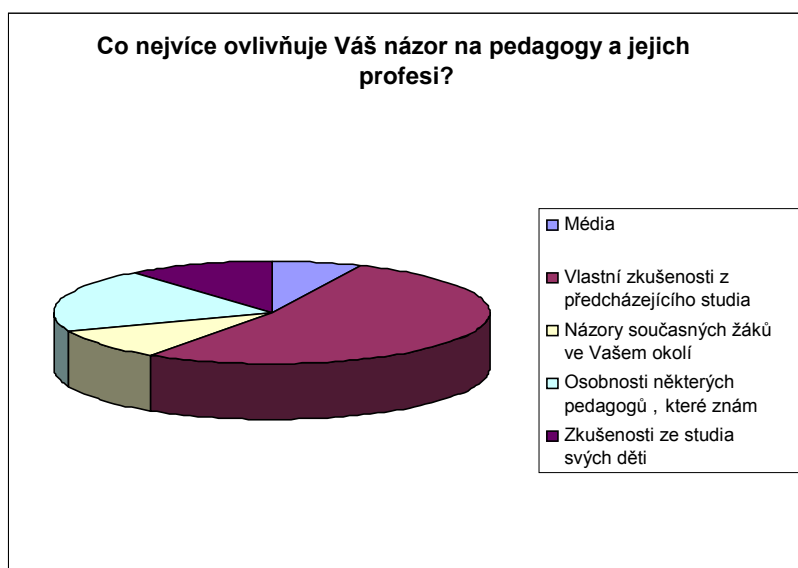
Graf číslo 13: Znázornění odpovědi na otázku číslo 11.

Otázkou číslo 11 zjišťuji, že 12 % respondentů na tuto otázku odpovědělo ano, 10 % respondentů odpovědělo spíše ano, 11 % respondentů odpovědělo nevím, 18 % respondentů spíše ne a 49 % respondentů ne.

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka číslo 14: Co nejvíce ovlivňuje Váš názor na pedagogy a jejich profesi?

Odpovědi	Počet	%
Média	28	6 %
Vlastní zkušenosti z předcházejícího studia	225	53 %
Názory současných žáků ve vašem okolí	42	10 %
Osobnosti některých pedagogů, které znám	85	20 %
Zkušenosti ze studia svých dětí	46	11 %

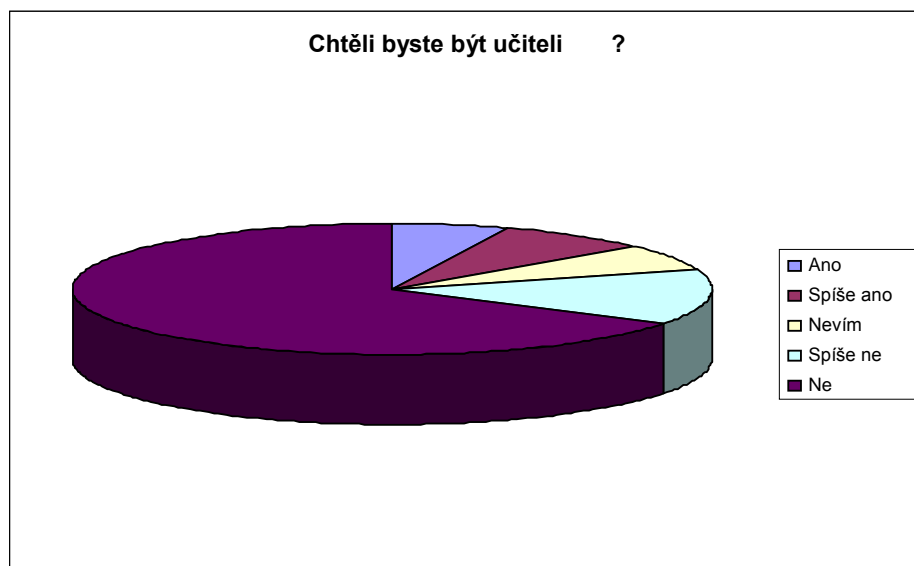
Graf číslo 14: Znázornění odpovědi na otázku číslo 12.

Otázkou číslo 12 zjišťuji, že největší vliv na názor respondentů má vlastní zkušenost z předcházejícího studia a to v 53 % dotázaných. 20 % respondentů je ovlivněno osobnosti některých pedagogů, které znají a 11 % zkušeností ze studia svých dětí. 10 % respondentů je ovlivněno názory současných žáků v jejich okolí a nejmenší počet dotázaných což je 6 % je ovlivněn médii.

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka číslo 15: Chtěli byste být učiteli?

Odpovědi	Počet	%
Ano	25	6 %
Spíše ano	33	8 %
Nevím	28	6 %
Spíše ne	58	14 %
Ne	282	66 %

Graf číslo 15: Znázornění odpovědi na otázku číslo 13.

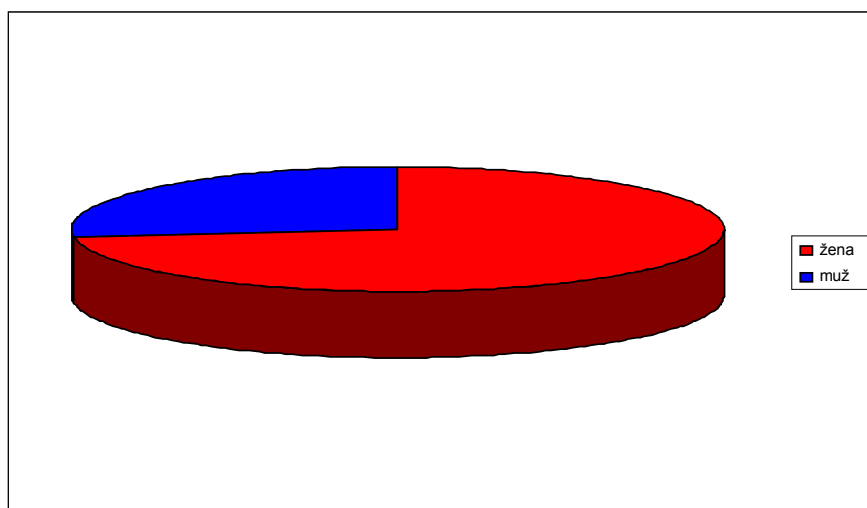
Otázkou číslo 13 zjišťuji, že 66 % respondentů odpovídá na otázku, zda by chtěli být učiteli ne. 14 % dotazovaných odpovídá spíše ne, 8 % dotazovaných spíše ano a stejný počet odpovědí 6 % ano a 6 % nevím.

Zdroj: Vlastní výzkum

5.9 Výsledky k výzkumu dotazníků pro pedagogy

Tabulka číslo 1: Demografické rozdělení respondentů dle pohlaví:

Pohlaví	Počet	%
Žena	122	73 %
Muž	45	27 %

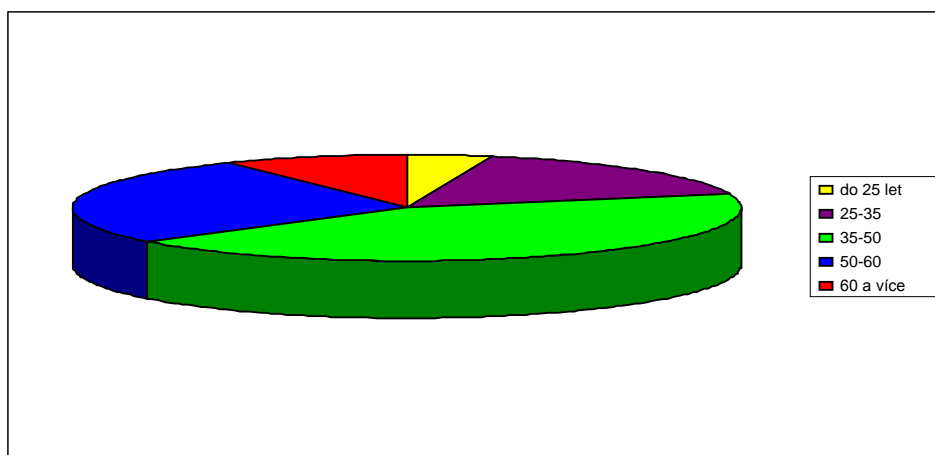
Graf číslo 1: Znázornění odpovědi na otázku číslo 0.1

Tímto zjišťuji, že průzkumu se zúčastnilo 73 % žen a 27 % mužů.

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka číslo 2: Demografické rozdělení respondentů podle věku:

Věk	Počet	%
Do 25 let	7	4 %
25 – 35 let	28	17 %
35 – 50 let	72	43 %
50 – 60 let	45	27 %
60 a více let	15	9 %

Graf číslo 2: Znázornění odpovědi na otázku číslo 0.2

Tímto zjišťuji, že průzkumu se zúčastnilo 4 % pedagogů ve věku do 25 let, 17 % pedagogů ve věku od 25 – 35 let, 43 % pedagogů od 35 do 50 let, 27 % ve věku 50 – 60 let a 9 % ve věku 60 a více let. Zdroj: Vlastní výzkum.

Tabulka číslo 3: Je pro Vás Vaše povolání atraktivní?

Odpovědi	Počet	%
Ano	55	33 %
Spíše ano	74	44 %
Nevím	10	6 %
Spíše ne	23	14 %
Ne	5	3 %

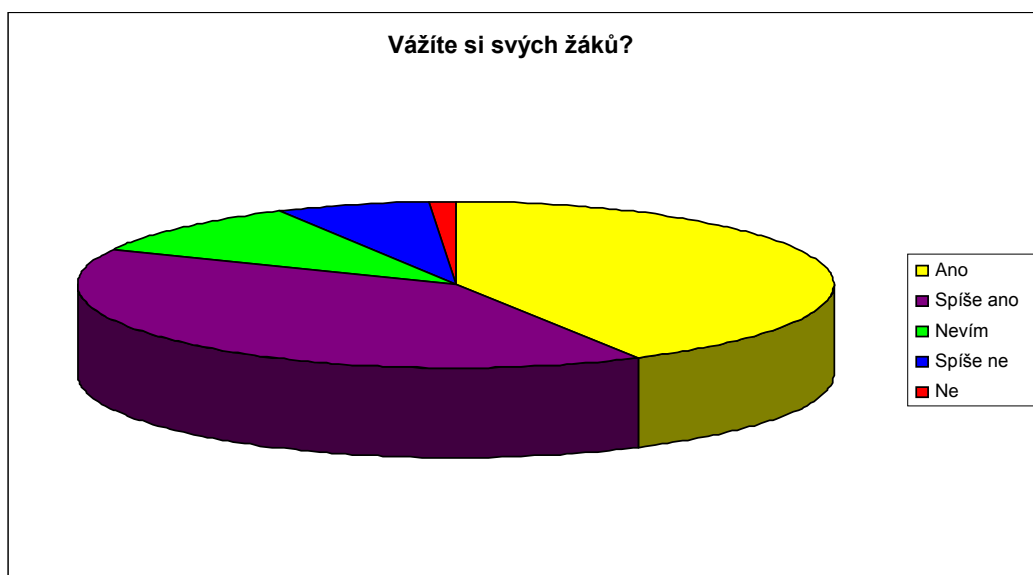
Graf číslo 3: Znázornění odpovědi na otázku číslo 1.

Odpovědi na otázku číslo 1 zjišťují, že největší počet odpovědí a to 44 % pedagogů získala možnost spíše ano. 33 % pedagogů odpovídá ano, 14 % spíše ne, 6 % nevím a nejméně 3 % s odpovědí ne.

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka číslo 4: Vážíte si svých žáků?

Odpovědi	Počet	%
Ano	70	42 %
Spíše ano	67	40 %
Nevím	17	10 %
Spíše ne	11	7 %
Ne	2	1 %

Graf číslo 4: Znázornění odpovědi na otázku číslo 2.

Odpovědi na otázku číslo 2 zjišťují, že 42 % pedagogů odpovídá ano, 40 % spíše ano, 10 % nevím, 7 % spíše ne a 1 % ne.

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka číslo 5: Máte dostatek volného času pro sebe, rodinu a své přátele?

Odpovědi	Počet	%
Ano	36	22 %
Spíše ano	69	41 %
Nevím	12	7 %
Spíše ne	40	24 %
Ne	10	6 %

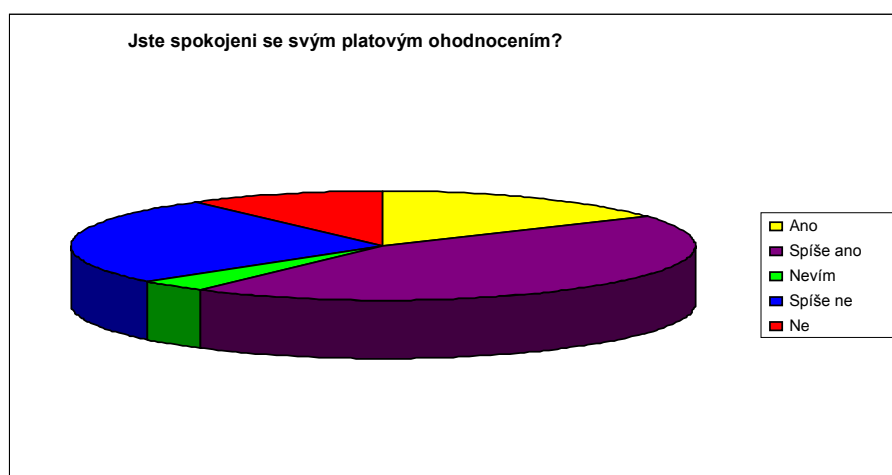
Graf číslo 5: Znárodnění odpovědi na otázku číslo 3.

Odpovědi na otázku číslo 3 zjišťují, že nejvíce pedagogů odpovědělo na tuto otázku spíše ano a to v celých 41 %. Na druhém místě se umístila odpověď spíše ne, která činí 24 %. Následuje odpověď ano zastoupena 22 %, nevím 7 % a ne 6 %.

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka číslo 6: Jste spokojeni se svým platovým ohodnocením?

Odpovědi	Počet	%
Ano	27	16 %
Spíše ano	73	44 %
Nevím	6	4 %
Spíše ne	44	26 %
Ne	17	10 %

Graf číslo 6: Znázornění odpovědi na otázku číslo 4.

Odpovědi na otázku číslo 4 zjišťují, že 44 % pedagogů odpovědělo spíše ano, 26 % spíše ne, 16 % ano, 10 % ne a 4 % nevím.

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka číslo 7: Domníváte se, že všeobecná úroveň znalostí žáků klesá?

Odpovědi	Počet	%
Ano	75	45 %
Spíše ano	60	36 %
Nevím	19	11 %
Spíše ne	10	6 %
Ne	3	2 %

Graf číslo 7: Znázornění odpovědi na otázku číslo 5.

Odpovědi na otázku číslo 5 zjišťují, že 45 % pedagogů odpovědělo ano, 36 % spíše ano, 11 % nevím, 6 % spíše ne a 2 % ne.

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka číslo 8: Myslíte si, že učitelské povolání je na rozdíl od jiných více vystaveno stresu a psychickému napětí?

Odpovědi	Počet	%
Ano	85	51 %
Spíše ano	59	35 %
Nevím	15	9 %
Spíše ne	6	4 %
Ne	2	1 %

Graf číslo 8: Znárodnění odpovědí na otázku číslo 6.

Odpovědí na otázku číslo 6 zjišťují, že největší počet odpovědí měla možnost ano a to 51 %. Nejméně odpověď ne 1 %. Odpověď spíše ano měla 35 %. Nevím 9 %, spíše ne 4 %.

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka číslo 9: Domníváte se, že prestiž učitelského povolání klesá?

Odpovědi	Počet	%
Ano	79	47 %
Spíše ano	67	40 %
Nevím	10	6 %
Spíše ne	8	5 %
Ne	3	2 %

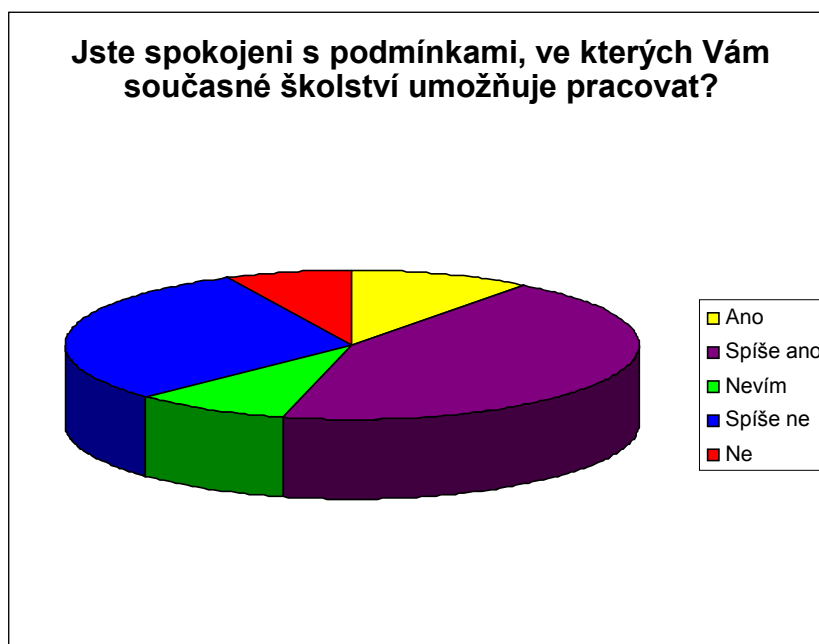
Graf číslo 9: Znárodnění odpovědi na otázku číslo 7.

Odpovědi na otázku číslo 7 zjišťují, že 47 % dotazovaných pedagogů odpovědělo ano, 40 % spíše ano, 6 % nevím, 5 % spíše ne, 2 % ne.

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka číslo 10: Jste spokojeni s podmínkami, ve kterých Vám současné školství umožňuje pracovat?

Odpovědi	Počet	%
Ano	17	10 %
Spíše ano	73	44 %
Nevím	15	9 %
Spíše ne	50	30 %
Ne	12	7 %

Graf číslo 10: Znázornění odpovědi na otázku číslo 8.

Odpovědi na otázku číslo 8 zjišťují, že 10 % pedagogů odpovědělo ano, 44 % spíše ano, nevím 9 %, spíše ne 30 %, ne 7 %.

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka číslo 11: Jste ve svém povolání profesně velmi zatíženi?

Odpovědi	Počet	%
Ano	37	22 %
Spíše ano	103	62 %
Nevím	10	6 %
Spíše ne	16	9 %
Ne	1	1 %

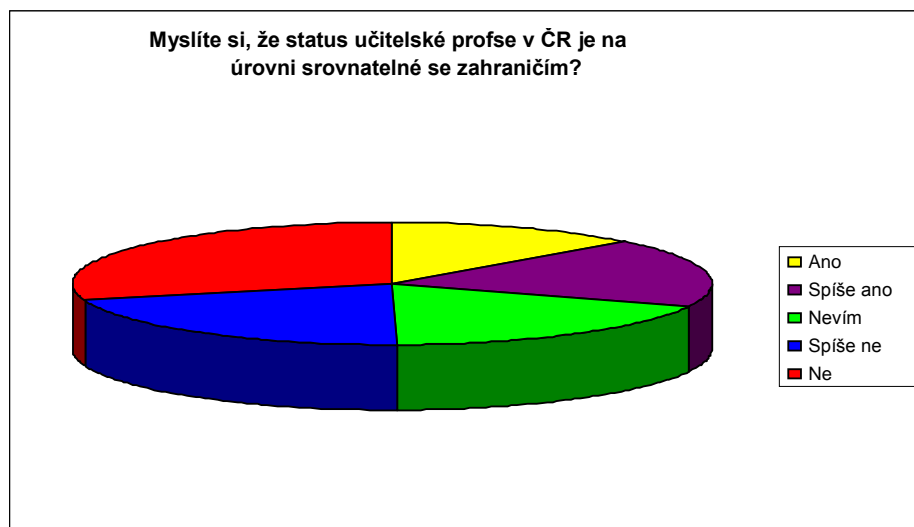
Graf číslo 11: Znázornění odpovědi na otázku číslo 9.

Odpovědi číslo 9 zjišťují, že 22 % pedagogů odpovědělo ano, 62 % spíše ano, 6 % nevím, 9 % spíše ne a 1 % ne.

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka číslo 12: Myslíte si, že status učitelské profese v ČR je na srovnatelné úrovni se zahraničím?

Odpovědi	Počet	%
Ano	22	13 %
Spíše ano	30	18 %
Nevím	31	19 %
Spíše ne	35	21 %
Ne	49	29 %

Graf číslo 12: Znázornění otázky číslo 10.

Odpoovědi na otázku číslo 10 zjišťují, že 13 % pedagogů odpoovědělo ano, 18 % spíše ano, 19 % nevím, 21 % spíše ne, 29 % ne.

Zdroj: Vlastní výzkum.

Tabulka číslo 13: Příklad byste si mít pravomoc, kterou má veřejný činitel? (např. policista aj.)

Odpoovědi	Počet	%
Ano	48	29 %
Spíše ano	45	27 %
Nevím	43	26 %
Spíše ne	24	14 %
Ne	7	4 %

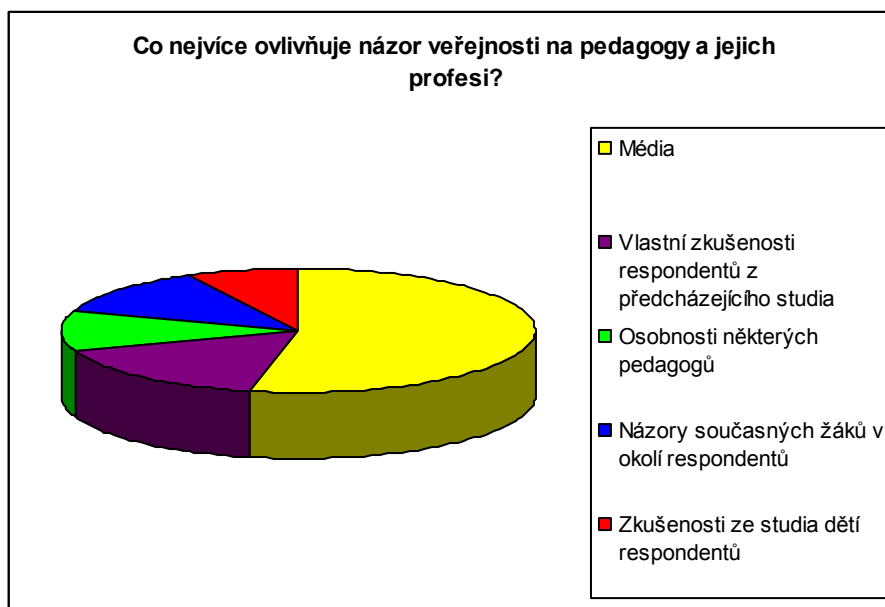
Graf číslo 13: Znárodnění odpovédi na otázku číslo 11.

Odpovédi na otázku číslo 11 zjišťují, že 29 % pedagogů odpovédělo na tuto otázku ano, 27 % spíše ano, 26 % nevím, 14 % spíše ne a 4 % ne.

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka číslo 14: Co nejvíce ovlivňuje názor veřejnosti na pedagogy a jejich profesi?

Odpovédi	Počet	%
Média	89	53 %
Vlastní zkušenosti respondentů z předcházejícího studia	27	16 %
Osobnosti některých pedagogů	18	11 %
Názory současných žáků v okolí respondentů	20	12 %
Zkušenosti ze studia dětí respondentů	13	8 %

Graf číslo 14: Znázornění otázky číslo 12.

Odpovědi na otázku číslo 12 zjišťují, že 53 % pedagogů se domnívá, že nejvíce veřejnost v názoru na pedagogy ovlivňují média. 16 % pedagogů se domnívá, že jsou to vlastní zkušenosti respondentů z předcházejícího studia. 12 % pedagogů se pak domnívá, že jsou to názory současných žáků v okolí respondentů. 11 % je přesvědčeno, že to jsou osobnosti některých pedagogů a 8 %, že se jedná o zkušenosti ze studia dětí respondentů.

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka číslo 15: Kdybyste si měl/a znovu vybrat své povolání, zvolil/a byste si tuto profesi?

Odpovědi	Počet	%
Ano	45	27 %
Spíše ano	49	29 %
Nevím	33	20 %
Spíše ne	30	18 %
Ne	10	6 %

Graf číslo 15: Znárodnění odpovědi na otázku číslo 13.

Odpovědi na otázku číslo 13 zjišťují, že 27 % pedagogů odpovědělo ano, 29 % pedagogů spíše ano, 20 % nevím, 18 % spíše ne a 6 % ne.

Zdroj: Vlastní výzkum

5.10 Vyhodnocení předpokladů

V kvantitativním průzkumu jsem se zaměřila na vlastní názory respondentů ve vztahu k učitelské profesi a také na vlastní názory pedagogů ke svému povolání a podmínkám ve kterých pracují.

5.10.1 Vyhodnocení předpokladu číslo 1.

Předpokládám, že respondenti budou mít učitelskou profesi v úctě a budou si vážit pedagogů.

Otázkou číslo 2 v dotazníku pro nepedagogickou veřejnost zjišťuji, že na dotaz zda si respondenti váží učitelského povolání, odpovědělo ano 68 % dotazovaných, 21 % spíše ano, 4 % nevím, 3 % spíše ne, 4 % ne.

Závěr k předpokladu 1: Na základě odpovědi respondentů a jejich následného přenesení do grafu číslo 4 potvrzují svůj předpoklad, že respondenti na Jesenicku mají učitelskou profesi v nadpoloviční většině v úctě.

5.10.2 Vyhodnocení předpokladu číslo 2.

Předpokládám, že většina dotazovaných respondentů by nechtěla vykonávat učitelské povolání.

Otázkou číslo 13 v dotazníku pro nepedagogickou veřejnost zjišťuji, že 66 % respondentů odpovídá na otázku, zda by chtěli být učiteli ne. 14 % dotazovaných odpovídá spíše ne, 8 % dotazovaných spíše ano a stejný počet odpovědí 6 % ano a 6 % nevím.

Závěr k předpokladu 2: Na základě odpovědi respondentů a jejich následného přenesení do grafu číslo 15 potvrzují svůj předpoklad, že většina dotazovaných respondentů by nechtěla vykonávat učitelské povolání.

5.10.3 Vyhodnocení předpokladu číslo 3.

Předpokládám, že pedagogové své povolání považují ve většině případů za atraktivní.

Otázkou číslo 1 v dotazníku pro pedagogy zjišťuji, že největší počet odpovědí a to 44 % pedagogů získala možnost spíše ano. 33 % pedagogů odpovídá ano, 14 % spíše ne, 6 % nevím a nejméně 3 % s odpovědí ne.

Závěr k předpokladu 3: Na základě odpovědi mohu konstatovat, že se můj předpoklad splnil, protože 44 % pedagogů odpovědělo na výše uvedenou otázku spíše ano a 33 % ano. Graf číslo 3 tedy znázorňuje 77 % pozitivních odpovědí, což je velmi kladný výsledek šetření.

5.10.4 Vyhodnocení předpokladu číslo 4.

Předpokládám, že většina dotazovaných pedagogů nebude spokojeno se současnými podmínkami, ve kterých pracuje.

Na otázku číslo 8 v dotazníku pro pedagogy, zda jsou spokojeni s podmínkami, ve kterých jim školství umožňuje pracovat, se dozvídám, že 10 % pedagogů odpovědělo ano, 44 % spíše ano, nevím 9 %, spíše ne 30 % a ne 7 %.

Závěr k předpokladu 4: Na základě vyhodnocení odpovědi konstatuji, že se můj předpoklad nesplnil, protože 44 % pedagogů odpovědělo spíše ano, z čehož vyplývá, že Jeseničtí učitelé jsou spokojeni s podmínkami pro svou práci.

5.11 Výsledky k anketnímu šetření

V následující části kvalitativního výzkumu bylo provedeno vyhodnocení anketních otázek, na které odpovědělo šestnáct dotazovaných pedagogů. Konkrétní odpovědi, které jsou uvedené v přílohách, nebyly jakýmkoliv způsobem upraveny. Sloužily jako podklady k následujícím výsledkům.

5.11.1 Vyhodnocení otázky číslo 1.

V čem je podle Vás největší problém toho, že úroveň znalostí žáků klesá?

Ve výsledku tohoto šetření vyplynulo, že prioritní příčiny vidí pedagogové ve dvou faktorech. První je dysfunkce rodiny, která se dotýká nedůslednosti rodičů v dohledu na své děti v domácí přípravě. Je však také zmíněn názor, že se nemusí vždy jednat o nedbalost, ale vytíženost rodičů, kteří jsou příliš pohlceni povinnostmi v zaměstnání, které jim přináší ekonomické zabezpečení. Druhým faktorem, který se umístil mezi nejvíce jmenovanými, byla malá motivace žáků a jejich nezáměr ve výuce. V současnosti se ztrácí povinnost pro studenta být aktivní ve výuce a celkově ve studiu. Na druhém místě se umístily počtem četností také dva názory. Patří mezi ně získávání informací na internetu, kterým jsou znalosti nahrazovány a opakování pouček je považováno za vědomosti. Ve druhém případě učitelé sebekriticky poukazují na chyby, kterých se dopouští ve svých vlastních řadách. Je to především nízká náročnost ze strany pedagoga na žáka a malá aktivita, kterou do hodin investují. Je poukázáno i na malou odbornost, kterou současní pedagogové mají. Následující odpovědi se ve výzkumu umístily ve stejném počtu a jsou řazeny na pomyslné třetí místo. Žáci jsou pod tlakem vysokých nároků ve společnosti a pod přetlakem informací nejsou schopni vnímat jejich

důležitost. Kritiku si získala i tvorba školních vzdělávacích plánů, které nejsou jednotné ve všech školách, ročnících a předmětech. Znalosti stejně starých dětí ve stejných ročnících na různých místech republiky proto mohou být diametrálně rozlišné. Dalším faktorem je možnost nedokončení devátého ročníku a fakt, že lze dále pokračovat na vyšších stupních vzdělání. Poukázáno bylo i na studium na středních školách, aniž by žáci splňovali intelektuální předpoklady pro tento stupeň vzdělání. Výše uvedené jevy působí tedy v oblasti školství velmi chaoticky a vrhají negativní pohled na tento resort. Poukázáno bylo však i na malé vzdělání ve společnosti a její morální úpadek, který celkově nedoceňuje práci učitelů a nebudí respekt k této profesi ani u dospělých, ani u dětí.

5.11.2 Vyhodnocení otázky číslo 2.

Jaké máte návrhy na odstranění stresu a zátěže v učitelské profesi?

Dominantní odpovědi na tuto otázku, byly návrhy, týkající se lázeňských a relaxačních pobytů, návštěv wellness center, školení proti profesnímu vyhoření, nebo kurzů týkajících se relaxačních technik, nebo návštěv vizážistů, které by finančně podporovala škola. Druhými nejčastěji zmiňovanými faktory, které by odstranily stres a zátěž v učitelském povolání byly požadavky na asistenty pro pedagogy, kteří by jim pomohli s administrativou, nebo držení dozorů. Přemíra administrativní práce byla také považována za faktor, který zatěžuje učitele v jejich zaměstnání a čas, který je věnován této činnosti posléze chybí v kvalitní přípravě na hodiny, které nejsou v takové kvalitě, jaké by si žáci zasloužili. Na tento fakt navazuje také potřeba školení, které by bylo propláceno a pedagogové by se mohli sebevzdělávat. Kritizována byla i tvorba školních vzdělávacích programů.

Poukázáno bylo dále na nutnost zkvalitnění zázemí školy, zlepšení osobní komunikace mezi učiteli a vstřícnosti ze strany vedení. Stres by omezila také jistota zaměstnání i při klesajícím počtu žáků.

Potřeba zvýšit pravomoc učitelů by mohla dosáhnout vzájemného respektu ve vztazích učitelů, žáků a rodičů. Posledním návrhem se stal kariérní systém a zlepšení finanční situace pedagogů.

5.11.3 Vyhodnocení otázky číslo 3

Jak by se měla zvýšit prestiž učitelského povolání?

Výzkumné šetření zde ukázalo jednoznačné a nezpochybnitelné výsledky. Učitelé jsou přesvědčeni, prestiž se zvýší tehdy, zvýší-li se i finanční ohodnocení učitelské profese a platy budou na srovnatelné úrovni s lékaři, nebo právníky. Dále by to mohl umožnit i kariérní postup, který by měl být podmíněn celoživotním vzděláním. Učitelé by měli mít funkci veřejných činitelů a měla by se jim zvýšit pravomoc. Problém, který byl často zmiňován, se však dotýká i současné společnosti na Jesenicku. Zdejší společnost neumí docenit inteligenci a vzdělání celkově. Tento postoj je zanesen již ve výchově v rodinách, kdy jsou učitelé degradováni samotným charakterem svého povolání. Prestiž se zvýší jen tehdy, když bude vzdělání považováno za důležité. V ten okamžik se zvýší i váha učitelské profese. Kritika však patří i samotným učitelům, kteří by na sobě měli více pracovat a svou důležitost by měli umět dát společnosti řádně najevo. Dále by se neměli zatěžovat zbytečnými činnostmi a na práci, která je brzdí, od podstatné náplně jejich povolání by se měli zaměstnat ve školství lidé s nižším vzděláním. Poslední problém, na který bylo poukázáno, se týkal mentality celé české společnosti. V případě, že trendem zůstane poukazování a vyzdvihování nezdaru a neúspěchu před úspěchem, jak tomu často bývá například v médiích, nebude možné dočkat se zlepšení ani v úhlu pohledu na učitelskou profesi.

5.11.4 Vyhodnocení otázky číslo 4

Jak byste změnili podmínky, aby se status českého školství vyrovnal statusu školství v zahraničí?

Návrh řešení, který v této anketní otázce převažoval, se týkal jednoznačně větší finanční dotace do školství v podobě navýšení platů, přidělení pravidelných odměn a tím motivací mladých učitelů ke vstupu do školství. Poukázáno bylo i na vhodnější rozložení financí a zabránění úniku peněz do zbytečných projektů, mezi které byly jmenovány i státní maturity. Kritiku získal i fakt, že ve školství pracují senioři, kteří brání vstupu mladým pedagogům do své profese.

Druhým návrhem, který se často objevoval byl požadavek na asistenty pro učitele. Ti by měli pomáhat především s administrativními záležitostmi a učitel by měl tím pádem více času na kvalitnější přípravy a propracovanější výuku.

Třetí nejčastěji jmenovanou možností byl názor, který se týkal vnímání školy, který současná společnost má. Škola by měla být brána jako partner a nikoliv jako služba.

Další změna podmínek by dle dotazovaných pedagogů nastala tehdy, pokud by se zvýšila stabilita a suverenita školství a na děti by byla kladena větší zodpovědnost za své jednání, jako je tomu například ve skandinávských zemích. Obtíže jsou viděny také v tom, že závěrečné zkoušky jsou prováděny pouze v rámci škol a výsledky jsou připisovány učitelům, nikoliv žákům. Dále by se podle návrhu kvalita českého školství zlepšila tím, že by se na příslušné typy škol měli přijímat žáci s odpovídajícími studijními výsledky, ve třídách by se měly snížit počty žáků, učitelům ubrat hodiny a vedení by mělo podporovat samostudium učitelů v cizích jazycích.

5.11.5 Vyhodnocení otázky číslo 5.

V čem vidíte stěžejní problém ve vztahu jesenické společnosti ke školství?

Výzkum ukázal jednoznačně na špatné faktory, které jsou typické pro zdejší kraj. Vysoká nezaměstnanost, nízké platy, odliv vysokoškolsky vzdělaných lidí do jiných oblastí republiky, nebo odchod do jiných oborů, které nejsou spojené se školstvím. Například učitelé cizích jazyků se dostávají do firem se zahraničním stykem. Dále je to sociální nestabilita občanů a celková letargie, která doléhá na rodinu, posléze na děti a to vše se přenáší na učitele, kterým se nevěří a jejich práce je degradována.

Jako druhý nejčastější jev, který komplikuje vztah společnosti tohoto regionu ke školství, byla jmenována mentální omezenost zdejších lidí. Nevzdělaní rodiče nemohou vést děti ke vzdělání a motivovat je tím k lepším studijním výkonům. Neznalost školské problematiky pak v laické veřejnosti vyvolává pocit, že učitelé jsou, dle názorů dotazovaných pedagogů, jen dobře placené vyžírky, které mají dva měsíce prázdnin a velké množství volna. Tyto názory pak vytváří celkově pohrdání vzděláním.

Dalším často jmenovaným podmětem se stalo přesunutí povinností z rodiny na školu. Učitel by měl dokázat dělat v některých případech zázraky a dovést k vynikajícím studijním výkonům i ty žáky, kteří nejeví zájem o školu.

Poslední překážka, v dobrých vztazích jesenické společnosti ke školství, byla viděna ve velkém počtu škol na tak malý okres. Dochází poté ke konkurenci a mnohdy i k nekalé soutěživosti mezi školami. Absolventi nemají možnost na trhu práce získat uplatnění, narůstá

nezaměstnanost a i toto je faktor, který vrhá negativní pohled na školy. Dle názorů rodičů, nejsou dostatečně schopné připravit studenty k úspěšnému získání zaměstnání.

5.12 Návrhy na zlepšení situace ve školství

Výsledky kvantitativního i kvalitativního výzkumu samy poukázaly na některé problémové jevy, které pedagogy tíží v jejich povolání. Návrhy řešení na zlepšení situace ve školství jsou tedy v některých případech jasně definované od samotných učitelů.

Prvním návrhem na zlepšení je zesílení spolupráce rodiny a školy. Jak bylo zmíněno výše, rodina očekává, že škola bude zvládat především výchovné problémy se žáky. Ze sociálního hlediska je jasně viditelné, jak důležitou funkci musí v současnosti plnit rodina, která by měla mít oba rodiče a ti se bezpodmínečně musí věnovat svým dětem i přes pracovní vytížení, které po nich současná ekonomická situace neúprosně vyžaduje. Sociální politika státu by měla dohlížet na to, aby se zveřejňovala a neustále zdůrazňovala důležitost správně fungující rodiny.

Druhým faktorem je zesílení pravomocí pedagogů ve své profesi a ta musí být zanesena v legislativě. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy by mělo dbát na úpravu zákonů a jasně stanovit pravidla, která bude respektovat pedagogická i nepedagogická společnost. Pokud bude mít učitel pravomoci vycházející ze zákona, jako má například policista, nebo lékař, stoupne profese pedagogů na důstojnou úroveň a toto povolání se stane váženým a uznávaným v očích naší společnosti.

Třetí návrh, který by zajistil zlepšení situace je přístup učitelů k povolání samotnému. Tato profese se stala do jisté míry posláním. Vychovávat generaci mladých lidí je jedna z nejzodpovědnějších činností ve společnosti vůbec. Proto by se měl každý člověk, který bude chtít vykonávat toto zaměstnání, zamyslet, zda je vhodnou osobou pro tuto funkci a bude dobře plnit veškeré nároky, které plynou z role učitele. Doporučila bych i vysokým školám u přijímacích zkoušek provádět pohovory, které by měly zjistit příčinu a motivaci člověka vykonávat toto povolání.

Čtvrtý faktor, ovlivňující kvalitu školství je preferování mladých učitelů a dodržování odchodu pedagogů důchodového věku ze svého zaměstnání. Je ale nutné si uvědomit, že vše by mělo probíhat v určité harmonii. Doporučuji dát začínajícím pedagogům, kteří jsou čerstvými absolventy vysokých škol pedagogického zaměření zavádějícího učitele staršího věku, který by mohl předat celoživotní zkušenosti mladší generaci. Došlo by

k ideálnímu propojení nejnovějších poznatků u mladých učitelů a praxe ze strany kantorů předdůchodového věku, která nemůže být naučena na žádné vysoké škole. Konečný výsledek by mohl zabránit zbytečným chybám v profesi nových učitelů, zlepšit proces výuky a zdokonalit celkovou úroveň školství.

Pátým bodem je zrušení školních vzdělávacích programů a navrácení zpět osnov. Zvyšováním stále většího počtu kritiky na vzdělávací programy jak ze strany učitelů, tak ze strany rodičů způsobuje negativní hodnocení celého vzdělávacího systému.

Šestým návrhem se stává důrazné navýšení finančního rozpočtu celého školství. Povolání učitele se nestane nikdy atraktivním, pokud jeho plat bude po odečtení všech srážek činit kolem 14 000 Kč.

Sedmým faktorem, který by učitelům zmírnil jejich pracovní vypětí, je přidělení osobních asistentů. Ti by drželi dozory o přestávkách, pomáhali s administrativou, přípravou na hodiny a byli využiti i na školní výlety a exkurze v rámci pedagogických dozorů.

Poslední z navrhovaných možností spočívá v úhlu pohledu pedagogů na svou profesi. Jestliže se učitelé nebudou umět postavit ke svému povolání hrdě a nedají společnosti a celému systému najevo svou důležitost, kterou svým povoláním vykonávají, nemohou očekávat pozitivní změny.

ZÁVĚR

Cílem mé práce bylo pravdivě informovat o skutečném názoru na současnou situaci ve školství ze strany pedagogické i nepedagogické veřejnosti na Jesenicku a zjistit na základě ankety pro pedagogy příčiny nejčastěji se vyskytujících problémových jevů v oblasti školství, vytvořit návrhy řešení problémových faktorů, které vyplynuly z ankety a po obhájení diplomové práce nabídnout výsledky tohoto průzkumu ředitelům a ředitelkám zdejších základních škol, středních škol a gymnázií.

Dotazník pro respondenty vyplnilo 426 osob z toho 230 mužů a 196 žen. Demografické údaje ukázaly, že nejpočetnější skupinu dotazovaných tvořili lidé ve věku mezi 35 a 50 lety.

Dotazník pro učitele vyplnilo celkem 167 kolegů z toho 122 žen a 45 mužů. Z demografického hlediska odpovědělo nejvíce učitelů ve věku 35 až 50 let.

Jako pozitivní hodnotím předpoklad číslo 1. Výzkumem potvrzují, že nepedagogická veřejnost má v úctě pedagogickou profesi a váží si tohoto povolání. Z toho vyplívá i pozitivní hodnocení předpokladu číslo 2. 66 % dotazovaných respondentů z nepedagogické veřejnosti by nechtělo vykonávat povolání učitele, z čehož lze předpokládat, že si společnost uvědomuje náročnost a specifčnost této profese. Můj předpoklad se splnil i ve třetím případě, kdy jsem výzkumem dokázala, že pro většinu pedagogů je jejich povolání atraktivní a to u 44 % dotazovaných.

Stanovený předpoklad číslo 4 se však nesplnil. Výzkum ukázal, že 44 % pedagogů odpovědělo, spíše ano, na otázku zda jsou spokojeni s podmínkami, ve kterých pracují. I přes to, že tento předpoklad nebyl splněn, považuji odpověď za velmi pozitivní, protože můžeme tvrdit, že situace v podmínkách vytvořených pro školství je v jesenické oblasti dobrá.

Kvalitativní výzkum byl tvořen pomocí ankety, která obsahovala pět otevřených dotazů a vyplnilo ji 16 vybraných pedagogů. Anketní otázky nebyly vytvořeny náhodně, ale staly se reakcí na dotazník pro učitele. Výsledky tohoto šetření, byly okomentovány ve výzkumu v bodech 5.11.1 – 5.11.5. V přílohách se nachází jednotlivé komentáře dotazovaných pedagogů ke každé otázce. Mým kolegům patří poděkování za upřímnost a otevřenost, se kterou anketu vyplnili. Lituji toho, že návratnost anketního šetření nebyla v takové míře, jakou jsem očekávala. Početnější anketní výsledky by zajisté byly zajímavější a daná problematika hlouběji prozkoumána. Tuto kapitulu uzavírají návrhy na zlepšení situace ve školství, které byly vytvořeny z výsledků kvalitativního i kvantitativního výzkumu.

V závěru své diplomové práce zjišťuji, že jesenické školství má pedagogy, kteří si váží svých žáků, jsou spokojeni s povoláním, které si pro život vybrali a podmínky pro jejich práci jsou uspokojivé.

Nepedagogická veřejnost si váží učitelské profese a ve většině případů si uvědomuje zodpovědnost, kterou toto povolání přináší. Neznalost hlubší problematiky ve školství, kterou respondenti měli, však nemusí být neměnným stavem a v případě dobré spolupráce školy a veřejnosti může dojít k velmi kvalitnímu provázání obou sfér.

Dobré základy by mohly vytvořit v pedagogické i nepedagogické společnosti počátek pro budování kvalitního školství na Jesenicku. Je však třeba zdůraznit, že se musí bezpodmínečně zapojit především ekonomická, sociální, kulturní i zdravotnická politika státu a vybudovat podmínky, které přispějí ke zlepšení stávající situace.

POUŽITÁ LITERATURA

BANAŠ, Marek. *Jeseníky: chráněná krajinná oblast*. 1. vyd. Editor Kateřina Kočí. Rožnov pod Radhoštěm: Správa CHKO Jeseníky, 2007, 211 s. ISBN 978-802-5415-610.

BERANOVÁ, Magdaléna. *Slované*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1988. 305 s., [32] s. obr. příl. Stopy, fakta, svědectví. Velké civilizace.

BLABLA, Jan. *Vývoj školství na Jesenicku v letech 1945 – 1955*. Středoškolská odborná činnost, gymnázium Jeseník, 2008/2009, 17. s. J 616.

BOČKOVÁ, Věra. *Vzdělávání - průvodní jev života*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, 49 s. Texty k otevřenému a distančnímu vzdělávání. ISBN 80-244-0441-9.

CIPRO, Miroslav. *Galerie světových pedagogů*. Praha: M. Cipro, 2002, 637 s. Prameny výchovy. ISBN 80-238-8003-9.

Čarodějnické procesy v 17. století na Jesenicku: stálá expozice Vlastivědného muzea Jesenicka = 17th Century Witch Trials in Jeseník Region : permanent exposition of the Homeland Studies Museum in Jeseník / libreto Jiří Vlček. Jeseník: Vlastivědné muzeum Jesenicka, 2012, 16 s. ISBN 978-80-87496-02-2.

DOLEŽAL, Jiří. *Česká kultura za protektorátu: školství, písemnictví, kinematografie*. 1. vyd. Praha: Národní filmový archiv, 1996, 284 p. ISBN 80-700-4085-8.

GROWKA, Květoslav, ed. *VIII. Svatováclavské česko-polsko-německé setkání v Jeseníku 2008: historický seminář na téma Osudové osmičky v dějinách Jesenicka 20. století: sborník referátů*. Jeseník: Vlastivědné muzeum Jesenicka, 2008. 102 s. ISBN 978-80-86388-65-6.

HÁBL, Jan a Kamil JANIŠ. *Přehled dějin pedagogiky*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, 113 s. ISBN 978-80-7435-044-3.

HRADILOVÁ, Jana. Katolická mateřská škola v Jeseníku 1886-1945. *Vlastivědné listy Slezska a severní Moravy*, 2011, 37(2), s. 10-12. ISSN 1213-3140.

HRADILOVÁ, Jana. *Odsun Němců z Frývaldova po roce 1945 ve světle českých pramenů a literatury*. 1. vyd. Šumperk: Vlastivědné muzeum Jesenicka, 1996. 68 s. Z historie a přírody Jesenicka; sv. 1. ISBN 80-238-0547-9.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

JANIŠOVÁ, Kamila a Žaneta KYLAROVÁ. *Školství ve vybraných obcích na Jeseníku v letech 1945 – 1955*. Středoškolská odborná činnost, gymnázium Jeseník, 1998/1999, 21. s., J 307.

KOLEKTIV AUTORŮ GYMNÁZIA JESENÍK, *Gymnázium Jeseník 1980 – 1981*. Jeseník, Gymnázium, 31 s., Z/J8.

KNOPP, Tomáš. *Předkládám na vědomí: Jesenícko 1945-1948*. 1. vyd. Jeseník: Základní článek Hnutí Brontosaurus Ještěř, 2004, 342 s., [16] s. barev. obr. příl. ISBN 80-239-3590-9.

KOČÍ, Josef. *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16.-18. století*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1973, 176 s., [16] s. obr. příl.

KOČKA, Miloš a Alois KUBÍK. *Vincenz Priessnitz: světový přírodní léčitel*. 1. vyd. Štítý: Veduta, 2006, 181 s. ISBN 80-864-3816-3.

KOČKA, Miloš. *Vinzenz Priessnitz: ein Lebensroman*. Překlad Minne Bley. Štítý: Veduta, 1999, 293 s. ISBN 80-901-5928-1.

MELZER, Miloš a Jindřich SCHULZ. *Vlastivěda šumperského okresu*. 1. vyd. Šumperk: Okresní vlastivědné muzeum, 1993, 585 s., [58] s. obr. příl. ISBN 80-850-8302-7.

NEUBAUEROVÁ, Michaela a Drahomír POLÁCH. *Zpráva o nevíře: o historii čarodějnických procesů Slezska a severozápadní Moravy*. 1. vyd. Šumperk: Jeseníky - Sdružení cestovního ruchu, 2010, 172 s. ISBN 978-809-0438-613.

PODLAHOVÁ, Libuše. *100 osobností pedagogiky a školství v českých zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, 254 p. ISBN 80-244-0313-7.

PRIESSNITZ, Vincenc et al. *Vincenz Priessnitz: (1799-1851): almanach k 200. výročí narození*. 1. vyd. Jeseník: Město Jeseník, 1999. 105 s. [37] s. obrazových příloh.

ROUSSEAU, Jean-Jacques a CACH, Josef, ed. J. J. Rousseau a jeho pedagogický odkaz: výbor z pedagogického díla. 1. vyd. Praha. Státní pedagogické nakladatelství, 1967, 158 s. [2] Z dějin pedagogiky.

SOMR, Miroslav. *Dějiny školství a pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, 360 s.

ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Hon na čarodějnice: západní a střední Evropa v 16.-17. století*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1986, 253 s. Členská knihnice.

TROJAN, Jan. *Kantoři na Moravě a ve Slezsku v 17.-19. století: jejich sociální postavení, společenská funkce a význam ve vývoji národní hudební kultury*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2000, 671 s. Prameny k dějinám a kultuře Moravy, č. 6. ISBN 80-727-5006-2.

VACÍNOVÁ, Tereza a Kamil JANIŠ. *Dějiny vzdělávání od antiky po Komenského*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009, 240 s. ISBN 978-80-86723-74-7.

VODÁKOVÁ, Alena a Olga VODÁKOVÁ. *Rod ženský: kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme?*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 356 p. ISBN 80-864-2918-0.

ZUBER, Rudolf. *Jesenicko: v období feudalismu do roku 1848*. 1. vyd. V Ostravě: Profil, 1966, 535 s., [20] s. obr. příl.

ZUBER, Rudolf. *Osídlení Jesenicka do počátku 15. století*. 1. vyd. Opava: Matice Slezská, 1972, 162 s.

ZEMAN, Vítězslav. *Začátky jesenického školství*. *Jesenický rozhled*, 27. 4. 1967, s. 3.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ADRES

[HTTP://PORTAL.MPSV.CZ/UPCR/KP/OLK/STATISTIKY](http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/olk/statistiky). [online]. [cit. 2013-04-07].

[HTTP://WWW.KR-OLOMOUCKY.CZ/CLANKY/DOKUMENTY/1184/VZ-SKOLNI-ROK-2010-2011.PDF](http://www.kr-olomoucky.cz/clanky/dokumenty/1184/vz-skolni-rok-2010-2011.pdf). [online]. [cit. 2013-04-07].

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha číslo 1 - Dotazník pro respondenty

Příloha číslo 2 - Dotazník pro pedagogy

Příloha číslo 3 - Anketa pro pedagogické pracovníky

Příloha číslo 4 - Odpovědi na anketní šetření

Příloha číslo 1 - Dotazník pro respondenty

DOTAZNÍK

Vážení respondenti,

jmenuji se Lenka Lukešová a jsem studentkou prvního ročníku magisterského studia oboru Pedagogika – sociální práce. Chtěla bych Vás požádat o vyplnění dotazníku, který je anonymní a Vámi poskytnuté informace budou sloužit k vypracování diplomové práce. Účelem tohoto dotazníku je vytvoření analýzy týkající se vztahu a názoru společnosti na Jesenicku k učitelské profesi.

Prosím o vyplnění všech otázek, jinak se tento dotazník stane neplatným. Vyhovující variantu označte křížkem. Každá otázka může mít pouze jednu odpověď.

Děkuji Vám za Vaši ochotu a trpělivost.

Hodící se označte křížkem   žena   muž

Kolik je Vám let?   1) do 25 let   2) 25-35   3) 35 – 50   4) 50 – 60   5) 60 a více

Je pro Vás učitelské povolání atraktivní?	Ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Ne
Vážíte si učitelské profese?	Ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Ne
Myslíte si, že učitelé mají dostatek volného času?	Ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Ne
Domníváte se, že jsou jeseničtí učitelé dostatečně finančně ohodnoceni?	Ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Ne
Myslíte si, že úroveň jesenického školství je dostatečně kvalitní?	Ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Ne
Domníváte se, že učitelské povolání je na rozdíl od jiných povolání více vystaveno stresu a psychickému napětí?	Ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Ne
Myslíte si, že prestiž učitelského povolání klesá?	Ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Ne
Myslíte si, že učitelská profese je na rozdíl od jiných některými faktory zvýhodněna?	Ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Ne

Je podle Vás učitelské povolání náročné?	Ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Ne
Domníváte se, že status učitelské profese v ČR je na srovnatelné úrovni se zahraničím?	Ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Ne
Měl by mít učitel pravomoc veřejného činitele?(nap. policisty)	Ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Ne
Co nejvíce ovlivňuje Váš názor na pedagogy a jejich profesi?	Média	Vlastní zkušenosti z předcházejícího studia	Názory současných žáků ve Vašem okolí	Osobnosti některých pedagogů, které znám	Zkušenosti ze studia svých dětí
Chtěli byste být učiteli?	Ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Ne

Příloha číslo 2 - Dotazník pro pedagogy

DOTAZNÍK

Vážení kolegové, kolegyně

jmenuji se Lenka Lukešová a jsem studentkou prvního ročníku magisterského oboru Pedagogika – sociální práce. Chtěla bych Vás požádat o vyplnění dotazníku, který je anonymní a Vámi poskytnuté informace budou sloužit k vypracování diplomové práce. Účelem tohoto dotazníku je vytvoření analýzy týkající se vztahu a názoru společnosti na Jesenicku k učitelské profesi.

Prosím o vyplnění všech otázek, jinak se tento dotazník stane neplatným. Vyhovující variantu označte křížkem. Každá otázka může mít pouze jednu odpověď.

Děkuji Vám za Vaši ochotu a trpělivost.

Hodící se označte křížkem   žena   muž

Kolik je Vám let?   1) do 25 let   2) 25-35   3) 35 – 50   4) 50 – 60   5) 60 a více

Je pro Vás Vaše povolání atraktivní?	Ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Ne
Vážíte si svých žáků?	Ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Ne
Máte dostatek volného času pro sebe, rodinu a své přátelé?	Ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Ne
Jste spokojeni se svým platovým ohodnocením?	Ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Ne
Domníváte se, že všeobecná úroveň znalostí žáků v současné době klesá?	Ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Ne
Myslíte si, že učitelské povolání je na rozdíl od jiných více vystaveno stresu a psychickému napětí?	Ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Ne
Domníváte se, že prestiž učitelského povolání klesá?	Ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Ne
Jste spokojeni s podmínkami, ve kterých Vám současné školství umožňuje pracovat?	Ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Ne

Jste ve svém povolání profesně velmi zatíženi?	Ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Ne
Myslíte si, že status učitelské profese v ČR je na srovnatelné úrovni se zahraničím?	Ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Ne
Přáli byste si mít pravomoc, kterou má veřejný činitel? (nap. policisté aj.)	Ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Ne
Co nejvíce ovlivňuje názor veřejnosti na pedagogy a jejich profesi?	Média	Vlastní zkušenosti respondentů z předcházejícího studia	Osobnosti některých pedagogů	Názory současných žáků v okolí respondentů	Zkušenosti ze studia dětí respondentů
Kdybyste si měl/a znovu vybrat své povolání, zvolil/a byste si tuto profesi?	Ano	Spíše ano	Nevím	Spíše ne	Ne

Příloha číslo 3 - Anketa pro pedagogické pracovníky

Anketa pro pedagogické pracovníky

Vážení kolegové a kolegyně,

dovoluji si Vás požádat o vyplnění ankety, která bude sloužit ke kvalitativnímu výzkumu, který je určen pro mou diplomovou práci. Prosím o pravdivé vyjádření, Vašich názorů a pocitů, které pro mne budou velkým přínosem v mém výzkumném šetření.

Děkuji za Váš čas a ochotu při práci na vyplňování této ankety.

Bc. Lenka Lukešová

1. V čem je podle Vás největší problém toho, že úroveň znalostí žáků klesá?
2. Jaké máte návrhy na odstranění stresu a zátěže v učitelské profesi?
3. Jak by se měla zvýšit prestiž učitelského povolání?
4. Jak by jste změnil podmínky, aby se status českého školství vyrovnal statusu školství v zahraničních zemích?
5. V čem vidíte stěžejní problém **ve vztahu** jesenické společnosti ke školství? (školství = školy, pedagogové atd.)

Příloha číslo 4 - Odpovědi na anketní šetření

Anketa

Odpovědi na otázku **číslo 1.**

V čem je podle Vás největší problém toho, že úroveň znalostí žáků klesá?

- 1) Současný trend – nic se neuč, vše si můžeš najít na internetu.
- 2) Přemíra zbytečných informací, které se na žáka valí ze všech stran a důležité i nedůležité věci se slívají v kopy informací, které žák už není schopen vnímat.
- 3) Dnešní „výkvět“ žije ve světě moderních technologií (počítače, play station. apod.) namísto toho, aby se pokoušeli přečíst např. knihu, doba je uspěchaná a rodiče nemají tolik „potřebného“ času na své děti.
- 4) Učitelé málo chtějí po žácích, leckteré předměty jsou na znalostech přímo závislé (jazyk – slovíčka, gramatika, matematika – vzorečky, sčítání, násobilka, rovnice).
- 5) Žáci nejsou dostatečně motivovaní, neustálé nejasnosti v oblasti školství, nedokončení 9.ročníku nebrání ve studiu na vyšších stupních vzdělání (proč získat základní vědomosti na základní škole).
- 6) Absence funkce rodiny, často neúplná rodina, nezaměstnanost rodičů, rodiče nemají čas věnovat se přípravě dětí do školy, protože jsou příliš zaměstnaní, někteří učitelé si chodí do školy jen pro plat.
- 7) Nemají zájem o učivo, nedostatečné vedení ze strany rodičů.
- 8) Odlišná tvorba ŠVP.
- 9) Přestalo se vyučovat drilem, jasně říct dětem, co musí umět se „našprtat“, klást důraz na opakované procvičení a něco v nich musí zůstat. Nemám nic proti moderním

metodám a hrám, ale ty by měly být jen zpestřením ve výuce, ne hlavním prostředkem. Pak, že děti málo čtou a píší ve školách.

- 10) Pokles vzdělání ve společnosti, rodiče posuzují člověka díky výši platu, ne podle toho co zná, střední školy dnes přijímají žáky bez ohledu na úroveň žáka. Mnoho lidí se domnívá, že místo vědomostí dnes stačí internet, což znamená, že se za znalosti považuje pouze papouškování pouček, častý přístup veřejnosti také je: Umí-li žák je chytrý, neumí-li je špatný učitel. Ze škol mizí povinnost žáků podílet se na aktivitě na svém vzdělání.
- 11) Nízká motivace učitelů, ne spolupráce ze strany rodičů a také v jejich nedůslednosti.
- 12) Chaos ve školství, záplava informací, důraz na kvantitu a ne na kvalitu, klesá odborná kvalita učitelů, protože se po nich chce všechno možné a nemají čas se věnovat své odbornosti.
- 13) Zájem o studium klesá, nároky společnosti se zvyšují.
- 14) V konzumní společnosti je dítě vychováváno v přesvědčení, že vše se dá koupit, ukrást, a všeho lze dosáhnout bez vlastní invence, takže, proč se učit?
- 15) Snížily se nároky na ZŠ, rodiče se nevěnují domácí přípravě svých dětí, vše nechávají na škole a učitelích.
- 16) Přetíženost tříd, přetěžování učitelů, nedostatečné společenské i finanční ohodnocení učitelů, nedostatečný respekt žáků vůči učitelům.

Anketa

Odpovědi na otázka **číslo 2.**

Jaké máte návrhy na odstranění stresu a zátěže v učitelské profesi?

- 1) Učitelům by se měli alespoň jednou za rok proplatit lázně, nebo relaxační pobyty ve wellnes atd.
- 2) Přidělení asistenta každému učiteli, aby nebyl pod tlakem v průměře úkolů.
- 3) Nemyslím si, že učitelská profese je o stresu a zátěži, já si svou práci užívám, doposud jsem se nesečkala s profesí, kde by jednou za čas stres a zátěž nebyly, záleží to také na konkrétní osobě, jak se k tomu postaví, škola jako organizace by měla nabízet více možností na relaxaci, proplácet lázeňské pobyty masáže, wellnes aj.
- 4) Nezatěžovat učitele tím, co nesouvisí s výukou, ať si nachystají hodiny a neblbnou s ŠVP, které stejně nemá moc smysl. (dřív byly dány osnovy a v podstatě tím byly dány i tématické plány).
- 5) Je třeba odstranit zbytečné papírování, je třeba dosáhnout vzájemného respektu, učitel x žák, učitel x rodič.
- 6) Zavedení kariérního systému, propracované školení pedagogických pracovníků, jistota zaměstnání i v případě klesajícího počtu žáků ve škole.
- 7) Spolupráce s kolegy, více času na relaxaci.
- 8) Zkvalitnit zázemí školy.
- 9) Na papírování mít asistenty ve škole a na „přihlouplé“ dozory .
- 10) Odstranit práci, kterou dělají učitelé navíc (ŠVP) – bez finančního ohodnocení v čase, který by mohli věnovat sebevzdělávání, nebo odpočinku. Posílení pravomocí učitele-

dnes je mnohem větší důvěra dávána dětem, učitel je považován za nepřítele, nikoliv partnera, klást větší důraz na to, co učitel dělá, než na délku jeho praxe (při finančním ohodnocení).

- 11) Zaplacení přesčasových hodin, by se učitelům práce vyplatila a nesnažili se práci vládnout pouze v oficiální pracovní době. Určitá míra stresu a zátěže k tomuto povolání určitě patří, taky proto jej nemůže vykonávat každý.
- 12) Permanentky na relaxcentra, návštěvy vizážisty, stylisty, poznávací zájezdy k sebevzdělávání, možnost zkrácení úvazků, možnost asistentů.
- 13) Mělo by být v zájmu školství přijímat více zaměstnanců do školských zařízení a tím snížit zátěž a množství povinností na pedagogické pracovníky. Škola by měla hradit relaxační pobyty, pro své pedagogické pracovníky (1x ročně).
- 14) Roky pedagogické praxe by měly být proloženy rokem k rekonvalescenci sil, to znamená, že by učitel například vyučoval pět let a pak by rok dělal úplně něco jiného. Po tomto roce „regenerace“, by se zase vrátil vyučovacího procesu.
- 15) Všichni vyučující spolu neumí komunikovat a jsou na „jedné lodi“, přístup vedení školy má být vstřícný.
- 16) Méně žáků ve třídě, pravidelné školení ohledně vyhoření – relaxační techniky.

Anketa

Odpovědi na otázku **číslo 3.**

Jak by se měla zvýšit prestiž učitelského povolání?

- 1) Kariérní postup.
- 2) Zvýšení platu.
- 3) Kariérní postup.
- 4) Pokud rodiče nebudou vychovávat své děti, tak učitelé stejně nic nezmění, pokud učitel bude moci hodnotit přípravu do školy – (nejen učení, ale i školní pomůcky, zájem rodičů o výsledky svých dětí), což už něco ovlivní, nap. sociální dávky, pak se prestiž zvedne. Odpovídající plat srovnatelný s jinými vysokoškolskými profesemi – soudci, strojaři, lékaři aj.).
- 5) Prestiž se zvýší v momentě, kdy se začne vzdělání považovat za důležité, pak tedy bude důležitá učitelská profese.
- 6) Učitel=veřejný činitel, kariérní systém, celoživotní vzdělávání.
- 7) Zvýšit plat, samozřejmě dle výsledků a aktivit v zaměstnání.
- 8) Vyšším finančním hodnocením.
- 9) Finanční docenění, nezatěžovat učitele zbytečnou prací, nebo na další práce zaměstnat na škole pracovníky s nižším vzděláním.
- 10) Posílení pravomoci učitele, přiměřené finanční ohodnocení, důraz na vzdělání.

- 11) Vyšší finanční ohodnocení, povolání nesmí vykonávat někdo bez příslušného vzdělání.
- 12) Učitelé mají začít makat sami na sobě a mají to dát poznat veřejnosti.
- 13) Navýšení mzdy.
- 14) Prestiž učitelského povolání se změní jen tehdy, pokud se změní celá společnost, nejsou žádné mechanismy ze stran učitelů, které by nazírání společnosti na toto povolání změnily. Společnost si obecně inteligence necení, veškeré mocenské nástroje jsou užívány ke snížení prestiže povolání jako je lékař, nebo učitel. Vyzdvihují se nezdary před úspěchem.
- 15) Média by měla přinášet kladné příklady ze škol, nejen ty záporné, zájem politiků.
- 16) Výrazné zvýšení finančního ohodnocení, efektivněji využívat pedagogických úspěchů žáků k propagaci školy, míst na škole učitelé, kteří jsou dostatečně vnitřně motivováni pro vyučování. Žáci i rodiče by měli mít i větší respekt vůči učitelům.

Anketa

Odpovědi na otázku **číslo 4.**

Jak byste změnili podmínky, aby se status českého školství vyrovnal statusu školství v zahraničí?

- 1) Administrativní práci předat asistentovi, nebo vytvořit pracovní místo pro tyto lidi, kteří by pak pomohli pedagogům v „papírové práci“.
- 2) Klást větší zodpovědnost na děti, jako je tomu například ve skandinávských zemích.
- 3) Asistenti pro pedagogické pracovníky.
- 4) Hodnocení výsledků „nikoliv papírů, co skutečně učni umí u závěrečných zkoušek (ne, co umí učitelé), ať se zkoušky klidně dělají někde v rámci kraje, ať žáci ví, že jim tam nikdo nepomůže, ani u písemných, ani u ústních zkoušek, jednotné písemky pro celou republiku, učitelé musí klást důraz na výsledky.
- 5) Základem je, aby se někdo z učitelů nebál, že mu ve škole někdo z žáků ublíží, či na něj bude sprostý. Dříve bylo naše školství dobré, teď je systém nestabilní, stále se něco mění a nečeká se na výsledný efekt, nutná změna v systému financování celého resortu školství.
- 6) Přesné, účelové financování školství, podpora mladých začínajících pedagogů a zároveň nenechávat v základním a středním školství pracovat učitele důchodce, podpora jazykových kurzů u pedagogických pracovníků.
- 7) Žáci se špatným, nebo podprůměrným hodnocením by se neměli dostat na střední školy bez přijímacího řízení.
- 8) Neuskutečňovat nesmyslné projekty (státní maturity), peníze by se daly použít na jinou problematiku.

- 9) Mít asistenta.
- 10) Hlavní otázkou jsou finance – na platy, dostatečný počet zaměstnanců a menší třídy, ohodnocení nejlepších, vybavení škol, užší soužití školy a veřejnosti (na což učitelé při svém dnešním vytížení nemají čas a ni náladu).
- 11) Dát školám více peněz, aby se opravdu mohly stát výběrovými a nemusely bojovat o každou „duši“.
- 12) Škola by měla být brána jako partner a ne jako služba.
- 13) Zvýšení mzdy, pracovníci by měli mít větší pravomoce. (přísnější kázeňské tresty pro žáky v případě přestupků), VŠ by měly zvýšit informovanost o náročnosti studia pedagogických oborů.
- 14) Vyšší nároky na žáky, ale především na jejich rodiče, škola jako partner, ne jako služba, spravedlivé ohodnocení práce učitelů (za výsledky a ne obličeje), ohodnocení kvalifikace a angažovanosti učitelů – také prezentace individuálních úspěchů učitelů (kritizuje každý, pochvaly se nedočkáš).
- 15) Zvýšení mezd učitelů snížení počtu hodin přímé vyučovací povinnosti, zavedení asistentů, snížení počtu žáků ve třídě.
- 16) Dostatek financí na základní plat i odměny, zmenšit počet žáků ve třídě, zavést pomocného učitele, vyškolení asistenti pedagoga, dobrá spolupráce s PPP a jinými odborníky, psycholog na každé škole, větší angažovanost rodičů- možnost nahlédnutí do vyučování.

Anketa

Odpovědi na otázku **číslo 5.**

V čem vidíte stěžejní problém ve vztahu jesenické společnosti ke školství?

- 1) Většina rodičů si myslí, že učitelé zvládnou výchovu a modelování jejich dětí, aniž by se sami nějak přičinili, rodiče se chtějí zbavit svých povinností a nenápadně je přesunout na učitele s tím, že pokud se cokoliv nepovede bude to zásadně chyba učitele a ne jejich.
- 2) Jistá mentální omezenost zdejších lidí a přesvědčení, že učitel je „blbec“ – to se cpe i dětem do hlavy a ti se pak následně chovají k učiteli tímto způsobem.
- 3) Jesenická společnost a nejen ta si myslí, že pedagogové jsou „polobozi“ a dokáží udělat i z nemožného možné.
- 4) Na úroveň školství má vliv mnoho faktorů např. (nízká hustota obyvatelstva, vysoká nezaměstnanost, nízké platy, problémy se zásobováním, školy daleko od sebe, odliv vysokoškolsky vzdělaných lidí, problémy s kulturou, omezené mimoškolní aktivity, špatná dopravní dostupnost – rozbité silnice, úzké silnice, rušení spojů atd.) a hlavně také na vztahu společnosti na Jesenicku ke školství. Nevzdělaní rodiče ke školství vztah nemají.
- 5) Vzdělanost a nezaměstnanost.
- 6) Na Jesenický okres příliš mnoho škol, které se fabulují svým zaměřením, vzniká konkurence a boj o každého žáka, vznikají závist, pomluvy, nařčení, nekalá konkurence, učitelé se bojí o zaměstnání, někteří sami vyvolávají nenávistnou atmosféru, která se přenáší na některé spoluobčany, kteří vidí v učitelích dobře placené vyžírky, se spoustou placeného volna a prázdnin.
- 7) Velká nezaměstnanost, špatné uplatnění absolventů na trhu práce – chybí praxe.

- 8) Sociální nestabilita občanů na Jesenicku.
- 9) Zvýšená míra skeptičnosti a pesimističnosti občanů na Jesenicku, proto učitelům nedůvěřují a více je kritizují, odraz této situace je na všem.
- 10) V rodinách není tradice vzdělání, Jesenicko je dosti uzavřená oblast, střední školy na Jesenicku se snaží za každou cenu obhájit svou existenci, takže přijímají žáky, kteří neodpovídají mentální úrovni na toto studium, pro lidi na Jesenicku není ani vzdělání perspektivní, kde by ho uplatnili? Dobří učitelé, kteří přicházejí odjinud často záhy odcházejí za lepšími podmínkami, popř. mimo školství.
- 11) Nízká ekonomická úroveň a sociální, beznaděj v profesním uplatnění, lidé nemají peníze, aby své děti mohli nechat studovat, nízký inteligenční kvocient a sociální rodičů nepodmiňuje potřebu nechat vzdělat své děti, rodiče zodpovědnost výchovy nechávají na učitelích, zároveň nechápou kázeňské tresty a to, že žáci mají své povinnosti, nejen práva.
- 12) Nevzdělanost a pohrdání vzděláním.
- 13) Omezenost výběru škol SŠ a SOU, malé uplatnění na trhu práce.
- 14) Jesenická společnost ztratila budoucnost a je ve stavu letargie, vše je zbytečné, vše je marné, nic nemá cenu, v tomto duchu jsou vychovávané i děti a začínají jí propadat i učitelé, tím školství strádá a úroveň klesá.
- 15) Nezájem o dění na školách, částečná neznalost školské problematiky.
- 16) Přehlněnost tříd, nemožnost výběru ZŠ vzhledem k dojíždění, vysoká nezaměstnanost, není velká podpora ze strany státu ohledně učebních oborů, chybí motivace, lepší propojenost škol s veřejností, praxí – společenské události, vybírání studentů, podnikatelské subjekty aj.